CEZAR PETRESCU

PROZĂ FANTASTICĂ

JUNIMEA

CEZAR PETRESCU

•

PROZĂ FANTASTICĂ

Volumul reproduce textul ediţiei apărute la editura MINERVA, Bucureşti, 1973 (Cezar Petrescu, **Aranca, ştima lacurilor**, proză fantastică, postfaţă şi bibliografie de Ion Maxim)

CEZAR PETRESCU

PROZĂ FANTASTICĂ

Postfață de
CONSTANTIN CIOPRAGA

JUNIMEA • 1986

Redactor : GHEORGHE DRAGAN
Tehnoredactor : MARIA-ANA BUJDEI
Coperta de serie : M. BUJDEI

Apărut 1986. Format 54 x 84/16. Coli tipo : 10
Bun de tipar la 29.V.1986
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov 1
IAŞI — ROMANIA

Tipărit sub cd. 5026.936 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICA BACAU
str. Mioriţei Nr. 27

Adevărata moarte a lui Guynemer

Omul nu mă simţise apropiindu-mă.

Era cu toată atenţia magnetizată în altă parte. Am ridicat ochii după privirea lui spre cer. Şi l-am înţeles îndată, respectîndu-i lacoma încordare care-i crispase obrazul palid-verzui şi-i aprinsese scînteieri fosforice în pupile.

Acolo, în adîncul înalt al văzduhului, cu albastrul glacial şi calm, se desfăşura o rapidă dramă a singurătăţilor. Mută şi îndeobşte fără spectatori.

Un şoim ager şi de nebunească neînfricare se încumetase să atace unul din acei vulturi uriaşi, care au inspirat dintotdeauna muritorilor de rînd un fel de religioasă admiraţie pentru zborul de superbi monarhi ai altitudinilor. Lupta se anunţa deznădăjduită şi inegală. Cu zvîcniri repezi de acrobat aerian, şoimul se înălţa căutînd loc vulnerabil de ochire. Cobora glonţ. Lovea repetat cu pliscul în creştet. Se clătina o clipă ameţit de învăluirea puternică a aripilor adverse, cînd vulturul vîslea spre el înfăşurîndu-l. Luneca din prinsoare, rotea o piruetă şi revenea sprinten, ca un reţiar întărîtînd mînia greoaie şi surprinsă a gladiatorului.

De jos, înţelegeam primejdia, tactica şi de unde nu mai putea veni salvarea.

Atîta vreme cît şoimul se va păstra deasupra, stăpînea el iniţiativa luptei. Cînd ostenit, va fi silit să descindă, îi vedeam pierzania. Vulturul căzînd asupra-i cu resortul neîndurat al ghearelor şi cu toată greutatea, potopindu-l stîrv la pămînt. Întru acest sfîrşit, vulturul îl atrăgea

încet, tot mai sus, spre domnia atotputerniciei lui, înălțîndu-se acolo unde aripile scurte și respirația nervoasă a șoimului n-aveau cum să reziste îndelung. Șoimul întețea loviturile de plisc și încerca să-i taie ascensiunea lentă dar sigură, care însemna pentru el, inevitabil, pieirea.

Cîteodată, în încleștare, făceau un singur ghem zburător și spasmodic.

Credeam că răpitoarea gigantă l-a capturat și-l sugrumă în căngile curbe, sfîșiindu-i pieptul și deșertîndu-i vinele.

Pe urmă se despărțeau. Însă nu era sfîrșitul.

Din smocul de pene și fulgi plutind în legănare leneșă, șoimul săgeta scurt, se răsucea într-un drăcesc *looping-the-loop* [1], lovea din flanc și se eschiva în zigzaguri ; iar vulturul, cu o scuturare abia mai nerăbdătoare de aripi, continua să urce afundul străveziu de cleștar, cu încetineala metodică și calmă a victoriei dinainte știută.

Atunci, cu ochii obosiți de lumină și cu vinele gîtului amorțite, mi-am întors privirea îndărăt spre pămînt, la omul care nu mă simțise venind lîngă el.

Și mi-am mărturisit în același moment că spectacolul de jos era cel puțin tot atît de pasionant ca acel din văzduhuri.

Omul participa fascinat la toate zvîcnelile luptei. Ochii lui fulgerau crunt, se aprindeau de bucurie și se întunecau de teamă ; pumnii se încleștau cu unghiile înfipte în palmă ; dinții scrîșneau, iar respirația, pe rînd, se îneca și scăpa șuierătoare.

Am înțeles că și el dorea cu tot sufletul biruința șoimului.

Tremura pentru dînsul și ar fi aplaudat, ar fi urlat cuvinte de îmbărbătare și chiote de aprobare, ca publicul matchurilor, frenetic și redat barbariei primitive, de cîte ori „șampionul lui“ cucerește o parcelă din victoria decisivă.

Acum nu-mi mai puteam ridica ochii spre cer. Eram eu cel magnetizat — și magnetizat de figura dureros

---

[1] Aici, figură acrobatică în aviație : *dare peste cap, învîrtire completă* (engl.).

torturată, în care citeam toate peripeţiile bătăliei aeriene, într-o identificare împinsă la paroxism.

Doamne! îmi tresări deodată în amintire. Din ce ceaţă se lămurea? Unde văzusem oare ochii aceştia, privirea aceasta teribilă, electrizată de fluidul războinic, asemeni acelei înfăţişări înfricoşătoare a lui Alexandru cel Mare Macedoneanul, cînd încăleca pentru luptă, după cum îl zugrăvise odinioară bătrînul Plutarh? Cine era omul acesta? Cine erau necunoscuţii aceştia; el şi femeia din chilie, exilaţi în văgăunile munţilor, la trei poşte de cea mai apropiată suflare omenească?

N-am avut însă răgaz să dau ascultare întrebărilor din nou revenite. Căci figura necunoscutului, după chinuitoarea contracţie, deodată se destinse într-o eliberare şi mîinile deşirate s-au întins spre cer, ca şi cum ar fi voit să îmbrăţişeze în recunoscător extaz, nemărginitul spaţiilor. După elanul acesta şi irupţia triumfului din ochii de fosfor, am ştiut dinainte de partea cui se hotărîse izbînda.

Dacă am răsucit privirea spre cer, fu numai ca să mă încredinţez într-adevăr cît de puţin mă înşelasem.

Vulturul cobora repede în diagonală, cu fîlfîiri ciunge de aripi, spre meterezele munţilor vineţi. Şoimul îl fugărea de-aproape, strîngîndu-l în spirale scurte, lovindu-l înverşunat cu pliscul, smulgîndu-i fulgii şi istovindu-şi adversarul în sacadate şi tot mai grăbite asalturi. Retragerea deveni capitulare desăvîrşită. Ghiceam panica victimei, după zborul dezordonat, mai încercînd cu o ultimă avîntare să se înalţe, şi brusc, prăvălindu-se cu aripile strînse. Au dispărut amîndoi. Îi înghiţiră văgăunile negre. Duelul mai continua poate, undeva, nevăzut şi crunt, într-o arenă neştiută de granit, pînă la agonia în spasmuri a pajurei rostogolită din superbia despotică a văzduhurilor şi aruncată hoit pentru viermi, de acel temerar condotier către care mersese instinctiv toată simpatia noastră.

Cerul rămase gol, profund şi impasibil.

Ideal cîmp de bătălie, întotdeauna pur, niciodată spurcat de putreziciunea cadavrelor.

Da. Cerul rămase nefiresc de gol, adînc şi impasibil.

Abia în această tăcere pustie, cînd vraja fu ruptă și cînd ochii nu mai avură ce urmări în vidul albastru, omul se întoarse și mă văzu.

Nici o tresărire. Totul era din nou, în obrazul acela mort, pietrificat, nepătruns. Privirea coagulată. Trăsăturile de-o cadaverică neclintire. Buzele albe, uscate. Și omul întreg, ghemuit, cu mîinile descărnate crucificate pe piept, ca și cum l-ar fi zgribulit un frig iremediabil ori s-ar contracta să ocupe cît mai puțin, mai mizer și mai invizibil loc spațiului.

— Minunată lecție de atac aerian ! am vorbit într-o doară, ca să rostesc ceva și să risipesc stingherea dintre noi. Un aviator oricît de încercat, un as chiar, ar fi avut ce învăța din acest spectacol. Unic exemplar de curaj și de agerime, șoimul !

Omul mă privi numai o clipă, cercetător. Cu o bănuială — mi s-a părut.

Dar a fost fără îndoială o părere și alt nimic.

Ochii căutau acum în altă parte. Poate în stîncile sure, care ne împresurau ca ziduri inexpugnabile de temniță. Sau, poate, nici nu vedeau nimic. De astă-noapte, de cînd am poposit rătăcit aci, tîrîndu-mi piciorul scrîntit și instalîndu-mă oarecum silnic în adăpostul necunoscuților cu chilia lor din stîncă, omul acesta bizar mi s-a părut că nu privește ca ceilalți oameni. Ochii trec absenți dincolo de obstacolul materiei. Văd în nevăzut sau urmăresc numai o halucinantă vedenie lăuntrică.

Singura dată cînd lumea exterioară i-a trezit un interes — și încă pînă la chinuirea cea mai nebunească — a fost adineauri, în lupta care-a golit cerul. Nici nu-l recunoșteam pe cel de atunci, în acesta de acum. Nimic din convulsia trăsăturilor, din sclipetul focos al ochilor, din gestul extatic de liberare al celuilalt, nu supraviețuiau în acesta. În spectrul acesta.

Am mers alături. Eu șchiopătînd. El zgribulit.

Toamna era tîrzie și rece. Soarele revărsa o lumină palidă, melancolică și epuizată de calorii. Sfîrșit de ano-

timp, cînd ultimele flori, cu ofilitele frunți înclinate pe piept, își fac rugăciunea de moarte.

Tăcerea acestor pustii și înalte locuri, prăvălare de stînci încremenite după un cataclism geologic, sărace în vegetație și fără suflare de vietate — ne înfășura grandioasă, dar apăsătoare. Era greu să admiți că undeva veacul continuă, cu tumultoasa rumoare a orașelor, cu trepidație sonoră de uzini, cu porturi în care-au ancorat pachebotūri fluturînd toate drapelele lumii, cu ediții de ziar strigate în toate idiomele noroadelor, cu revoluții și festivități, semafoare și stații de telegrafie fără fir, tripouri și hipodromuri, cu sute de catastrofe și splendide plaje, unde se soresc, în nisipul cald, răsfățații celor cinci continente și somnolează, în confortabile leagăne de trestie împletite, femei ostenite de a nu fi făcut niciodată nimic... Viziunea aceasta sincronică a fiecărei clipe din acest veac, spectacol în care se amestecă irizînd ca într-o oglindă cu mii de fațete, rasele și peisajele, voluptățile și suferințele, risipite într-o mie de mii de orașe, de golfuri, de șesuri, de podgorii, de fiorduri, de sate, de sanatorii și de cazinouri, de piețe și de coline fertile, de uzini, de șantiere, de mine, de școli, de laboratoare, de ferme, policlinici, spitale ; fugitivele aceste imagini diverse și totuși simultane, despărțite de zeci de mii de kilometri și totuși prezente ; conștiința aceasta a vastului furnicar planetar, care mi s-a părut întotdeauna una din cele mai miraculoase achiziții ale veacului, devenea deodată absurdă și ireală. Aici era numai o fortăreață de blocuri granitice, care zăvoreau intrarea și ieșirea spre veac.

Iar realitatea lumii de dincolo se înnegură ca niciodată îndoielnică.

Fără voie am strecurat o privire furișă spre culoarul strîmt pe unde străbătusem din această lume, acum atît de îndepărtată, încît își pierduse certitudinea ființei.

Mă temeam, parcă, să nu descopăr intrarea viclean astupată de-o stîncă, asemeni porților cu resort tainic, închise să mă rețină în captivitate eternă, ca în legendele cu peșteri de zmei, care mi-au înfricoșat copilăria. Netrebnică spaimă ! Dovedind cît de repede se clătinase

de ieri, lîngă aceşti oameni, cumpătul lucid care delimitează realul de ireal, posibilul de imposibil.

Calea era, fireşte, liberă. Nimic nu se schimbase. Nici o trapă nu jucase în încheieturi secrete. Captivii de aici nu erau încercuiţi cu ziduri materiale. Erau numai prizonierii cine ştie căror invizibile şi nesfărîmate cătuşe.

În prag ne-am oprit. Înăuntru se auzea femeia. Îndată tăcu. Ne simţise apropiindu-ne.

— Georges ! chemă glasul mat.

— Mă scuzi un moment ? îşi ceru iertare omul. Ia loc, te rog... îmi indică o bancă scobită în piatră.

Am gîngăvit nu ştiu ce întortocheată şi politicoasă mulţumită.

Erau nefireşti şi aceste exagerate formule convenţionale, în decorul de faţă turmentat şi ciclopic, între oamenii aceştia care din cine ştie ce tainică pricină evadaseră din civilizaţie, şi conservau din ea, tocmai deşertăciunea reverenţelor celor mai desuete.

O asemenea impresie de neliniştitor absurd m-a încercat numai acum cîţiva ani, cînd vizitam un azil de foşti oameni : nebuni, maniaci şi paranoici.

Se afla acolo o femeie a cărei frumuseţe fusese celebră şi acum îşi sfîşia cămaşa, să se plimbe goală, zbîrcită, cu sînii vineţi, pleoştiţi şi cu pletele sure despletite, urlînd animalic după gratii. Se afla şi unul din cei mai inteligenţi şi mai subtili cărturari ai timpurilor, care răsturnase cîndva cu mintea-i scăpărătoare principii ce păreau indestructibile, pulverizate de logica lui de oţel şi care acum, cinchit şi hidos, scurma pămîntul cu unghiile şi mînca ţărînă cu pumnii plini. Dar între toţi, mă înfiorase, cu deosebire, un paşnic grup de regi, de împeratori, papi şi preşedinţi de republică, discutînd între dînşii cu cea mai ceremonioasă gravitate şi gratulîndu-se reciproc cu cele mai serenissime titluri protocolare.

Aceia nu mai păreau nebuni.

Odată acceptînd titlurile pe care şi le atribuiau singuri, nimic din ideile, din întrebările şi logica conversaţiei lor cuminţi nu suna mai nebunesc decît conclavul unor

adevăraţi regi, imperatori, papi şi preşedinţi de republică, autentici, prin aşa-zisa graţie divină sau prin aşa-zisa voinţă naţională a popoarelor... Am fugit, fiindcă numai nebunia lor blîndă şi inofensivă, între atîţia alţi dementi furioşi, izbutea să clatine contagios şubredul discernămînt între ceea ce este realitate şi ce e nălucire, ceea ce este şi ar putea fi. Lunecuşul chema ispititor. Un singur pas, un nesimţit pas, o subţire despicătură în armătura cuminţeniei de om teafăr, şi erai furat să accepţi dulcea lor nebunie din atît de puţin nebunescul lor sobor. Întrucît regii, împăraţii, preşedinţii de republică şi toată suita lor, cu toate protocoalele şi ceremoniile lor, erau mai teferi la minte decît nebunii ospiciilor ? Atît doar, că nebunia celor din aziluri era inofensivă ; pe cînd sminteala celorlalţi, cu ale lor fapte, alianţe, ambiţii, războaie, o plăteau noroadele cu sînge şi lacrimi şi milioane de morţi. Atunci, cînd am ieşit din ospiciu, mi se clătinase şi mie cugetul, neştiind să mai fac deosebirea răspicată între real şi ireal ; între nebunii dinlăuntru şi cei din afară, de dincolo de ziduri, care încă mai şi cîrmuiau lumea.

De aseară, de cînd căzusem între aceşti schimnici ai deşertului de piatră, retrăiam aceeaşi neîncredere în propria-mi luciditate şi aceeaşi teamă de mine însumi. Se insinua perfid, ca începutul de panică treptată care paralizează braţele celui mai sigur de el înotător cînd, sub apa calmă şi de amăgitoare inerţie, simte o altă apă vie, frămîntată de curenţi încropiţi şi reci, tîrîndu-l şi absorbindu-l, în ventuza unui aspirator. Tot ce vedeam de aseară încoace era atît de în afară de firesc !

Mi se pare că v-am spus...

Mă rătăcisem de ceilalţi tovarăşi, abia înaintam tîrînd piciorul răsucit din încheietură. La ecoul altor paşi m-am oprit rezemat de un perete de piatră, să aştept. Singurătatea te îndeamnă, ca fiarele codrului, să pîndeşti la cel mai mic sunet, bănuitor. Se apropia, coborînd pridvorul. Oprindu-se şi iar pornind.

Omul vorbea şi gesticula singur !

Primul gînd, cînd auzisem paşii scrîşnind pe piatră, a fost că-mi va ieşi în cale vreun pădurar, vreun cioban,

poate un dezertor, un fugar, un evadat scos de sub scutul legilor celor de departe, de la cîmpuri, unde există legi și la fiecare pas veghează neînduraţii lor paznici.

Dar omul acesta vorbea singur!

Un pădurar, un cioban, un dezertor ori un proscris al legilor nu vorbesc singuri. Cîntă, pîndesc, tac sau hălăduiesc. Mi-am încordat auzul. Întîi n-am înţeles. Era atît de neașteptat, nu ceea ce rostea, ci limba în care vorbea cu puștiul.

— *Sacré pays de malheur! Sacré, sacré pays de malheur*[1]!

I-am răsărit brusc de după ușorul de stîncă.

Gestul dușman cu care blestema dezolarea acestui ţinut steril, căzu ca braţul unei fantoșe cu aţa ruptă. Omul amuţi cu ochii dilataţi în orbite. Dacă i-ar fi ieșit în cale o apocaliptică reptilă antideluviană, încă n-ar fi încremenit în mai mare stupoare. Un instinctiv reflex de fereală, de retragere — mîna căutînd o armă de apărare, absentă. Ne-am măsurat reciproc, fără prietenie. Examenul ne-a descoperit însă deopotrivă de inofensivi.

Străbunul preistoric din noi, pitecantropul peșterilor, o clipă deșteptat și gata de încăierare, aţipi iarăși, făcînd loc drumeţilor pașnici care eram.

I-am poftit bună ziua. Şi, arătîndu-i piciorul invalid, l-am întrebat încotro se află cel mai apropiat adăpost omenesc, lămurind că locurile îmi sînt cu desăvîrșire străine. Bineînţeles, acestea toate, cum era firesc, în graiul băștinaș al acestui înalt ţinut carpatic, de unde au pornit cîndva spre șesuri, pe urma bourului din stema ţării, ceata descălicătorilor.

Omul privi și ascultă inert. Tot așa cum aș fi vorbit unui surd și aș fi așteptat răspunsul de la un mut. Am repetat întrebarea în limba în care îl auzisem blestemînd.

Aceasta era.

Din abia perceptibila tresărire îndată biruită, am văzut că, de astă dată, a înţeles. Dar răspunsul nu veni decît tîrziu, după o ezitare.

---

[1] Blestemat loc nenorocit! Blestemat, blestemat loc nenorocit! (fr.).

Politicos și distant, în cel mai perfect idiom de pe *Boulevard des Italienes,* necunoscutul mă informa că locaș omenesc nu se află cale de trei poște. Pînă acolo nici un drum : poteci doar, călcate de fiarele codrilor. Munți, văi și iar munți...

Am privit consternat piciorul dureros sprijinit în pămînt.

Îmi urmări privirea, îmi înțelese gîndul, dar nu dădu nici un semn. Atunci i-am observat întîia oară nefireasca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofîlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Și hainele ciudate ; vestonul uzat de piele, care fusese cîndva negru, încălțămintea inclasificabilă, între opincă și sandală, pantaloni bufanți, de călărie sau de uniformă militărească, din aceea inuzabilă țesătură mai tare ca pielea, și în loc de ciorapi, obiele de pînză. Costum și aspect de famelic vagabond : resturi eteroclite dintr-un pretențios — mi s-a părut — echipament sportiv, cum se pot vedea la cerșetorii cartierelor mărginașe de porturi, după o razie polițienească de noapte. Dar capul descoperit, lăsînd liber în suflarea vîntului părul aproape alb, lipsa unui toiag și a unei desage, indica îndestul că vagabondul sălășluiește undeva pe aproape, și că nu e un trecător întîmplător. Era un localnic al acelor rătăcănii, ieșit de lîngă coliba ascunsă după cine știe ce vecin umăr de munte.

Tăceam cu insistență, așteptînd un cuvînt de ospitalitate.

Omul, ignorîndu-mi cu nepăsare voită prezența, se uită peste capul meu, spre cerul învăpăiat al amurgului Acolo, cele din urmă rîndunele întîrziate păreau că izbesc în bolta de cleștar trandafiriu, cu încăpățînarea viespilor cînd vor să treacă prin geam.

Nu mai aveam ce aștepta.

Nici nu știam cum să-mi hotărăsc purtarea față de un asemenea om. Aspectul dovedea ultima treaptă a declasării ; în schimb, glaciala politețe cu care mă alunga, dovedea o rafinată și impertinentă bună creștere, distonînd întru totul cu decrepitudinea vestimentară și cu sălbăticia rătăcăniilor stîncoase din juru-ne. Am ales,

ceea ce socoteam o soluție malițioasă. Cu resemnare exagerată de martir, ca să provoc compasiunea, am schițat gestul unei hotărîri deznădăjduite și mi-am luat ziua bună, cerînd iertare că i-am tulburat liniștea unei atît de solitare plimbări.

Mi-a răspuns pe același ton.

Un martor invizibil ne-ar fi crezut într-adevăr clienții unui ospiciu, asistînd aici, în deșerticul decor granitic, cum ne întreceam în ascuțite încrucișări de amabilități distante, ca doi consumatori de pe terasa unei cafenele din mai sus-amintitul bulevard parizian : cerîndu-și scuze după ce au asaltat același unic scaun, la ceasul crepuscular de supraaglomerație, cînd cameloții strigă a patra ediție din *L'Intran, La Liberté* și *Paris-Soir.*

Am pornit fără grabă, cum se cuvine la drum lung, spre văgăunile unde îmi arătase cu mîna întinsă direcția pînă la cel mai apropiat adăpost, dincolo de munți, de văi și iar de piscuri.

Tîram, cu ipocrită și exagerată suferință, piciorul.

Nădăjduiam să îmblînzesc, astfel, nepăsarea necunoscutului. Căci mai mult decît durerea, mă atrăgea îndărăt acum, enigma acestui străin. Îi simțeam privirea urmărindu-mă. Bănuiam și lupta-i lăuntrică. Îmi spuneam că în orice caz, dacă nu-l înduioșează suferința unui seamăn, va înfrînge, pînă la sfîrșit mai tare, irezistibila ispită de a sporovăi cîteva ceasuri, poate cîteva zile, cu un providențial mesager al lumii civilizate.

Nu-l cunoșteam încă. Îl judecam după mine.

Apelul din urmă întîrzia. Iar noaptea cobora repede.

Înainte de a mă îndepărta dincolo de zidul stîncilor, am întors ochii. Omul se afla neclintit. Stană de piatră între pietre. Nu-mi rămînea nici o speranță. Se dovedea el mai tare. Nimic n-avea să-l miște de acolo. Și, de-a lungul spinării, mă strînse un fior, la gîndul nopții ce mă aștepta într-un găvan de munte ; la gîndul drumului de a doua zi, cățărat pe povîrnișuri, fără o coajă de pîine, fără o călăuză, cu glezna săgetată de sîrme de foc.

— Afurisit individ ! cîinoasă inimă de piatră ! *Sacré pays de malheur !...*

Acum eu vorbeam și gesticulam singur...

M-a întrerupt din bombănirile de unul singur, ajungîndu-mă din urmă, cînd nu-l mai așteptam. Gîfîia. Cu mîna descărnată își apăsa pieptul, se opri să-și adune respirația întretăiată, ca să poată vorbi.

Cedase — îmi mărturisi — unei porniri mai tari ca el. Omenește explicabilă și poate vrednică de laudă, dar, din punctul lui de vedere, absurdă... Totul îl obliga să mă lase să plec. Ba chiar să mă depărteze cît mai neîntîrziat. El nu se afla doar aici pentru a primi oaspeți... Se izgonise în acest singuratic refugiu, fiindcă întîmplări care nu mă pot interesa l-au îndemnat să rupă pentru totdeauna orice legătură cu lumea. De îndelungă vreme nimeni nu-l tulburase... Iar acum alerga singur după cel dintîi om, care îi violase nepoftit, retragerea. Își dă seama că va regreta amar mîine. Dar mă considera un gentilom, după puținele cuvinte schimbate adineauri. Îmi oferea, așadar, ospitalitatea cu o singură rugăminte. Să nu-l întreb nimic. Să nu iscodesc nimic. Cînd voi pleca să uit drumul pe unde am venit. Să-i uit existența. Nu era cine știe ce supraomenesc sacrificiu. Pentru lumea de unde veneam și la care aveam să mă întorc peste cîteva zile, existența lui de aici e de tot atît de infimă importanță, ca prezența unui vierme într-un măr. Pe cînd pentru el, lumea aceea !...

Nu-și isprăvi gîndul.

Poate nu găsea cuvîntul cel mai potrivit sau poate orice cuvînt omenesc îi părea prea neputincios și uzat. În întunecarea repede nu-i mai vedeam fața. Dar, din suspensia glasului surd, am putut să înțeleg că într-adevăr lumea aceea de unde se exilase însemna acum pentru dînsul ceva plin de groază și de oroare.

Cînd își reluă firul spuselor, cu aceeași voce egală, amorfă, dinadins lipsită de accente patetice, fu ca să adauge că, în dorința oarecum dezordonată, să-mi anunțe o hotărîre pentru el atît de bruscă, nu se rostise cum trebuia. A pomenit numai despre existența lui. Și voise să spună : „*Despre existența lor*". A lui și a tovarășei sale, fiindcă se aflau doi.

Pe urmă tăcu.

Așteptă.

În înnoptarea albastră și densă, în zadar căutam să-i descifrez obrazul, pe care după glas, îl știam devastat. Îi simţeam numai ochii sfredelindu-mă întrebător.

I-am prins mîna inertă. Am scuturat-o bărbătește. I-am jurat să primesc legămîntul și să nu-l calc sub nici un cuvînt.

Mărturisesc că, în aceeași clipă, am și gîndit că-mi iau un legămînt ușor, de care mă va desface el singur. Se temea să nu-l întreb ? să nu-l iscodesc ? Dar n-aveam de ce să-l întreb. N-ar fi folosit aceasta decît să-l închid mai precaut și mai ostil, în crusta lui. Fiindcă știam din proprie experienţă că nimic nu pecetluiește o confesiune care e gata să expire pe buze, ca nerăbdarea imprudentă a copiilor cînd deschid florile înainte de vreme. În loc de miracolul violat cu de-a sila, acești copii — ca o pedeapsă a nerăbdării — descopăr mai întotdeauna, în interiorul pîngărit de degete, un biet pistil, crud și inform ca o larvă.

O confesiune nu vine decît cînd i-a sunat ceasul.

Bărbierul regelui Midas, supus poate celor mai crunte cazne, n-ar fi mărturisit călăilor înfricoșătoarea taină că stăpînul său poartă urechi de măgar. A spus însă singur, cînd nu-l întreba nimeni și tocmai fiindcă nu-l întrebase nimeni ; a spus-o urechii scobită în pămînt, de unde au răsărit mai apoi trestiile cu a lor foșnet trădalnic.

Așa judecasem. Iar împotriva așteptării, această spovedanie întîrzia.

De aseară, nici omul, nici femeia, ferecaţi în ermetica lor taină, nu-mi serviseră decît întrebări și răspunsuri vătuite în formule de politeţe. Îmi fu dat, astfel, să experimentez întîia oară cît de subtilă armă de disimulare poate însemna această perfectă politeţe. Înţelegeam, în sfîrșit, cum neamurile cele mai secrete ale lumii, noroadele Asiei, dezarmează îndeobște violenţa cea mai provocatoare a cuceritorilor și ispitirile lor cele mai viclene, răspunzînd cu aceeași egală, savantă și complicată ceremonie, care lasă timp gîndului să rămînă mereu tăinuit și treaz, în defensivă. Hotărît, acești Robinsoni ai munţilor, oricine vor fi fost în cealaltă viaţă a lor — criminali, eroi, ori numai victime — nu erau plămă-

diţi dintr-o humă de rînd. Oricum va fi fost taina care i-a adus aici — sublimă sau odioasă — ştiau să şi-o apere cu armele lumii din care veniseră.

— Un masaj cu această decocţiune de ierburi, cred că va putea înlocui în lipsă, alt medicament... Elsa pretinde că e un leac suveran, scumpe domn.

M-am ridicat de pe banca de piatră, înclinîndu-mă cu respectuoasă recunoştinţă, necunoscutei.

Omul aşeză, pe marginea lespezii, o ulcică de lut, din care se răsfirau aburi cu o aromă dulce-amăruie. Femeia lămuri, folosind în chipul cel mai firesc o autoritate severă şi proteguitoare în acelaşi timp, de mult încercată şi expertă infirmieră.

— O fricţiune de un sfert de oră. Apoi, cu restul lichidului, o compresă. Mîine, articulaţia va fi degajată, şi poimîine, îndestul de... îndestul de...

— ... îndestul de restabilită ca să suporte un drum de trei poşte ! M-am grăbit să trag concluzia, cu un surîs stupid, cînd am crezut că înţeleg sensul pauzei.

— Domnule, mă readuse femeia la realitatea cuviinţei ce-i datoram, n-am voit să spun aceasta. Eşti oaspetele nostru, stimate domnule, dacă mizeria de aici poate oferi cuiva ceea ce se numeşte ospitalitate. Nu vei pleca, odată ce ai acceptat-o, decît atunci cînd vei fi cu desăvîrşire valid. Mi se pare că Georges a stabilit lucrul acesta îndestul de lămurit cu dumneata...

Am simţit că roşesc sub asprimea usturătoare a lecţiei.

Dacă omul mă primise acolo, călcîndu-şi voinţa, cum mi-a mărturisit, femeia mă acceptase încă mai în silnicie. Cum nu contenea să mi-o arate mereu. Îmi oferise un medicament. Era singurul mijloc să se dezbare mai repede de prezenţa mea, fără să calce orînduielile bunei ospitalităţi. Atît şi nimic mai mult.

Totuşi, astăzi dimineaţă, cînd apăruse în haină mai îngrijită, cu părul de culoarea caldă a spicului, adunat mai strîns la ceafă şi cu unghiile netezite, am crezut o clipă, după aceste semne de cochetărie feminine, că voi găsi o aliată cu voinţa şovăitoare. Dar încă o dată mă înşelasem.

Omul era numai rece, enigmatic și absent; concentrat în gîndurile care-l țintuiau veșnic aiurea. Femeia era de o autoritate poruncitoare și de o ostilitate inflexibilă, ca lama zbîrnîită de oțel. Nici de astă dată nu i-am putut suporta privirea cenușie și dură.

Vorbi, fără nici o prietenie :

— Am prescris nemișcarea, onorate oaspe, ca să nu obosești articulația. Dumneata n-ai ascultat. Ai plecat să ne cercetezi domeniul. Dacă întreprinzi o anchetă pentru a controla mijloacele de evaziune de aici, te previn că te ostenești de prisos. Nici nu intră cine vrea ; nici nu rămîne cine vrea, scumpul meu domn. Și nici nu pleacă cine vrea și cînd vrea.

— N-am vrut să evadez, doamnă ! am cercat să întorc dojana în glumă. M-am predat ; *kaput !* Și nu plec decît atunci cînd voi primi ordinul de eliberare.

Privirea femeii îmi răspunse în locul vorbelor, dreaptă și rece, ca o lance. Ea nu accepta tonul acesta. De aceea am explicat adevărata pricină părăsind definitiv intențiile glumețe :

— M-am depărtat numai cîțiva pași... Pe urmă, am întîrziat. Reținut de un spectacol rar pentru mine care vin de la cîmp și de la prozaicile noastre desfătări urbane. O luptă între un șoim și un vultur... Poate să confirme și... și... (nu găseam cuvîntul) și „domnul“, că era un spectacol într-adevăr pasionant.

— Georges ! se întoarse femeia cît era de înaltă și superbă, încît vestmîntul simplu și sărac de ermită a munților, păru o mantie princiară. Te-am rugat a nu știu cîta oară, *mon ami,* să înceteze oroarea aceasta ! Sînt sigură că iar i-ai dat drumul lui *Vieux Charles.*

Ca să se convingă, făcu numai cîțiva pași, pînă la cușca înaltă, cu gratii subțiri, pe care n-o observasem, lipită în flancul chiliei de piatră.

Ușa era dată în lături ; cușca goală.

Elsa își încrucișă brațele arămite de soare peste vesmîntul drapat :

— De ce te torturezi singur, Georges ? Numai de acest amuzament inutil și crud, nu ai tu nevoie acum. Acum și aici.

Admonestarea femeii era în aceeași vreme severă și ocrotitoare.

O infirmieră tot așa își mustră convalescentul recalcitrant...

Nepotrivită împerechere de oameni! — mi-am spus. El, arăta lîngă femeie, încă mai subțire și mai firav, cu nervii istoviți într-o pasivă apatie, ca o zdreanță umană distrusă de întîmplările care-l vor fi adus aici. Ea, orgolioasă, sumețind fruntea înaltă, îl domina ca o neîmblînzită vietate, care nu știe să se încovoaie deprimării și e gata, pentru nefericirea lor, să provoace tot restul universului. L-am asemuit, în clipa aceasta scurtă, cu acele monstruoase împerecheri din subsolul regnului animal, păianjeni și scorpioni, sau insecte ca *Mantis religiosa,* unde femela e mult mai arătoasă și mai voinică, iar bărbatul mai firav la înfățișare și prea îndată stins de puteri. Și mi-am amintit cu un soi de repulsie, că la aceste arahnide sau insecte, de obicei femela își devoră masculul, după încheierea festinului nupțial.

Omul înclinase fruntea ca un vinovat prins asupra faptului. Cu un fel de rîs bătrîn și înfiorător, cum arată unele cranii hilare din travestiurile de carnaval, care fac copiii să țipe în convulsii de groază și să se ascundă agățîndu-se de poalele mamelor.

— Elsa!... Nu puteam să suport! încercă să invoace o scuză. Se zbătea în cușcă și scîncea. I-am dat drumul... Pentru el libertatea... cerul...

Femeia strînse din umeri:

— Libertatea... cerul!... Dar nici nu pretind altceva, *mon ami,* decît să-i dai odată pentru totdeauna drumul. Nu vreau să-l mai văd venind îndărăt!

Mi s-a părut că numai printr-o încordare de voință, prin acea armătură a cuviincioasei creșteri care interzice exploziile violente de mînie, femeia s-a abținut să nu bată din piciorul cuprins în sandală și înfășurat în curele subțiri, cînd a poruncit: „Nu vreau!..."

— Nu-l chem eu! făcu bărbatul un gest obosit și resignat, de neputință. Nu-l aduc eu. Vine singur. De cîte ori nu l-am alungat și de cîte ori nu s-a întors singur?... O știi prea bine, draga mea Elsa...

Pe urmă, întorcîndu-se către mine, cu glasul iarăși amorf :

— Te rog, domnule, să scuzi această ridicolă dispută de menaj. E singura neînțelegere dintre mine și Elsa... *Vieux Charles* e un șoim... Poate cel care lupta adineauri... L-am găsit pui, cu piciorul și aripa ruptă, tîrîndu-se printre stînci. L-am vindecat și l-am crescut. Vreau să-l alung și se întoarce. E tot atît de fidel, pe cît e de brav... poate că adineauri era el, poate era altul. Îi dau drumul. Lipsește o zi, două... Pe urmă se întoarce. Mă simt în drept a crede că nu revine decît după ce a săvîrșit o ispravă de ale lui... Elsa socoate că e o cruzime. Eu îl absolv. Înțeleg cu totul altfel. Își îndeplinește misiunea lui de șoim. Atacă... Desfide primejdia... Nici dumneata, nici Elsa nu puteți înțelege.

— Eu înțeleg perfect ! Am protestat energic, apăsînd pe cuvinte, fiindcă un gînd, o bănuială, deocamdată nemotivată, mijise încă de aseară în dosul frunții. Înțeleg, căci am zburat și eu cîndva.

Amîndoi întoarseră ochii, în același timp și în aceeași încruntare de sprîncene.

Eu am continuat cu nevinovăție, prefăcîndu-mă că n-am surprins nimic din tresărirea lor, repede stinsă.

— E o poveste acum îndestul de veche. În timpul războiului, pe front... Cîteva zboruri, cîteva atacuri, un *Taube* doborît. Peripeții despre care nimeni astăzi nu-și mai amintește... Dar înțelegeți că, după aceasta, sînt și eu în măsură să cunosc ceva din voluptatea unei asemenea lupte în văzduhuri. Mărturisesc, adineauri, am participat cu aceste suveniruri de fost aviator rezervist, la victoria șoimului, despre care am înțeles că se numește *Vieux Charles*. Acum, judecînd mai rece, găsesc însă că exagerăm, cînd atribuim animalelor și păsărilor în luptă, un sentiment, o premeditare și un cuget, identic cu ale noastre, omenești. Mobilul actelor noastre — hai, să le zicem eroice ! — e întotdeauna ceva mai nobil. Datoria, gloria, jertfa de sine !... Totul la ele se reduce însă la cruzime și la instinct. Adeseori e numai o ferocitate inutilă. Simpla exercitare a puterii care se cere cheltuită. Ceea ce numim noi curaj, e la ele, în fond,

un simplu și stupid instinct de distrucție. Între admirabil și odios, nu rămîne decît o nuanță. Depinde de timp și de mobil. Ucideai pe front — decorație și citație pe corp de armată! Ucizi acum, curtea cu juri și oprobiul public!...

— Este ceva adevărat în tot ce spui d-ta... recunoscu femeia milostivindu-mă întîia dată cu o privire indulgentă.

Omul ascultase, însă, indiferent.

În ochii coagulați, străpungînd marea și iremediabila osteneală, am crezut că citesc o compătimire plictisită. Tot așa cum ascultă un savant, invitat într-un salon monden, inepțiile unei femeiuște care vrea să epateze maestrul cu rudimentele sale de cunoștinți pigulite dintr-un manual de inițiere. Îl scîrbiseră desigur într-atît opiniile mele, încît ne întoarse spatele și merse cu pașii lui zgribuliți spre o lespede mai depărtată, unde se așeză, cu obrajii scofîlciți în pumni și cu coatele sprijinite pe genunchi.

Femeia întîrzie o clipă. M-am simțit jignit de privirea rece cu care mă drămăluia, ca pe un obiect neînsuflețit și de o atît de mizeră importanță! Gura senzuală și umedă, care, împreună cu părul de culoarea caldă a aurului, alcătuia singurul semn de feminitate în această făptură tranșantă și orgolioasă, strînse buzele devenite deodată subțiri și acide, într-o schimă de dispreț, menită să pună din nou distanța interastrală dintre noi. Absurd, ca o revanșă, am vrut să-mi imaginez gura aceasta rugînd, implorînd sau mușcînd într-un suspin de voluptate, ca și cum închipuirea-mi răzbunătoare ar putea s-o umilească și s-o coboare de pe soclul arogant. Dar imaginea refuză să se precizeze. N-o îngăduia nimic din înfățișarea-i atît de austeră și mîndră, care îi prefăcuse chiar vesmîntul sărăcăcios în mantie princiară.

Pasiunea unei asemenea femei — am gîndit — trebuie să devasteze total, ca acele nefaste și teribile forțe ale naturii care nu lasă în urmă decît un peisaj calcinat și pentru totdeauna sterp.

Îmi trecu pe dinainte, în foșnetul hainei albastre. Voiam să văd și această haină, așa cum era într-adevăr;

un dreptunghiu de pînză decolorată, abia prinsă în cîteva împunsături de ac și susținută cu un biet șnur încins peste șolduri — și, totuși, vesmîntul păstra prestigiul de somptuoasă mantie.

Mă simțeam ridicol și vrednic de milă, lîngă ulcica de lut, din care nu mai fumega acum aburul răcit.

Cine sînt? mă tortura din nou întrebarea. Ce a însemnat oare solidaritatea aceasta a bărbatului, cu isprăvile aeriene ale puiului de șoim și ce a însemnat antipatia femeii pentru acest corsar al văzduhului?

Am ridicat ochii. Ne-am văzut tustrei, în vasta singurătate a stîncilor, izolați în trei lumi deosebite și poate — nu poate, sigur — ostile.

El, cu obrajii în pumni, uitîndu-se neclintit în piatra stearpă. Ea, cu spatele rezemat de ușorul chiliei, cu brațele încrucișate, învăluindu-l într-o privire teribilă și dulce: plină de iritare și de proteguitoare compătimire. Iar eu, străinul nepoftit, martorul incomod și stupid, al unei drame care mă depășea.

Căci, de aceasta, nu mai aveam nici o îndoială.

Întrebarea de aseară și chiar de adineauri — cine sînt? — își pierduse însemnătatea. Nu cine sînt interesa, ci, neînțeles și absurd, îmi părea că există ceva atît de puternic, încît să-i rețină printr-o cumplită eroare, înlănțuiți într-același destin comun. Oricine vor fi fiind și orice taină ispășesc aici, cert este că nu se află legați prin nimic idilic. Sub pojghița ghețoasă a strictei politeți dintre acești oameni, îmbrăcați în zdrențe și binevoind a nu se coborî pînă la familiaritatea unei tutuiri, străbătea o animozitate mai neîmpăcată ca aceea care împinge brutal, amanții sau soții de la periferia umanității, să-și vitrioleze obrazul și să se încaiere de chică, să-și strivească oasele, ca eroii atîtor procese de la curtea cu juri.

Dacă se iubeau cumva (și privirea femeii, indulgentă și aspră în aceeași vreme, dovedea în felul ei pasiune orgolioasă și de o demoniacă voință), dacă se iubeau, viața lor o plătea crunt. Erau două lumi adverse, pîndindu-se, pipăindu-se; două elemente iritate ale naturii

care s-au căutat prin contrast, s-au întîlnit spre nefericire și vor sfîrși prin exterminare.

Îmbrățișările lor, mi le-am închipuit ucigașe și amare, voluptatea lor acră, cu dezmierdări care se prefac în scrîșnet omucid.

Din aceste meditații m-a deșteptat un fîlfîit mătăsos de aripi. Cu precizia unui minuscul avion aterizînd, șoimul coborî pe acoperișul cuștii.

Și îndată răsuci în căutarea stăpînului capul vioi, pliscul curb și ochii rotunzi ca bilele de onix. Penele pieptului erau stropite de sînge. Ghearele încă ude. Vivacitatea plină de neastîmpăr a privirii era într-adevăr a unui victorios în care nu s-au potolit frigurile luptei. El singur aducea aici nu știu ce înfățișare de franchetă și de bravură, de fără de grijă și puritate, cum stătea firesc în aceste înalte și limpezi locuri. Ceilalți, noi ?...

Vieux Charles ! mi-am cerut în clipa aceasta iertare mută, pentru rechizitoriul în care eu, nevrednicul om al cîmpurilor, trîndav și laș în existența-mi de larvă, găsisem drept să te osîndesc ! Cine ar rezista oare acelui efluviu de energie nervoasă, ochilor ce nu cunosc înfricarea, agerei răsucituri de privire inspectînd fortăreața noastră de piatră, fidelității atît de simple, cu care te-ai întors din libera vastitate a spațiilor ?

Femeia păși și trînti ușa cuștii, cu vuiet sec.

Șoimul își zburli penele agresiv, cu aripile deschise de atac și cu pliscul furios căscat.

Se înfruntară amîndoi străpungîndu-și privirile într-o încordare îndeopotrivă de crudă. Cum se urau ! Ah ! cum se urau ! Șoimul tremura, gata să zvîcnească. Am vrut să strig : „Păzește ochii“ — știind că acolo va lovi întîi. Dar n-a fost nevoie. Penele șoimului căzură treptat, aripile se strînseră, ochii ocoliră în altă parte ; iar pasărea cerului fu umilă și mizerabilă, sub cealaltă privire, ca un pui rebegit de curcă. Femeia îl apucă de o aripă și-l zvîrli cîrpă, departe. *Vieux Charles* se ghemui într-un ungher de piatră, cu mersul ciumpav și grotesc, cum calcă stîngaci pe pămînt toate păsările înălțimilor.

Atunci mi-am adus aminte de om

Văzuse și nu se clintise. Îmi păru că rîde surd, cu rîsul acela, bătrîn și inuman, care mă înfiorase.

E un nebun, un biet nebun ! — am hotărît, de astă dată, definitiv. Amîndoi sînt niște nebuni și nimic mai mult ! Aș face bine să-mi strîng cît mai repede catrafusele de aici, să-i las cu nebunia lor, cu șoimul acesta laș și nevolnic, cu taina lor care va sfîrși în una din diminețile acestea, încleștîndu-și unghiile unul în gîtul celuilalt.

Tăcerea era de o măreție solemnă. Cerul boltit de o străvezie cristalică. Totul înalt, calm și impasibil ca eternitatea.

Numai viața omenească și aici, ca oriunde, se zvîrcolea hidos ca o larvă tăiată, căutînd să-și unească jumătățile despărțite într-un dezgustător spasm.

Am trecut pe lîngă om, cu ulcica mea ridicolă de leacuri, să-mi fac undeva, la loc ferit, oblojelile atît de sever poruncite. Șoimul se trase la picioarele omului. Iar omul îl îndepărtă lovindu-l înciudat, cu rîsul lui bătrîn și înfricoșător, cu glasul lui surd :

— Și tu, netrebnicule ?... Așadar, și tu !...

Șoimul ridică ochi omenești și triști. Se apropie, neînțelegînd dizgrația. Îmi părea că implora explicarea pentru vina pe care nu, și-o cunoștea. Cînd se tupila, umil, aproape, omul cu obrajii în pumni îl privea de deasupra un răstimp, ca pe o jivină curioasă și vrednică de cea mai nemilostivă scîrbă, apoi îl rostogolea cu piciorul :

— Și tu, netrebnicule ?... Haha ! Așadar și tu !...

Ah, ah ! rîsul acesta rău ca rîsul pușcăriașilor cînd le-a intrat pe ușa temniței, tovarăș nesperat, fostul lor aspru judecător, prăbușit în aceeași egală infamie. Toți de aici sînt nebuni. Și pasărea e molipsită de nebunia lor, întorcîndu-se de bunăvoie la tortură, în loc să-și ia zborul pentru totdeauna, în cerul pretutindeni deschis.

Înfășurîndu-mi improvizate pansamente din batistă și din pînza cămășii sfîșiată, nu mai doream acum să aflu nimic. Doream numai să scap cît mai repede de acolo, să-mi văd de drum, să revin la lumea aceea care mi se părea, din aceste văgăuni de munte, cu desăvîrșire inac-

cesibilă. Eram vindecat definitiv de „liniştea calmantă a naturii". Căci, oricît de jalnică şi de nevrednică socotisem vreodată viaţa ticăloaselor tîrguri, mi se părea acum paradisiacă faţă de iadul nefericitelor trei vietăţi din închisoarea lor cu vinete creneluri.

După ce-am sfîrşit să-mi înfăşor pansamentele, m-am căţărat pe o stîncă mai înaltă, însetat să văd zările la care mă voi întoarce mîine, poimîine, cît mai curînd.

Piscurile se etajau spre vale în amfiteatru. De pe vîrful acela pleşuv, se orînduiau în jos alţi munţi cu ale lor nepătrunse păduri, iar departe de tot, în negurile albăstrii, nu se vedeau, dar se ghiceau şesurile, cu şerpuiri sclipitoare de ape şi cu reconfortantele oraşe unde oamenii mulţimilor nu rămîn niciodată singuri.

Gîndul mi l-a rostit cu glas tare, omul răsărit lîngă mine, fără să-l simt. L-a rostit aproape cum l-aş fi vorbit eu :

— Aici vin să privesc spre viaţa celor de departe... Să privesc şi cîteodată s-o regret — ...

— Şi ce te opreşte să te întorci ? am replicat, aproape fără să-mi dau seama de imprudenţa întrebării cu care îmi călcam legămîntul.

Omul făcu un gest ostenit cu mîna. Şi, îndată, îşi strînse braţele zgribulite. Vorbi, ca să-mi schimbe firul gîndurilor şi să înlăture răspunsul la întrebare :

— E într-adevăr minunată priveliştea de aici ! Mă întreb cîteodată, ce fel de oameni sînt aceştia din ţara dumitale ?... Cum trăiesc ?... Ştii că pentru noi, orice ţară e un fel de Franţă mai prost întreţinută şi populată cu profesori de limbi bizare... Dar ceea ce iubesc mai mult să privesc e atunci cînd se ridică negurile, înainte de răsăritul soarelui. Atunci totul e acoperit ca de o zăpadă albă, peste care aurora pune o lumină trandafirie ca pe un peisaj polar, cu banchize de ninsori eterne.

— Ştiu ! i-am luat vorba din gură. Tot aşa este priveliştea deasupra norilor, cînd te-ai înălţat cu avionul la două şi trei mii de metri... jos plouă, e posomorît şi umed ; deasupra, dai deodată în soare şi în senin veşnic,

iar norii par, într-adevăr, dedesubt, o banchiză nesfîrșită, cu zăpezi nepîngărite de pas omenesc. Dumneata trebuie să le cunoști acestea prea bine...

— De ce numaidecît să le cunosc ?

— Fiindcă sînt sigur că și dumneata ai zburat ! am dat drumul îndrăzneț bănuielii mele, devenită certitudine

Omul rîse, cu rîsul acela bătrîn și insuportabil :

— Ce fel ai pronunțat cuvintele : ...„Sînt sigur că și dumneata ai zburat !"... Parcă m-ai accepta cu un fel de generozitate, în legiunea zburătorilor dumitale ! Unde sînt atîtea mii, mai meargă și nenorocitul acesta !... E o cursă pe care vrei să mi-o întinzi ? Crezi că așa, ai să-mi storci ceva și ai să-ți satisfaci curiozitatea care te roade de ieri ?...

Făcu o pauză.

Acum nu mai vorbea cu nepăsarea politicoasă și distantă de ieri. Glasul era rugător. S-ar fi spus că se teme de el și că apelează la generozitatea mea, să nu-l tîrii unde se simte luneeînd fără scăpare.

— Te-am rugat — continuă — te-am rugat să nu întrebi nimic. Să nu iscodești nimic. M-am încrezut în cuvîntul dumitale.

— Dar nici nu întreb ! mă apărai cu aceeași siguranță cutezătoare, fiindcă simțeam cum vine spre noi ceasul confesiunii. Nu întreb ; sînt sigur ! Și, ca să dovedesc că n-am iscodit, și că toată convingerea mi s-a oferit singură, sînt gata oricînd să explic. Știu că ai zburat fiindcă cugeți și simți ca un zburător !

— Ta-ta-ta ! Interesant !... Cîrpa aceasta, un zburător ! făcu omul, arătîndu-și brațele descărnate și toată înfățișarea mizerabilă. Ești după cum văd, un jude-instructor foarte fantezist.

— Nu sînt jude-instructor, și nu sînt deloc fantezist ! am răspuns ofensat pentru această desconsiderație a calităților mele de inchizitor. Las la o parte episodul cu șoimul. Deși, atît numai, ar fi destul ca să îndreptățească o convingere !... Dumneata ai participat la lupta aeriană a șoimului cu vulturul, cum ar fi participat, irezistibil, orice pilot de pe un aparat de vînătoare. Dar

există altceva încă mai sigur... Ieri seară, cînd am vorbit despre toamna înaintată, eu am spus o prostie. Că n-ar fi plecat încă lăstunii. Confundam. Dumneata m-ai corectat. Mi-ai amintit că lăstunii au plecat demult, de la finele verii, odată cu pitulicile, grangurii și privighetorile. Mi-ai dovedit că ceea ce eu crezusem că sînt lăstuni, erau rîndunelele care rămîn printre ultimele păsări călătoare... Și mi-ai amintit viteza zborului de la cincizeci de kilometri pe oră în sus. Mi-ai vorbit și despre alte păsări care zboară cu o sută cincizeci pe oră, inițiindu-mă în taine la care nu m-am gîndit niciodată : fiecare cît rezistă, cum caută să învingă diferite dificultăți de zbor și de oboseală... În sfîrșit, a fost singura chestiune care te-a însuflețit, fără să prinzi de veste. Tot timpul, și aseară, și astăzi, ai tăcut — in afară de atunci. Era nevoie să fiu jude-instructor — și încă fantezist — pentru a înțelege ? Explicația venea firească. Toate aceste observații la care ai fost constrîns în singurătatea unde te afli : viteza zborului, direcția și ordinea de migrațiune, în fine, toate amănuntele insesizabile pentru profani, indicau un ochi, un fel de a judeca și a simți, care trădau omul care a zburat. Am înțeles că prin aceasta, fără să vrei și fără să-ți dai seama, ți-ai satisfăcut o trebuință imperioasă de a reduce lumea ce te înconjoară la problemele care te preocupă, ori te-au preocupat cîndva, așa cum un matematic gîndește și simte aritmetic, reducînd frumusețea, problemele existenței, muzica, tot spectacolul lumii, la calculul celor patru operații. Asta e tot ! După cum vezi n-a fost nevoie să întreb. Nici să iscodesc... Concluzia s-a oferit singură. Aș fi curios să aflu cum m-ai putea dezminți ! am sfîrșit cu un surîs triumfător.

Omul tăcu, privind cu ochii coagulați în depărtările sinilii.

Toată figura reintrase în neclintirea de totdeauna, așa cum melcul se retrage în crustă. Degetele osoase răsuceau însă un fir destrămat al hainei. Numai acest neînsemnat amănunt mi-a fost îndestul ca să înțeleg neliniștea care fremăta sub atît de împietrita înfățișare.

— Poate că ai dreptate... încuviință într-un tîrziu.

— Mă mulțumesc și cu acest *poate*... Deși pentru un adevărat zburător, cuvîntul a fost șters din vocabular. Lindbergh n-a spus : *poate* voi sosi, *poate* voi traversa Atlanticul, *poate* voi ajunge la ora cutare !... A fixat ora și minutele cînd va sosi, și a sosit cu adevărat la ceasul fixat, cu aproximație de zece minute... Cu zece minute mai devreme...

— Cine e acest Lindbergh ?

„Cum, nu știi ?" eram gata să întreb, scandalizat de atîta ignoranță.

Pe urmă mi-am explicat că în pustiul de aici era firesc poate să nu fi aflat nimic despre numele și fapta aviatorului american. Am reținut însă amănuntul, spunîndu-mi că va servi pentru a fixa o dată. Viețuitorii aceștia din pustietățile de aici, rupseseră, așadar, legătura cu lumea, în orice caz, mai mult de un an. Și, admirîndu-mi aptitudinile de jude-instructor, în progres de la un ceas la altul, am răspuns recitînd cu placiditate, ca un aliniat din Larousse :

— Lindbergh e un tînăr american, de douăzeci și ceva de ani, care a traversat vara trecută, Atlanticul... singur și cu o pălărie de pai. Abia cîteva zile, după dispariția lui Nungesser și Coli. O ! A fost la Paris un moment care nu se poate uita niciodată. Toți îl așteptau, dar nimeni nu credea într-adevăr că va ajunge... Cu zece minute înainte de ceasul hotărît apare un avion. Aterizează ca la el acasă. Coboară un băiețandru înalt cît o prăjină, după ce scotocește în carlingă ceva — își căuta pălăria de pai. Și se prezintă cu simplitate : „Eu... Lindbergh". Lăcrimau oamenii pe stradă de emoție, dar poate mai mult plîngeau parizienii pentru Nungesser.

Omul nu se clinti, cu bărbia prinsă în pumni, deasupra depărtărilor vaste, neliniștitor de goale și mute.

Vorbi tîrziu ca pentru el singur, cum îl surprinsesem vorbind ieri :

— Cineva a trecut Atlanticul !... Și n-a fost un francez ?... Nungesser a dispărut... Așadar trăia. N-a căzut în război...

— Nu ! am răspuns, deși nu mă întrebase (în aceeași vreme notam această dovadă de ignorare, care îndepărtă

peste toate prevederile, data cînd omul se desprinsese de restul universului). Nungesser n-a căzut în război, dar a căzut tot așa de brav cum ar fi murit pe front, încercînd să dea Franței gloria celui dintîi zbor peste Atlantic... Dealtfel, bătălia aerului, se poate spune că n-a contenit. A schimbat numai alt front. Dacă nu se dau lupte cu mitraliere, se dau pentru a cuceri distanțele. Lindbergh a trecut cel dintîi Atlanticul. După el Chamberlain. După Chamberlain alți aviatori, germani, aceștia, au făcut drumul îndărăt, din Europa în America. Și alți americani au traversat Pacificul... Ar trebui să citez un întreg anuar al aviației mondiale, ca să enumăr toate recordurile, lupta aceasta într-adevăr eroică pentru a stăpîni văzduhul. E o cursă grandioasă... Ce importă deci un mort, doi, o sută și o mie de morți ? După ei rămîne fapta, și după fapta lor, pentru amintirea oamenilor, legenda, ca după un Guynemer.

— Hein ?...

Omul se afla cu obrazul coborît de tot spre pămînt și cu ochii apăsați în podul palmelor.

Am crezut că n-a auzit. De aceea am repetat :

— ...ca după un Roland Garros sau după un Guynemer.

Omul ridică spre mine o față mai albă ca varul, cu ochii stinși, de orb. Și deodată obrazul se crispă în rîsul acela al său, neomenesc. Întrebă surd, cu o curiozitate sarcastică :

— Există o legendă Guynemer ?

— Dacă există o legendă Guynemer ? i-am smuls cuvintele de pe buze cu înfocare, fiindcă era numele celui mai pur și mai legendar dintre eroii văzduhului. Dar pe ce lume ai trăit, domnule ? m-am indignat, ridicîndu-mă în picioare de pe blocul de piatră și gesticulînd înălțimilor. Te compătimesc, dacă nici nu i-ai auzit măcar numele ! Te compătimesc, dacă în existența aceasta absurdă și imposibilă de aici, nu cunoști și n-ai auzit nimic din viața unui supraom care a reabilitat și a înnobilat veacul... Omul acela care după toate victoriile, s-a ridicat, într-un sfîrșit de bătălie, atît de sus, încît nu s-a mai întors niciodată, ca și cum cerul ar fi voit să-l

absoarbă, ca să-l cruţe de moartea pămîntenilor de rînd, în putreziciune şi în hîzănie. În cărţile de citire din ţara dumitale, domnule, copiii învaţă alături de legenda Jeanei d'Arc şi sfîrşitul căpitanului Guynemer, invincibilul; iar dumneata întrebi despre dînsul ca despre un biet pilot oarecare, ca mine sau ca dumneata... Ca să înţelegi cine a fost Guynemer, gîndeşte numai la cucernicia fără precedent a mulţimii, îndeobşte zgomotoasă şi fără respect, păşind în vîrful picioarelor şi vorbind în şoaptă, cînd dormea Guynemer, istovit după o bătălie în care culcase cîte două şi trei avioane într-o singură zi. Gîndeşte la sfîrşitul acela misterios şi plin de nobleţe, cum nu l-ar fi imaginat nici o baladă: Guynemer, pierdut în văzduhuri, fără să lase o urmă a aparatului, fără ca nimeni să-i găsească vreodată corpul. Nici sînge, nici aşchii, nici cadavru carbonizat! Nici un mormînt. Om al cerului; l-a luat cerul şi nu l-a mai redat viermuielii pămînteşti, ca să-l păstreze pur şi intact, pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor. Iar dumneata întrebi dacă există o legendă Guynemer! Îi ofensezi memoria... Nu sînt francez ca dumneata, dar dacă aş fi, n-ai cuteza să-i pomeneşti numele cu ricanarea aceasta, să-l profanezi cu rînjetul acesta de ratat, de sperjur, de declasat, de mai ştiu eu cine eşti şi ce infamie te-a adus aici!...

M-am oprit, fiindcă aşa, în picioare, cum mă aflam şi cum ridicasem glasul în înfocarea acestei peroraţii, mă aşezasem de bună seamă într-un punct de încrucişare a ecoului.

Glasul mi se întorcea amplificat de patru şi de cinci ecouri, ca şi cum ar fi strigat toţi munţii deodată deşteptaţi din tăcerea mormîntală şi ar fi răcnit bietului om strivit de pe stîncă toate blestemele ţîşnite dintr-o sută de neîndurate guri.

Mă auzii şi atît îmi fu destul, ca să-mi apar ridicol, odios şi inutil de crud, cu acest sărman fost om.

Hotărît, nebunia lor era contagioasă.

După ce mi-am şters broboanele de pe frunte, m-am întors umil şi pocăit, către necunoscut:

— Te rog să mă ierţi!... Nu ştiu ce-am avut. Nu ştiu ce viperă m-a muşcat. Nu-mi dau seama cum am ajuns să pronunţ cuvintele acestea atît de... aşa de... în sfîrşit,

ignominiile cu care am recompensat ca un netrebnic, o ospitalitate atît de... așa de...

Omul desprinse încet fruntea din palme și mă privi de jos în sus, cu ochii în care mă așteptasem să-i văd împroșcînd fosforice fulgere de mînie, dar care nu erau decît tot așa de coagulați ca întotdeauna.

Rîse cu rîsul său înfricoșător :

— În amintirea acestui Guynemer, te-am scuzat, domnule. Am înțeles că-ți aperi o legendă scumpă... Ce însemn eu, aici, o cîrpă umană, față de o legendă ? Ai toată dreptatea... recunosc că destinul i-a acordat toate favorurile acestui Guynemer... Să doboare în scurta-i viață, cincizeci de avioane inamice...

— De unde știi că a doborît exact cincizeci ? am întrebat repede, amintindu-mi sigur că eu n-am rostit cifra și surprins că omul meu spunea exact, cum stătea scrisă în carnetul de zbor.

— Ah ! Am spus cincizeci ? Și am ghicit ! se minună el cu o grabă care mi s-a părut nu știu de ce, suspectă. Am ghicit exact ? Rostisem doar o cifră la întîmplare... Să presupunem, totuși, că această cifră e cea bună ; lucrul n-are nici o importanță, deci, cum spuneam : să doboare cincizeci de avioane inamice, să moară tînăr, în plină glorie, să nu cunoască toată mizeria care te învăluie încetul cu încetul cu anii, să lase în urmă o admirabilă legendă, menționată și în manualele de școală alături de Jeana d'Arc, și să-și găsească pînă și în creierul cel mai pustiu al munților, un apărător atît de înverșunat ca dumneata, — recunoaște, te rog, domnule, că destinul n-a fost de fel ingrat cu acest Guynemer ! E drept, a plătit gloria și legenda cu moartea. Dar moartea nu e un preț prea scump. Dimpotrivă... Să ne imaginăm o clipă că supraviețuia. Atunci cine știe dacă gloria i-ar fi rămas tot atît de intactă și dacă legenda îi găsea tot atîtea virtuți nepămîntene ! Viața nu cruță pe nimeni ; dar mai cu seamă se înverșunează împotriva eroilor. Singura cumințenie a eroilor e să știe a muri la vreme. Imaginează-ți o Jeană d'Arc, bătrînă și surdă, imaginează-ți un erou în papuci pe care îl înșeală nevasta și care are proces cu vecinii... Pe un asemenea erou îl

respinge legenda. Trivialul cotidianului îl coboară la nivelul comun. Acestea toate pentru Guynemer al dumitale nu mai există. Să-i fie sufletul ușor acolo unde se află și să mulțumească providenței că l-a păstrat intact pentru legendă...

— În orice caz, am spus cu un surîs de conciliere, dacă Guynemer are ceva de mulțumit providenței dumitale, nu-ți rămîne dator cu nimic. Îmi pare că nu împărtășești de fel entuziasmul meu și al unei lumi întregi, pentru destinul lui.

— Aici, unde mă aflu și cum mă aflu, nu pot să împărtășesc nici un fel de entuziasm pentru destinul lui Guynemer ! răspunse sec omul și se ridică.

Șoimul, care așteptase undeva, ascuns după vreo înălțime, veni în zbor lin spre noi, încercînd să aterizeze pe umărul omului, cum va fi fost deprins.

Necunoscutul îl respinse cu un gest dușmănos, iar pasărea se rostogoli în țărînă :

— Uite ce destin îl așteaptă pe oricare !... L-ai văzut acolo, sus ?... Numai bravură ; întruparea temerității... Și, pe urmă, l-ai văzut și dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire ? Se tîrîie ca o orătanie vulgară de curte. Se milogește și te scîrbește... Cine-ți garantează oare, că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd, că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda atît de ciudat ; dar mai ales, atît de oportun, în aer ?

„Judeci după dumneata — am voit să spun. Fiindcă dumneata suporți tirania unei femei, fiindcă expiezi aici cine știe ce vină sau eroare necunoscută, îți imaginezi drept consolare, că și un Guynemer ar fi acceptat capitulările muritorilor de rînd".

Dar nu mi-am rostit gîndul.

Acum eram calm și rușinat încă de explozia de adineauri Am făcut numai un gest vag, cu mîna.

Omul mă privi în față atît de rece, încît am întors ochii să nu-i văd rîsul atroce.

Vorbi :

— Știu ce-ai gîndit... Ai vrut să spui că judec după mine, fiindcă sînt aici unde mă aflu și sînt așa cum mă aflu. Aceasta ai vrut să spui. Știu, căci de unsprezece ani, de cînd n-am înainte decît o singură față omenească, am învățat să citesc gîndul fără să-l mai aștept rostit. Dacă aceasta ai voit să-mi răspunzi, îți declar că ai, poate, dreptate. Judec prin mine, fiindcă nimeni nu poate evada din el însuși. Poate evada din lume ; dar pe el e osîndit să se poarte cu el...

— Nu prea înțeleg... am mărturisit. Însă găsesc excesiv să atribui lui Guynemer, un fel de a gîndi și de a simți confecționat după chipul și asemănarea dumitale. Sînt memorii care nu se cuvin profanate...

— Ce știi, dumneata ? ! strînse necunoscutul din umerii zgribuliți și rămase cu ochii opaci, privind dincolo de depărtări.

Se întoarse brusc. Îmi puse amîndouă mîinile pe umeri, cu o familiaritate neașteptată, și, fixîndu-mă întîia dată omenește în ochi, întrebă :

— Mărturisește drept, ce gîndești despre mine ?

— Nu-mi permit să gîndesc nimic ! am răspuns, ferindu-mi privirea, fiindcă întrebarea din ochi era încă mai dureroasă și mai insuportabilă, ca resignarea sleită dintotdeauna.

— Și mîine ?... Cînd ai să te întorci în lumea dumitale ?

— Cînd am să mă întorc în lumea mea, am să uit drumul care duce aici. Am să uit ce-am văzut, ce am vorbit, ce am gîndit... Tot. Tot. Cum se șterge un vis absurd, îndată ce ai deschis ochii la lumina reconfortantă a zilei. Am jurat doar...

Omul își trase mîinile de pe umerii mei, și mîinile căzură de-a lungul trupului, neînsuflețite. Se așeză din nou pe piatră, uitîndu-se spre ceața șesurilor.

Cu privirea pierdută în nevăzute depărtări, spre Occident, vorbi atît de încet încît trebui să mă aplec spre el, ca să aud :

— Cînd vreau să-mi amintesc lumea aceasta unde te întorci dumneata, nu-mi apare nici hangarul din care aparatul aștepta scos, înconjurat de mecanici... Nici chipul

unui camarad. Nici o figură lămurită de cunoscut sau de rudă. Totul e șters. Toți nu mai au figură. Sînt o procesiune de umbre, care-și ascund fața în mîini. Iar absurd de limpede și de viu, îmi apare numai un colț din *Bulevardul Haussmann* cu *Rue de Havre*. O vitrină cu bară de alamă, unde o singură dată m-am rezemat. Văd tramvaiele trecînd. Tramvaiul 15. Și autobuzele... autobuzul A K : gara Saint-Lazare — gara de Lyon ; A I : gara Saint-Lazare — Place Saint-Michel, A F : Grandes Carrières — gara Montparnasse... un domn citind ziarul pe platformă. Un licean, cu ghiozdanul sub pelerină, agățîndu-se din mers, o midinetă chicotind la brațul unui tînăr cu pardesiu cafeniu... Altă dată tabloul se întunecă. Plouă... In asfaltul ud se reflectă luminile. Roțile taxiurilor derapează. Domnul are umbrela șuruind de ploaie și midineta impermeabil ieftin, de la soldul galeriilor *Samaritaine* sau *Au bon marché*. Dar colțul e întotdeauna același. Îmi sună în urechi șușuitul roților cauciucate, glasurile omenești ; îmi barează orice altă priveliște în ochi, firmele zugrăvite, vitrina debitului de tabac. Nu m-am oprit acolo decît o singură dată, cîteva minute, cît un prieten a intrat să cumpere un pachet de țigări. Și, printr-un capriciu al amintirii, din tot Parisul, din tot ce am trăit, din tot ce se mai află acolo încă scump mie, n-am păstrat decît această imagine. Vreau s-o alung !... Vreau să chem alte momente care-mi sînt de o mie de ori dragi, figurile celor ai mei... O pîclă îmi acoperă totul, ca să apară numai această și această priveliște... Poate, fiindcă în clipa aceea, undeva mi se hotăra soarta... Îmi amintesc că am tresărit fără motiv, cînd a apărut prietenul lîngă mine ca și cum m-ar fi atins un mesager al nevăzutului. Priveam spre *Rue Taitbout*, unde bulevardul sfîrșește...

— Sfîrșea ! am corectat. Acum e tăiat linie dreaptă pînă în bulevardul Montmartre.

— Posibil. Atîtea se vor fi schimbat de atunci !

După o pauză :

— N-am vrut să mai știu niciodată — nimic... Pentru mine viața cea din afară e suspendată de acum unsprezece ani... Ți-aș spune că uneori, cînd mă aflu aici, pe

piatra aceasta, sondînd în deşert depărtările invizibile, mă întreb dacă Franţa e astăzi regat, ori imperiu, sau a rămas tot republică? Si dumneata, desigur, nu m-ai crede, cum nu mă crezi acum. Atît ştiu, fără să fi aflat de la nimeni. Că Franţa a sfîrşit războiul victorioasă. De aceasta n-am nici o îndoială. Ştiu că altfel nu putea fi.

„E un mistificator — am gîndit — un mistificator neîndemînatic şi de prost gust. Cum poate cineva în mijlocul Europei şi în plin secolul al douăzecilea, cum se scrie în ziare — cum poate să nu cunoască dacă Franţa e republică ori imperiu? L-am crezut pe rînd, un criminal, un nefericit, mai apoi un nebun, dar e numai un mistificator de cea mai vulgară speţă"

Omul rîse înăbuşit cu mîinile încrucişate pe piept. Îmi ghicise şi acest gînd:

— Aşa e că nu poţi crede în această imposibilă ignoranţă? Cum aş putea să te conving? Domnule, viaţa depăşeşte mai des decît se crede, fantasmagoriile imaginaţiei.

Pe urmă se ridică, se depărtă cîtiva paşi, se întoarse şi îşi luă locul, pe piatră:

— Ştii, dumneata, ce fac eu de un ceas?... De un ceas dau tîrcoale spovedaniei. Cred că şi dumneata ai înţeles, mă compătimeşti şi îţi surîzi cu satisfacţie, fiindcă vezi că ţi s-au împlinit previziunile. O ştiu aceasta şi mă umileşte. Aş vrea să tac — dar poţi cunoaşte dumneata ce înseamnă să taci de unsprezece ani? Ţi-o spune aceasta un fost om, care s-a crezut odată îndestul de tare ca să dorească singurătatea şi să trăiască în singurătate... Încă de ieri, deodată, m-am temut de mine. De aceea, te-am rugat să nu întrebi. Să nu iscodeşti... Şi iată-mă astăzi, că vin singur, să-ţi vorbesc fără să mă întrebi şi fără să iscodeşti. Vin să-ţi cerşesc ascultare... Aceasta, domnule, fiindcă nu există tortură mai înfricoşătoare decît tăcerea. Fiindcă nu o pot suporta, criminalii se întorc la locul unde au făptuit crima, vorbesc prin somn, caută o femeie pierdută ori un tovarăş întîmplător de beţie să se destăinuiască şi să-şi retrăiască infamia... Există la noi un ordin ciudat de călugăriţe. Din clipa cînd îmbracă haina călugărească, pînă la moarte, îşi iau legă-

mîntul să nu mai schimbe între ele nici un cuvînt, decît întîmpinarea de cîte ori se întîlnesc pe culoarele mănăstirii: „Sora mea, amintește-ți că ai să mori!"... Dar și acestora le rămîne o eliberare. Pe patul morții au dreptul la spovedanie. Aici, eu rămîn pentru totdeauna zăvorît în mine însumi. Nici o eliberare nu-mi e îngăduită Iar în această teribilă mizerie, vezi că mai am încă îndestulă tărie să rămîn egoist. Căci ți-am vorbit tot timpul numai despre mine. Uit că și Elsa e condamnată la același supliciu. Cred că ai înțeles, domnule, că solitudinea noastră e încă mai înspăimîntătoare, fiindcă e singurătatea în doi.

Omul părăsi piatra și mi se așeză în față, scormonindu-mi privirea să ghicească un început de neîncredere sau de batjocură.

Nu descoperi însa nici una, nici alta.

Eu m-am simțit dator să vorbesc pentru a-i dovedi oarecare înțelegere, apelînd la expedientul aforistic:

— Între bărbat și femeie nu poate exista niciodată decît singurătate în doi. Iubirea nu este decît singurătate în doi. Sînt două suflete care se caută și rămîn numai două corpuri care s-au găsit.

— Generalități banale.. mă întrerupse omul cu nerăbdare. Înțelepciune ieftină, care se vinde cu saizeci de centime suta de duzini, costul unei broșurele de maxime Nu la aceasta m-am gîndit. Înțelege-mă, domnule, că nu mă aflu aici pentru a debita experiența altora, cugetarea altora, amabile considerații generale și toate paradoxurile cu care cea mai mediocră nulitate, apare inteligentă și spirituală la un pahar de aperitive. Toate acestea îmi sînt indiferente. Pe mine nu mă interesează decît cazul meu, experiența mea, dacă vrei, catastrofa mea. Restul universului mă dezinteresează. Plătesc pentru mine, nu pentru restul umanității... Observi domnule, că nu te mai întreb dacă ești ori nu dispus să mă asculți? Știu că de aseară nu aștepți altceva... Mărturisește că ești satisfăcut mai repede decît te așteptai...

Necunoscutul se zgribuli, cinchit pe piatră, înfășurîndu-și genunchii cu mîinile împresurate și privind în pămînt. Nu-i mai vedeam decît ceafa slabă și părul alb —

înduioşător contrast : un gît subţire de copil, cu păr de moşneag.

— Imaginează-ţi, domnule, un tînăr.. la un ţărm de mare, la o plajă frivolă... sau mai bine să încep altfel : A fost undeva un copil aproape, care n-a dorit altceva, de pe băncile şcolii, decît... în fine, n-a..

Se opri şi împinse depărtările cu amîndouă mîinile. Apoi păru că le atrage la piept :

— Nu ! Aşa n-am să ajung niciodată la un sfîrşit. Nu-ţi povestesc o întîmplare imaginară. E vorba de mine... Am fost, aşadar, şi eu, după cum ai ghicit, un pilot ca dumneata şi poate chiar ca acel Guynemer pentru a cărui memorie erai gata să mă sfîşii. Eram tînăr, aproape un copil, şi după cît se spunea, îndestul de curajos. M-am zbătut să fiu primit voluntar, şi am debutat cu o victorie, care mi-a adus un soi de glorie timpurie, medalie militară şi citaţiune, la o vîrstă cînd alţii îşi tapează încă părinţii cu o piesă de cinci franci pentru biletul de cinematograf şi pachetul de ţigări... Dealtfel, aceste amănunte nu interesează. Căci n-am rămas la primul avion doborît şi la prima medalie. Doi ani n-am trăit decît pentru aceasta. Copil, nu visam decît aceasta ; de cum am îmbrăcat uniforma, n-am realizat decît aceasta. Poate pentru unii voi fi părut un ambiţios, pentru alţii un copilandru zănatic, cu simţul de conservare atrofiat. Ce importă acum, ceea ce numeai dumneta, mai înainte „mobilul" actelor ? Mă întreb şi nu descopăr nobleţea acestui mobil... Poate, fiindcă totul îmi pare foarte îndepărtat. trăit în altă viaţă... Mă uit la mîinile acestea, îmi pipăi oasele acestea, ale feţei... Sînt ale mele şi nu mă recunosc în ele. Dacă în această materie pipăibilă nu mă mai recunosc, dacă nimic din ce-a fost nu mai supravieţuieşte, cum aş regăsi oare sufletul de atunci, sufletul care este insesizabil şi nestatornic ?

Mă întovărăşea pretutindeni o mică glorie, dar, domnule, n-o căutasem. Actele mele îmi păreau dictate de o putere necunoscută şi imperioasă : poate porunca de dincolo de timp, a atîtor şi atîtor înaintaşi. Nu ştiu cum este definit şi explicat eroismul. Eu îl socot o posedare. Fiindcă tot ce am săvîrşit curajos, îmi venea de dincolo

de mine. Eram lucid pînă la cel mai mărunt amănunt, calculam fiecare mişcare, scontam fiecare greşeală şi şovăială a inamicului cu o răceală de gheaţă : dar parcă nu eram eu, ci numai procuristul unei puteri care mă depăşea şi mă stăpînea. De unde-mi venea luciditatea din clipa decisivă ? Însă un somnambul oare nu săvîrşeşte, cu simplitate, cu precizie şi fără risc, o sumedenie de acte încă mai grele decît le-ar putea înfăptui vreodată, în deplinătatea conştiinţei ? E, desigur, o mizeră explicare, care ar ridica într-un singur glas, scandalizînd, toţi comentatorii de birou şi de bibliotecă ai „vieţilor eroice" ! Dar puţin îmi pasă şi acum, după cum şi atunci, puţin mă interesa explicarea şi interpretarea actelor mele. Eu înfăptuiam — alţii interpretau, într-o dezgustătoare neînţelegere şi mai dezgustătoare întrecere de platitudini. Eu si atîţia camarazi ai mei, fiindcă alcătuiam atunci o legiune, iar dintre dînşii nu mă aflam poate nici printre cei dintîi, dar nici printre cei din urmă...

Doi ani am schimbat, astfel, front după front şi escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam Alergam unde se anunţa mai plină de ameninţări. Căci nu trăiam decît sub stăpînirea ei. Ţi-am spus, domnule, că eram posedat.

Douăzeci si unu, douăzeci şi doi de ani, înseamnă îndeobşte vîrsta cînd suspini pe o bancă, sub lumina lunară, după o pereche de ochi ; cînd febril aştepţi ceasul unei întîlniri de dragoste ; cînd îţi urzeşti proiecte de fericire îndelungă si calmă — eu n-am cunoscut însă nimic din toate acestea. Mă înălţam de fiecare dată, cu mai mulţi sorţi să mă prăbuşesc carbonizat, în sfărmături de oase, de carne, aşchii şi pămînt, decît să mă întorc victorios pe cîmpul de aterizare, unde mă aşteptau mîini întinse prieteneşte şi un fel de uimire, că şi de astă dată tot m-am întors. Şi, totuşi, mă întorceam... Viaţa de toată ziua, cînd păşeam pe pămînt, cînd schimbam glume cu prietenii, cînd petreceam cîteva ceasuri de permisie printre ai mei, mi se părea nefirească, străină, netrăită. Adevărata viaţă era numai cea de sus, cînd aplecat zăream dedesubt gurile de crater ale frontului, şanţurile bizare, gîturile cenuşii de tun înălţate peste

metereze, masele omeneşti mişcîndu-se în nori de fum, şi cînd vedeam ivindu-se în geana cerului un aparat duşman. Da! Atunci, domnule, şi numai atunci, trăiam într-adevăr. Dacă aceasta se numeşte eroism, eroismul e atunci virtutea cea mai uşoară. Virtutea peştelui care trăieşte în apă şi a păsării care trăieşte în aer. E acceptarea docilă şi pasivă a funcţiei, cum să spun? a misiunei pentru care ai fost creat. Te rog, domnule, să crezi că nu vreau defel să susţin paradoxuri. Sînt numai concluziile logice, ale unor ani îndelungi de meditaţiune, în care am voit să mă explic mie însumi. Unii sînt născuţi să-şi petreacă întreaga viaţă în faţa unui birou; alţii să meargă în faţa primejdiei. Nu este nici un merit excepţional, domnule, cînd cel născut pentru birou rămîne la birou şi cînd cel născut să provoace primejdia, aleargă în întîmpinarea ei. Nefiresc şi extraordinar şi supraomenesc ar fi dacă cel predestinat biroului, împins de o dezaxare subită a orînduielilor, ar porni să înfrunte primejdii pentru care n-a fost pregătit, şi, cînd cel născut pentru primejdie, s-ar resemna monotoniei fără surprize, a unui orariu de percepţie. Cum vezi, domnule, vorbesc fără nici o vanitate. Dacă voi fi săvîrşit fapte de oarecare bravură, nu-mi descopăr mai mare merit, decît al celor care, în vremea cînd eu mă întorceam cu aparatul străpuns de gloanţe, dînşii îşi puneau cataplasme şi beau ceai de tei. Îndeplineam ceea ce eram dator să îndeplinesc.Nimeni nu-şi poate evita misiunea pe lume, dacă e cinstit cu el însuşi. Că eram un brav? Ca mi se numărau cu uimire isprăvile eroice? Haha! Dar socoteşte, domnule, numai aceasta, că dintr-o companie de infanterie, intrată în foc, la Verdun, cei mai mulţi dintre soldaţi nu aveau nici o şansă la o mie să se mai întoarcă, obscuri şi anonimi căzuţi, ca să mărească statistica de pierderi a unei bătălii, pe cînd într-o luptă aeriană, unde tu eşti singur stăpîn şi deţii iniţiativa, ai măcar tot atîţia sorţi să te întorci intact, cîţi aveai să cazi doborît. Socoteşte, domnule, că ceea ce trăiam eu nu însemna nimic excepţional, ci era viaţa tuturor de atunci, cu abnegaţia de atunci şi cu sîngele rece de atunci. Printre ceilalţi copilandri de vîrsta mea, eu eram încă un privilegiat. Fiindcă

din văzduh, reveneam la un aşternut cald şi capitonat, la o masă copioasă, la înveselire şi la confort. Eram un animal de lux, cum sînt caii de curse ţinuţi în boxă amenajată special, ventilată, la temperatură egală şi înconjuraţi de toate atenţiile, fiindcă vor concura la marele Derby. Pe cînd în vremea aceasta, ceilalţi fraţi ai mei, de aceeaşi vîrstă, de acelaşi sînge şi cu aceleaşi drepturi omeneşti, trebuiau să se tîrîie în şanţuri glodoase sub canonadă, să doarmă în scorburi de pămînt, să-şi împrumute pipa de la unul la altul, să se mulţumească cu drojdia de pe fundul unui bidon coclit, şi după ce s-au tîrît luni şi luni în grote subpămîntene, pierzînd tot ce-i mai lega de umanitate, să moară înainte de a fi ridicat capul din glod cu creierii împroşcaţi de-o granată. Era, domnule, vremea cînd părinţii nu ştiau unde se află risipite osemintele copiilor şi cînd nimeni nu se gîndea la cruzimea aceasta monstruoasă de a smulge aceşti copilandri din paşnica atmosferă în care fuseseră crescuţi, de pe băncile şcolii, de la muncă, de la nimicurile vîrstei şi ale veacului, din admiraţia pentru celebre îndrăgostite, din vanele teorii ale adulterelor moderne, cu toate sutele de piese şi de romane care studiau cazul cutare şi cutare, din toate snobismele, pretins fin psihologice şi toate schimonoselile de buduoar, — pentru a-i azvîrli, brutal, într-o realitate năprasnică, unde singura datorie, voluptate, fericire şi glorie era acceptarea morţii. Abia deschiseră ochii la toate miracolele vieţii şi această viaţă le era interzisă, ca să se ofere cu un chiot de fericire morţii... Poate sînt plictisitoare, domnule, toate aceste amintiri. Poate lumea din care vii dumneata, de mult le-a uitat. Pentru mine sînt încă proaspete, fiindcă viaţa mea e suspendată de acum unsprezece ani şi am trăit faţă în faţă, în pustietatea de aci, numai cu această unică realitate.

Dar, domnule, nu pentru a-ţi înşira astfel de suveniruri, m-am abătut de la firul istoriei mele. Ci numai pentru a arăta cu insistenţă că eram încă de pe atunci, îndestul de sever cu mine însumi. Nu-mi recunoşteam nimic din ceea ce, excepţional şi demn de laudă, îmi atribuiau poate comandanţii şi anecdotele ziarelor. Dimpotrivă, în simplitatea mea dreaptă, mă socoteam inferior milioanelor de camarazi de arme; fiindcă mie îmi era

îngăduit să-mi risc viaţa exercitîndu-mi o pasiune, pe cînd ceilalţi, cei de jos, erau mînaţi în turmă să-şi îndeplinească în anonimat spăimîntătoarea lor datorie. La aceasta mă gîndeam, domnule, de cîte ori pregăteam aparatul să mă înalţ. Şi aceasta explică de unde îmi venea modestia, simplitatea şi mîhnirea, care pentru mulţime şi pentru reporterii ziarelor, dădeau înfăţişării mele o coloratură romantică.

Pînă cînd, domnule, într-o dimineaţă, nu m-am mai întors. N-am fost absorbit de cer, cum spuneai adineauri despre eroul dumitale, Guynemer, pe care legenda l-a voit cruţat de moarte vulgară, în ţărînă şi scurm. Acest privilegiu mi-a fost interzis.

Nici nu ştiu cum am căzut. Nici nu ştiu cum m-am ridicat. Nici nu ştiu cît am zăcut. Scurt îmi străfulgeră în cuget doar amintirea valului de sînge năvălind pe buze şi smuncitura cu care am încercat să ridic aparatul, cînd am văzut pămîntul apropiindu-se vertiginos. Smuncitura n-a întrerupt căderea, dar a atenuat lovitura. Prin ceaţă îmi aduc aminte că m-am tîrît cîţiva paşi, am îngenuncheat şi am căzut cu faţa în jos, în clipa cînd aparatul se prefăcea vîlvătaie de flăcări.

Omul se opri.

Încruntat, bătu aerul cu pumnul.

— Că n-am rămas atunci să ard acolo, rug omenesc !... Domnule, camarazii îmi spuneau în glumă, că încheiasem un pact cu cerul. Altfel, nu-şi explicau cum de atîtea ori scăpasem intact din primejdii, de unde nu mai fusese îngăduită nici o speranţă. Şi, în acest pact, credeam şi eu ! Cerul mă cruţa, fiindcă îi fusesem întotdeauna fidel. Dar, domnule, din clipa aceea pactul nostru a încetat. Cerul m-a părăsit. În loc să mă trimită carbonizat pămîntului, m-a păstrat pentru un sfîrşit mai teribil ca moartea. De ce, domnule, mă întreb şi astăzi, de ce m-am tîrît pe brînci, ca un vierme, să-mi salvez viaţa, în loc să rămîn lîngă aparatul care-mi oferea credincios, pînă la sfîrşit, moartea prin focul care purifică ?

Necunoscutul rîse, cu rîsul lui inuman.

— Vezi, că nu oricăruia providenţa îi acordă un sfîrşit atît de simplu, de teatral şi de generos, ca lui Guynemer al dumitale !

Își prinse tîmplele în palmele străvezii și continuă :

— Ce să povestesc despre lunile dintre viață și moarte, strămutat din lazaret în lazaret, pînă cînd am ajuns în spitalul din fundul Sileziei ? N-am ieșit din muțenia încăpățînată, decît atunci cînd am înțeles că nimeni nu-mi bănuia adevăratul nume. Din movila de metale arse a aparatului, nu rămăsese nici o urmă precisă pentru identificare. Nu purtam nici un document, nici o tăbliță. Am rostit un nume la întîmplare, și am rămas cu el, scris cu creta pe placa de la căpătîi. Ce mîndrie m-a împins să-mi ascund numele ? Poate ispita pierzaniei... Atunci judecam altfel. Îmi spuneam că, odată cufundat în marele anonimat, îmi va fi mai ușor să încerc o evadare. Căci la aceasta am fost hotărît, îndată ce-am înțeles unde mă aflu, între două accese de delir, și înainte încă de a putea duce singur la gură lingurița cu doctorie

Domnule, de aci începe ceea ce nu trebuia să fie.

În adîncul cel mai îndepărtat al Sileziei, în orășelul acela fără însemnătate, mă aflam singurul francez între răniții prizonieri, ruși, italieni, români și sîrbi.

Nu eram tratați cu prea mare delicatețǎ. Medicii arătau surpriză în fiecare dimineață că mă regăseau încă suflînd. Infirmierele erau plictisite de această prea lungă agonie. O spuneau fără milă, fiindcă mila devenise atunci un sentiment tocit. Eram întîia oară singur, condamnat la izolare, rămas să mă mistui în mine însumi. Nemișcat, cu ochii în plafon, așteptam moartea cu o mare liniște Și, ciudat : o doream ! Îmi pipăisem, cu toată panica aceea cunoscută a răniților, picioarele și mîinile, să mă conving că sînt întregi. M-am temut întotdeauna de un picior amputat, ca de-o dezonoare a corpului. Eram întreg. Nimic nu intervenise nou, care să facă mai imposibilă o evadare, de cum mi se păruse atunci cînd într-acest scop, îmi ascunsesem numele. Eram întreg, orașul părea tihnit, paza slabă, rămînea numai să mă însănătoșesc și să-mi pregătesc fuga cu îndestulă prudență ; și, totuși, nu doream însănătoșirea și nu mă mai gîndeam la evadare. Despre ai mei, îmi aminteam cu răceală. Cu indiferență mă gîndeam și la camarazi și la zborurile pe care aș fi putut să le reiau, la faima care ar fi fost transmisă de toate aparatele fără fir ale lumii : „Cunos-

cutul aviator francez, evadat din captivitatea germană, şi-a reluat zborurile şi inaugurînd seria glorioaselor lupte, a doborît ieri un Aviatic şi un Focker, ambele căzute în flăcări". Cunoscutul aviator!... Glorioasele lupte!... Totul îmi devenise indiferent. Ceva era suprimat în mine. Nu mă mai atrăgeau, după cum nu-mi spuneau nimic. Domnule, aceasta era. Pactul între mine şi cer încetase. Odată coborît la pămînt, fusesem redat pămîntului. Adică îmi fusesem redat mie însumi. Puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sîngele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare altul care nu-şi trăise viaţa şi care, decît s-o trăiască aşa cum îngăduiau numai acele vremuri, îşi aştepta cu bucurie moartea, fiindcă moartea îi aducea calmul veşnic. La aceasta gîndeam cu ochii în plafon, înconjurat de o lume care îmi era străină. Nu-mi mai era duşmană. Ci îmi era numai străină.

Omul îşi apăsă ochii în podul palmelor, tăcu fără să mă privească. Nu puteam crede totuşi că a isprăvit, fiindcă nu-mi dezlegase încă taina. Şi nu isprăvise întradevăr.

Continuă, fără să-şi dezvelească ochii :

— Te-ai întrebat, domnule, de ce pasiunea degradează oamenii, numiţi „mari", şi de ce înnobilează numai pe cei mediocri? Eu n-am înţeles niciodată. Îmi compătimeam camarazii, pe care îi ştiam bravi, loiali şi de-o mare nobleţe a sufletului, şi pe care îi vedeam indisolubil şi stupid legaţi de femeiuşti instabile şi frivole din neamul celor ce-şi petrec ziua în faţa oglinzii vopsindu-şi buzele, verificîndu-şi buclele părului şi cutele rochiei, chemîndu-şi prietenele la telefon de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri, să le întrebe dacă le-a sosit pălăria, dacă au fost la cutare ceai şi dacă au aflat cine s-a mai logodit, cu ce dotă şi spre dezolarea cărui amant. Domnule, pentru mine asemenea femei nu existau. Însemnau un al treilea sex, vulgar şi degradator. În vagile mele reverii de adolescent, îmi făcusem de cîteva ori, fugar, o imagine confuză, despre o femeie unică, neasemănîndu-se cu nici una alta. Cine n-a cunoscut această însetare a imposibilului la douăzeci de ani? Eu trecusem peste aceasta îndată, fiindcă fusesem pînă atunci reţinut cu toată viaţa la altceva; la avionul meu, la zborurile mele,

la atacurile și victoriile mele. Acum eram singur și imaginea se lămurea insistentă. Cînd închipuiam o fericire pentru zilele ce-ar putea să vie, dacă moartea avea să mă refuze cumva pînă la sfîrșit; fericirea aceasta nu-mi apărea decît sub forma unei femei care să-mi cuprindă în mîna subțire fruntea încinsă de febră, să aplece asupra mea ochi înțelegători și să-mi vorbească așa cum nu-mi vorbise încă nimeni. Era firește vîrsta care își cerea revanșa; era singurătatea, lumea nouă de gînduri care-mi clocotea în mine și n-avea cui se împărtăși. Domnule, cu fiecare zi trecută imaginea aceasta se lămurea și totuși nu-i cunoșteam culoarea ochilor, nici a părului, nici glasul: îmi era prezentă și încă n-avea ființă. O chema gîndul și o chemau simțurile mele; o chema o tinerete care încă nu trăise și se cerea trăită...

Și, domnule, într-o dimineață cînd am deschis ochii cu senzația unei fericiri încă nesimțite, această femeie se afla în haina ei albă de infirmieră, pe marginea patului meu, îmi cuprinsese cu palmele fruntea mea și îmi vorbea limba mea, întocmai cum o cerșisem imposibilului O recunoșteam, deși niciodată nu o văzusem. Îmi surîdea și surîsul m-a readus la viața vîrstei mele. Era cea unică, și atît! Venise cînd o așteptam, și atît!

Omul se ridică:

— Povestea mea, domnule, este aceasta! Restul îl poți înțelege... După respectul de care Elsa se afla înconjurată, am ghicit că era din alt neam decît al infirmierelor de rînd, cîte îmi purtaseră grijă pînă atunci. Și era într-adevăr,din neamul cel mai înalt al vrăjmașilor mei. Ce importă? Am spus, domnule, că nimeni nu-și poate evita ceea ce este inevitabil, printr-o anume conjurație a împrejurărilor. Tot ce era inofensiv ieri, devine primejdios și fatal azi, fiindcă deodată ți-a slăbit rezistența robustă de ieri. Medicii explică oare altfel, rezistența sau nerezistența unui organism la perfida „infiltrare a unui agent patogen", pentru a mă exprima ca medicul deatunci, care nu știa cum mă numesc. Față de el puteam să-mi păstrez secretul. Față de Elsa, nu! Am știut-o, din cea dintîi zi, din cel dintîi ceas.

I-am destăinuit adevăratul meu nume, și m-a iubit încă mai mult, fiindcă află că iubirea nu o cobora. La

însănătoșire, i-am arătat că nu mă simt în stare să mai îndur captivitatea, și tot ea a găsit îndată singura dezlegare. Să ne refugiem undeva, la capătul lumii, unde să ne întoarcem la viața elementară și simplă, și unde să rămînem închiși în ceea ce numea emfatic „iubirea noastră veșnică“. Se mai aflau încă destule țări neatinse de război, pe unde puteam găsi poarta de evadare spre insulele exotice ale Pacificului, unde totul, natura și cerul în splendoarea lor, oferă această întoarcere la viața elementară și devine complicele unei iubiri extraterestre, ca a noastră! Să fugim de război, de ucidere, de nebunia continentului nostru, de toate prejudecățile, conjurațiile și datoriile care ne țineau prizonieri... Am cercetat hărți, am studiat totul; a pregătit, prin legăturile ei înalte totul, pînă și această cale de evaziune romantică, și, vezi bine, conformă cu faima mea de „erou al aerului“ — un avion eliberat din porunca ei pentru un pretins zbor de încercare cu care ne-am pierdut într-o bună dimineață, dincolo de nori, pe drumul fără întoarcere. Domnule, în planul nostru minuțios chibzuit și înarmați cu toate documentele trebuincioase, urma să coborîm într-un oraș fără însemnătate al Suediei, de unde să ne îmbarcăm pe cel dintîi vapor spre apele Pacificului. Nimic nu fusese lăsat întîmplării; totul era socotit, prevăzut. Vîntul, ceața, norii și capriciul busolei, ne-au adus însă aici. Am coborît cînd se epuizase ultimul litru de benzină în rezervor. Și aici am rămas, fiindcă la început ne era greu să mai găsim drumul însemnat pe hărțile noastre, să-l înșirăm pe jos, într-o țară necunoscută — și, fiindcă mai tîrziu, am descoperit că în acest pustiu stîncos, putem rămîne tot atît de singuri și de îndepărtați de restul omenirii, ca în insulele Pacificului.

Acum, domnule, ai privit și ai înțeles.

Eu nu mă pot întoarce; ea nu se poate întoarce. Sîntem legați aci, pînă la sfîrșitul sfîrșiturilor. Dacă a iubi înseamnă a-ți încătușa viața de ființa care te face fără voie să suferi mai mult decît oricare alta și pe care o faci, fără voia ta, să sufere mai mult decît oricare alta — atunci pot spune că ne ține captivi aci numai iubirea. Dar pentru această mizerie, domnule, nu era nevoie să ne surghiunim pînă aici. Sîntem de unsprezece ani, față

în faţă, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gîndesc pentru mine. Ea gîndeşte pentru ea. Ca în orice iubire, de toată ziua domnule. Am crezut că atît este destul pentru a umple două vieţi. Atît este însă destul, numai pentru ca să neantizeze două vieţi... Dacă i-aş putea descoperi o clipă cît de mică, un regret, o singură şovăială, aş fi atît de laş şi de egoist, să mă simt dezlegat. Să dispar într-o dimineaţă... Să fiu oriunde, în afară de locul acesta blestemat. Şi orice să fiu. Cerşetor, slugă, vagabond. Dar totul, domnule, totul pentru dînsa nu este decît o orgolioasă generozitate de a se oferi pînă la sfîrsit, de a nu regreta nimic, de a accepta pînă la ultimele consecinţe viaţa pe care ne-am ales-o ca o fericire unică, şi a devenit justa expiere a păcatului nostru. Ea continuă să-şi spună că am săvîrşit ceva unic, însă nespus, monstruos şi divin ; că am plătit iubirea cu un sacrificiu fără precedent, renunţînd la tot ce e pe lume, renunţînd la lume şi la noi înşine ; şi e încă mai mîndră că acest preţ va rămîne pentru toţi şi pentru totdeauna ignorat.

Domnule, nu poţi înţelege ce umilinţă e pentru cineva, să se simtă strivit de-o vietate care-i stă alături, cu o conştiinţă limpede ca sticla ; cînd el se simte invadat de toate duhurile rele şi gînduri laşe, care se tîrăsc ca larvele. Această permanentă umilinţă e hrana mea de toată ziua. Căci ea e înspăimîntător de dreaptă şi de logică, de loaială, de consecventă, de egală cu ceea ce a fost ieri şi alaltăieri şi acum unsprezece ani şi egală cu ceea ce va fi mîine.

Îi pîndesc un surîs de amărăciune, un suspin de regret. Aş vrea s-o ştiu coborîtă pînă la mizeria mea. Ştiu că a lăsat o lume care-i era cel puţin tot atît de scumpă cît preţuia a mea, pentru mine ; şi domnule, în fiecare dimineaţă, cînd deschide ochii, îi descopăr în privire aceeaşi inalterabilă seninătate.

Mă deştept, să-i surprind prin somn, semnele unei chinuiri secrete. Somnul îi e însă tot atît de pur ca al unui copil.

Atît numai că ea mi-a citit gîndul şi suferinţa — şi de aceea mă compătimeşte. Vrea să mă apere împotriva mea însumi. Iubirea ei a devenit ocrotitoare şi insuportabilă. Ai cunoscut, domnule, pentru un bărbat o

umilință mai infamă? Oricînd, îmi poate spune: „Eu sînt aceeași, tare, stăpînă pe mine, fericită fiindcă te am numai pentru mine, ca în ziua dintîi. Numai pe tine trebuie să te apăr, fiindcă ești slab și n-ai știut ce-ai vrut; fiindcă ești laș și regreți ceea ce ai părăsit nesilit de nimeni!“ Se poate suporta această conștiință mereu trează, supraveghindu-mi fiecare privire și ghicindu-ți fiecare gînd netrebnic?

Domnule, orice altă ispășire din lume ar fi fost mai suportabilă decît aceasta.

Am văzut trecînd pe deasupra noastră acum doi ani, mașini de zburat gigante, de-o formă necunoscută și de-o viteză pe care nici nu îndrăzneam s-o visez... Aflu de la dumneata, că un oarecare Lindbergh a traversat Atlanticul... Veacul n-a stat. Numai acest om rămîne aici, inutil și nevrednic, mai mort decît îl cred cu toții mort. M-am despărțit de poporul meu, care mă susținea în toate fără să-mi dau seama atunci. Fără să-mi dau seama, despărțindu-mă de el, l-am trădat. Acestea nu rămîn nepedepsite. Am învățat-o prea tîrziu...

Omul tăcu. Era din nou cu ochii coagulați, cu umerii zgribuliți, strîns în el însuși să ocupe cît mai puțin loc spațiului.

Arătă spre asfințitul vînăt, tăiat de fulgere depărtate:

— La noapte vom avea furtună. Să ne întoarcem, domnule.

Peste noapte s-a dezlănțuit într-adevăr furtuna. În culcușul de mușchi din tinda chiliei, m-am răsucit cu ochii deschiși în negrul de păcură, ascultînd detunarea munților și cataractele puhoaielor.

Dar ascultam mai ales, gemătul omului prin somn, dincolo de ușă, chinuit ca noaptea ultimă a unui osîndit la spînzurătoare. Auzeam glasul șoptit al femeii, trezindu-l ușor, să-i suspende supliciul. O ghiceam ridicată într-un cot, privindu-l peste piept în noaptea opacă și încruntîndu-se cu aceeași milă crudă și înduioșătoare. Iar întunericul era dens ca bezna celui din urmă fund de mormînt.

A doua zi, ploaia lividă ne-a condamnat captivi sub acoperişul de piatră, unul în faţa altuia.

Omul îmi ocolea ochii. Femeia mă silea să-i ocolesc ochii. Şi totul era surd şi mocnit de apăsător, ca într-un mormînt în care vor începe să se mişte morţii.

Încercam să dau fiinţă tuturor celor ascultate. Recunoşteam ingenioasele unelte fabricate din rămăşiţele aparatului ascuns undeva, pe aproape. Era înduioşătoare truda de om al peşterilor, cu care înfăptuise mici nimicuri, de la ulcica de lut pînă la cuţitul delicat curbat, de la neplămădita pită de secară, din spicele sărăcăcios cultivate în vreun găvan vecin, pînă la zdrenţele lor de alţi Robinsoni ai veacului. Însă, mai mult decît această înduioşare, bietele mărturii despre iscusinţa naufragiului din văzduhuri căscau în mine o spaimă.

Căci recunoşteam acum mîna aceea, care de copil, la cinci ani, înjghebase surorilor o delicată jucărie ingenioasă. Cum recunoşteam acum şi privirea fosforică şi înfricoşătoare, ca aceea a lui Alexandru cel Mare, Macedoneanul, înainte de a încăleca pentru luptă. Cum recunoşteam semnul rănii din maxilar, unde-a rămas înfiptă o aşchie de aluminiu, după atacul de la treisprezece martie, la Brocourt. Cum recunoşteam şi numele şoimului — *Vieux Charles*, bimitralierul dispărut la unsprezece septembrie 1917, deasupra comunei Poelcapelle, în Belgia, după comunicatul oficial.

Acestea nu mai îngăduiau nici o îndoială ; nici una. Şi năruiau o lume, o legendă, din care şi scrumul era blestemat.

Copilandrul acela, neastîmpărul întrupat. Totul fusese numai viaţă. Numai acţiune. Numai vibraţie contagioasă, pentru toţi cîţi se apropiau de el ; cînd cobora, toate mîinile se întindeau spre dînsul. Copilandrul povestea întretăiat, ştergîndu-şi fumul obuzelor şi, cîteodată, o picătură închegată de sînge. Rîsul acela limpede şi victorios. Izbucnirea de bucurie copilăroasă :

— *Et alors, couic !...*

Omul era cu faţa scufundată în pumni.

Ne mişcam încet, cum morţii trebuie să înceapă a se mişca în adîncurile mucede de pămînt, cînd se apropie

judecata cea înfricoşată, dacă mai este nevoie de vreo judecată şi de vreo ispăşire, după toate ispăşirile din viaţă. Ne temeam de glasurile noastre. Ne temeam de privirile noastre.

Aş fi vrut un miracol să se întîmple. O dezmeticire ca după nopţile torturate, cînd îţi freci ochii la lumina triumfală a dimineţii şi suspini uşurat, că tot ce-ai trăit înfiorător şi absurd şi crud a fost numai un vis urît şi alt nimic.

Dar omul era aici, şi femeia era aici, şi peştera lor de piatră, şi ploaia şuroind afară, necontenit, necontenit.

Încă o noapte. Şi iar gemătul omului prin somn.

Am plecat dimineaţa, în pîcla udă şi îngheţată, spre tîrgurile cele de departe, unde e soare şi larmă şi unde totul e încă fericire divină şi ucigaşă de a trăi.

Omul m-a petrecut pînă la piatra lui. Era mai zgribulit încă, în vîrful gheţos care despletea negurile sub cerul scund care-şi tîra norii peste capetele noastre. S-a oprit. A căzut pe piatră, cu ochii astupaţi în pumni.

Şi-am vrut ca o ultimă nădejde, să aflu o dezminţire la toată nălucirea mea. Să-mi strige în faţă : „Nu e adevărat ! Cum ţi-ai putut imagina că poate fi adevărat ! ?"

I-am strîns mîna. I-a căzut neînsufleţită şi rece : mînă de mort. I-am căutat ochii şi ochii au fugit de privirea mea : ochi sleiţi de mort. Am rostit apăsat :

— *Adio... Adio, Georges-Marie-Ludovic-Jules Guynemer !*

Cum aşteptam o împotrivire ! Cum aş fi dorit să văd mîinile că resping cu indignare nebunescu-mi gînd ! Alungînd spectrul.

Dar omul nu se clinti, nu tresări, căzu cu ochii în pumni, pe piatra lui :

Tîrziu, m-am întors încă o dată să-l mai văd, din vale, ultima dată. Era o pată vînătă şi abia lămurită, în lumina sepulcrală. Atît de zgribulit în şuroiala udă, în pîcla gheţoasă, în înălţimile suflate de marile vînturi !

Uuuu ! Ce frig de moarte trebuie să fie, acolo sus şi acolo singur.

Omul care și-a găsit umbra

Luminile bulevardului își dădeau sufletul, asfixiate în ceața densă, acățată în haine, șuroind în zidurile îmbinate, pătrunzînd ud pînă în măduva osului.

Orașul se topea fantomatic. Clădirile fără contur pluteau ca fregatele năluci în brumele nordului. Trecătorii arătau chipuri nehotărîte și gelatinoase, asemeni spectrelor astrale din ședințele spiritiste. Pe urmă nu mai trecu nici unul.

Și totul fu deodată gol, posomorît și plictisitor, ca și cum pînă la capătul lumii, soarele fusese pentru totdeauna stins și n-aveau să mai străluce niciodată pe-un cer adînc, eternele stele.

S-ar fi spus că planeta s-a rătăcit într-un ținut interzis al spațiilor cu văzduhul înveninat, de unde pînă mîine nu va scăpa nimeni cu răsuflare vie. Poate pămîntenii se și zăvorîseră în cămări cu ferestrele vătuite, îmbulziți în pivnițe, proteguiți cu aparate de scafandri, nădăjduind o salvare miraculoasă. Un bec clipi și muri. Pentru cine mai suna oare alarma, un signal de vardist?

De nicăiri nu mai trăia să răspundă nimeni.

Numai din capătul bulevardului se materializă din tenebre, clătinîndu-se, un bețiv. Mergea în zvîcnituri oblice, amărît foarte, bombănind către un tovarăș imaginar, pierdut cine știe unde, pe drum, în ceață :

— N-are decît !... Nici nu-mi pasă. Îți spun pe onoarea mea : nici nu-mi pasă !... Eu sînt stăpîn...

Interlocutorul invizibil se arăta desigur de un demoralizant scepticism. Căci bețivul se propti în stîlpul

unui bec, şi, icnind, reteză noaptea mucedă cu mîna, mustrînd scepticismul tovarăşului absent :

— Îmi pare rău. Pe onoarea mea ! Eu sînt stăpîn Dacă-i place. Dacă nu, adio şi n-am cuvinte, puică ! Este ? De bună seamă că este !

Beţivul hohoti răguşit dar triumfător, zguduindu-se din creştet pînă în tălpi, ceea ce-i primejdui echilibrul şi-i dădu de lucru pînă să-l regăsească. Cînd fu din nou aproximativ fixat pe scoarţa planetei, întrebă încă o dată, agresiv :

— Este ?

Tot el răspunse imediat, îmblînzit pentru tovarăşul invizibil, redus la tăcere :

— Păi vezi bine că este ! Aşa te vreau, puiule !

Îşi şterse cu podul palmei mustăţile pleoştite de vin şi de ceaţă. Scoase o ţigară din buzunarul vestei, cu un gest larg şi patetic cum şi-ar fi smuls inima din piept s-o ofere martir, călăilor. Încercă fără succes s-o înfigă în nas, în guler, între sprîncene, pînă nimeri gura.

Pe urmă, începu să caute cutia cu chibrituri explorind toate buzunările, pe rînd : la haină, la vestă, la pantaloni. Îşi dădu pălăria pe ceafă, pe-o ureche, pe ochi ; privi bulevardul fuliginos, în sus, în jos, sperînd un drumeţ cu foc.

Nimic.

Ţigara îmbălată se frînse de la carton. O aruncă pe asfaltul vîscos şi o strivi cu talpa. Într-o inspiraţie subită, descoperi vinovatul acestor vrăjmaşe întîmplări şi sughiţă cu energie :

— Jos guvernul !

Strigătul din rărunchi îl smulse de lîngă stîlpul electric. Se clătină, descrise o semicircumferinţă şi reveni la loc, ostenit de aceste aventuroase peripeţii, rotind ochii provocator, să descopere în noapte o împotrivire de undeva. Dar nu era nimeni să ia apărarea guvernului. Ceea ce-l înverşună să repete cu îndoită energie :

— Jos guvernul ! Aşa sînt eu... Dacă le place... Dacă nu, adio şi n-am cuvinte ! Pe onoarea mea !

Jjjosss guvernul !

În împrejurările acestea, apăru coborînd din celălalt capăt al bulevardului, Ion Burdea-Niculești.

Pășea repede, elastic, descheiat la pardesiu, lăsînd să se vadă reverul de mătase al hainei negre și pepții de zăpadă ai cămășii ; cu țigara de foi în colțul gurii ; cu pălăria de castor fin, imperceptibil înălțată pe frunte ; în mers cu înfățișarea sigură și biruitoare pe care i-o cunoaște dintotdeauna, toată lumea. În după-amiaza aceea, rostise în Cameră o fulminantă cuvîntare care scurtase zilele guvernului ; prietenii politici în unanimă pornire de entuziasm, calcule și respect îi oferiseră o masă de sărbatoare ; deși era deopotrivă de indiferent la șampanie, toasturi și la ușoare succese, primise, fiindcă știa că o asemenea manifestație demoraliza mai desăvîrșit adversarul.

Din piața Teatrului, după banchet, trimisese mașina acasă, iar el străbătea drumul acum pe jos, să respire și să se dezmorțească, împlinindu-și numărul de pași prescriși de higena zilnică.

Pe dînsul nu-l indispunea nici ceața bolnavă, nici pustiul lugubru al bulevardului, după cum nu-l exaltase nici frenezia aplauzelor de după-amiază și nici entuziasmul toastărilor de adineaori ; tot ce întîmpina în viață era numai prilej de egală satisfacție de a trăi pentru a birui. Mai cu seamă acum, cînd nu mai exista nici o îndoială că el va fi chemat să alcătuiască guvernul viitor, peste cîteva săptămîni, peste cîteva zile, poate.

Nesiguranța din ultima vreme era înlăturată. El nu cunoștea alt vrăjmaș care să-l alarmeze decît nesiguranța. Iar țara trecuse și de astă dată de partea lui, hotărît unanim, spontan. Cum drept spunea ediția specială a gazetelor de seară, cu fotografia pe două coloane și cu numele lui, scris cu litere de-o șchioapă.

Din ceața scămoasă, glasul poporului sughiță confirmarea acestui apropiat deznodămînt :

— Jos guvernul !

Ion Burdea-Niculești ridică sprîncenele să măsoare cu tolerantă curiozitate cetățeanul rezemat de stîlpul de schijă, prin care grăia conștiința anonimă a țării.

Bețivul făcu un semn misterios cu mîna :

— Psst ! Pardon...

Se dezlipi imprudent de stîlp. Lipsit de reazămul moral, descrise o semicircumferință în direcție inversă decît cea de adineaori, se propti și reveni ricoșînd la loc, hipnotizat de vîrful țigării aprinse, către care întindea mîna cleioasă.

— Psst ! Pardon...

Scotoci în buzunarul vestei altă țigară : boțită, beteagă și dezlipită, cadavrul mutilat al unei foste țigări. Fără să se descurajeze de înfățișarea-i invalidă, o netezi să-i aducă forma dintîi și lărgind compasul picioarelor să-și mențină echilibrul instabil, țuguie buzele după foc.

Ion Burdea-Niculești primi în plin obraz răsuflarea dospită de vin a poporului suveran care cere schimbarea domnilor.

Strîmbă din nas, fiindcă poporul suveran consumă vin ieftin și prost. Dar întinse resemnat, cu vîrful degetelor înmănușate, focul, fiindcă înaintea unei țigări care se cere aprinsă toți fumătorii sînt prin consimțămînt mutual, egali.

Bețivul sorbi setos primul fum cu ochii închiși. La al doilea îi deschise, pe urmă îi căscă largi, cu teribilă surprindere, recunoscînd în domnul cu pieptul cămășii alb și obrazul proaspăt bărbierit, personagiul sărbătorit de ediția specială a gazetelor.

Se trase îndărăt, arcuind pălăria cu o superbă eleganță de mușchetar.

— Cucoane Ionel !... Avem onoarea... Pardon ! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel...

Iar în chip de concluzie, repetă sentința sumară :

— Jos guvernul !

Ion Burdea-Niculești îl privi cu dezgust.

Bețivul nu păru că ia seama la semnificația acestei priviri. Se apropie cu gura umedă să-l sărute.

— Dă-mi voie să te pup, cucoane Ionel... Tot ai noștri, sireacii ! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel... Ordin, și mă supun !...

Uitătura aspră a lui Ion Burdea-Niculești îi paraliză elanul. Distanța între el, viermele, și astrul zilei, se restabili.

Suspină, pocăit și amar :

— Pardon ! Dacă vă supără, mă retrag !...

Vorbind, scăpă țigara din mînă. Plecîndu-se s-o ridice, o călcă. Înaintea acestui dezastru, se opri consternat. Cuprins de compătimire și scîrbă, Ion Burdea-Niculești răsturnă în pumn țigările de foi din tocul de piele și i le întinse pe toate... Bețivul le primi cumplit de umilit în conștiința propriei sale decăderi.

— Sînt un păcătos, cucoane Ionel !... Numai dumneata ai să mă faci om...

Pe urmă, complice, făcînd cu ochiul :

— Jos guvernul !... Trăiască cuconu Ionel al nostru ! Trăiască România Mare !

Ion Burdea-Niculești dădu să plece.

Bețivul își aminti :

— Psst ! Pardon !

Cu mîna descrise semnul unui chibrit aprins de cutie. N-avea ce face cu țigările, dacă nu-i oferea și chibrituri.

Ion Burdea-Niculești îi întinse și cutia de chibrituri. Zdrobit de această ultimă mărinimie, bețivul lăcrimă, scoțîndu-și profund pălăria :

— Cucoane Ionel... nu merit ! Sînt un rău, cucoane Ionel... Vai de capul meu. Eu sînt un copil orfan, cucoane Ionel !

Clătinîndu-se, sări deodată în lături, într-o neașteptată inspirație destrămată din aburii vinului :

— Nu merit să vă calc nici pe umbră, cucoane Ionel !... Nici pe umbră !

Într-adevăr, bețivul se ținea acum departe de umbra desfășurată pe asfaltul umed, pășind cu evlavie în vîrful picioarelor, ca pe lîngă cea mai sacră nestemată din lume. Cum se clătina, fără centru de gravitate, părea un sălbatec din ținuturile hiperboreene, dansînd un joc magic în jurul unui cerc cu un idol tabu.

Dar Ion Burdea-Niculești ridică gulerul pardesiului și-i întoarse spatele, scîrbit cu desăvîrșire.

Celălalt sughiță din urmă, gesticulînd în pîclă :

— Jos guvernul !

„Imbecil bețiv... Ce brute ! Ce brute !" gîndi Ion Burdea-Niculești, reluîndu-și mersul elastic sigur și biruitor

dintotdeauna, cu pălăria de castor împinsă puțin pe ceafă și observînd că el, el își calcă pe umbră.

Pe umbra care se lungea cînd lăsa un felinar în spate; pe urmă, se topea în ceață; apărea din nou ținîndu-i tovărășie pe-un zid; îi rămînea în urmă, se dubla, erau trei, reveneau iarăși, închegîndu-se din ceață în forme fantastice, întotdeauna alta și totuși aceeași. „Imbecil bețiv!... De unde i-a mai fi dat în cap idioțenia aceasta?. Nu merit să vă calc pe umbră!... Cuvinte de bețiv!" Se întoarse să-l vadă unde a rămas; iar umbra se întoarse și așteptă și ea.

Bețivul se balansa în fața unei vitrine verzui luminată; straniu, ca un înecat în fundul oceanului, printre filamente de alge, înaintea unui transatlantic scufundat, prins în razele unui proiector. Cu mîna dreaptă făcea un gest energic de retezare. Se înțelegea că repetă și acolo. clătinat în fundul irespirabil al apelor translucide, voința-i nestrămutată:

— Jos guvernul!

„Ce brută! Ce brute!" iuți pașii Ion Burdea-Niculești. bombînd pieptul și liberîndu-și fruntea să se răcorească în umezeala nopții.

Umbra își dădu și dînsa pălăria mai pe ceafă, îl ocoli în jurul unui bec să-i iasă înainte, se deșiră pe un zid peste măsură, se topi în negură și tot din negură se închegă, alăturîndu-i-se discret la stîlpul electric următor „Ce idioție!" căută Ion Burdea-Niculești să-și strămute gîndul în altă parte, de la această tovarășă dintotdeauna. la care acuma lua întîia dată aminte.

Ceața deveni mai opacă, bulevardul mai deșert.

În tăcere pășeau alături, prin solitudinea nopții, numai omul și umbra lui.

Cînd au traversat, un automobil cu farurile lăptoase trecu vertiginos peste pieptul umbrei, încît Ion Burdea-Niculești se trase cu un pas îndărăt, cu senzația fizică absurdă, că într-adevăr roțile au călcat ceva dureros din el. Dar după ce mașina fu înghițită de pîclă, umbra se înălță pe zid intactă și sprintenă, pășind credincios alături de dînsul. „Imbecil bețiv!"

Acum îi păru că înadins grăbeşte pentru a scăpa de tovărăşia umbrei : încetini pasul, încetini şi umbra. „Idioţii !“ Deprins să-şi pîndească şi să-şi înfrîngă singur toate slăbiciunile, Ion Burdea-Niculeşti îşi adună gîndurile la grijile lui apropiate : lista noului cabinet, campania electorală, declaraţia de a doua zi... Uită existenţa umbrei, dar umbra nu-l părăsi, tîrîndu-se în noroaie, destrămîndu-se în întuneric, lungindu-se pe pereţi, alergîndu-i înainte, ocolindu-i paşii ; neobosită, fidelă şi mută.

Acasă, cînd trînti uşa grea de stejar, o închise afară ; dar abia urcă prima treaptă de marmoră şi umbra se prelinse pe sub picioare, luîndu-i înainte şi aşteptînd în capul scărilor, ca cineva de mult deprins să aştepte. „Idioţii, curat idioţii !“ îşi repetă Ion Burdea-Niculeşti, cu un început de enervare.

Încăperile erau mari, reci şi deşarte. Ion Burdea-Niculeşti trăia de multă vreme singur, ca un adevărat om tare.

Slugile păşeau pe covoare în vîrful degetelor : pereţii erau împodobiţi la distanţe simetrice şi larg spaţiate cu sobre tablouri de muzeu : oglinzile răsfrîngeau în apele îngheţate figura stăpînului întotdeauna calmă, sigură şi nebrăzdată de vîrstă : totul era aci ordonat şi sever.

Ca întotdeauna, după ce-şi îmbrăcă pijamaua de mătase de China, înainte de culcare, Ion Burdea-Niculeşti trecu în biroul cu biblioteca masivă şi neagră, cu cărţile înşirate după cristalul dulapurilor în legăturile de piele neagră, cu aurul literelor stins, cu bustul său de bronz susţinut de piedestalul negru — aşa cum l-a primit omagiu de la partid la o aniversare de guvern — provizoriu fragment inanimat al monumentului de viitoare imortalizare.

Pe masa uriaşă, secretarul orînduise în dosare cartonate hîrtiile pentru a doua zi.

Ca întotdeauna, nu le atinse. Aprinse o singură lampă, mică şi joasă, din vechi obicei de lucru al studentului nevoiaş care a fost odată : a tras trei foi albe înainte şi, deschizînd ultimul volum de matematică ermetică, începu

să aştearnă cu creionul ascuţit subţire cifrele complicate, tipuri de funcţiuni pentru integrarea funcţiunilor din mecanica aplicată la teoria elasticităţii materiei. Era un joc al inteligenţei, ascuţit şi lucid, fără nici un folos imediat, fiindcă de multă vreme inginerul Ion Burdea-Niculeşti nu mai însemna decît conducătorul temut al unui puternic partid politic ; dar era un exerciţiu fără de care nu-şi încheia niciodată ziua.

Din lumea abstractă a cifrelor îşi întreţinea mintea ageră şi calmă pentru realităţile concrete, pe care avea misiunea să le soluţioneze. Un ceas nimic nu exista pentru el, decît cifrele mărunte din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré pe cele trei foi albe.

Vîrful creionului fîşîia abia auzit pe hîrtie ; cînd se tocea, alegea altul dinainte ascuţit fin de secretar ; de afară, prin cele două rînduri de geamuri cu perdele compacte, nu străbătea nici un vuiet, în încăperile spaţioase nu trosnea nici o mobilă, nu scîrţîia nici un pas, nu adia nici o răsuflare ; în tăcerea adîncă numai omul singur şi tare, eliberat de restul vieţii vegetative, străbătea spaţiile străvezii, reci şi eterne, ale inteligenţei pure, dincolo de toată zadarnica viermuială omenească.

Oraşul era dincolo.

Alţii îşi ruinau trupul în spasmuri de viciu, sau animalic, dormeau cu pumnii strînşi ; el, într-o dilatare a fiinţei, absent de la tot ce e vremelnic şi hîd, cunoştea numai pentru dînsul ascensiunea inteligenţei absolute dematerializată, descătuşată de rădăcinile pămîntene.

Aceasta punea nemăsurată distanţă între el şi ceilalţi semeni. Îi compătimea. Îi dispreţuia. Pentru fiecare noapte avea cunoscut numai de el singur tărîmul de evadare întăritoare, unde uita răsuflarea amestecată cu duhoare de vin prost a vulgului, tocmelile netrebnice, abdicările cotidianului ; de acolo se întorcea întotdeauna purificat şi reconfortat. Oraşul îmbibat în ceaţă, posomorît şi trivial, nu mai avea fiinţă aievea. Ion Burdea-Niculeşti era tare, şi se ştia tare, fiindcă era înfricoşător de singur în universul lui secret şi altora inaccesibil.

Dar peste umărul său, încovoiată din plafon, plecată atent, umbra imobilă îi veghea ca întotdeauna, de nopţi

și nopți, migala cifrelor. Nu o observă nici acum, ca și altă dată. Însă prezența neînsuflețită, răbdătoare și mută, avea acum în vastitatea biroului negru, ceva misterios, neliniștitor și irevocabil.

Și mai neliniștitor era că omul nu o presimțea încă plecată peste el, așteptînd.

Cînd cele trei foi fură complet acoperite cu scrisul mărunt, Ion Burdea-Niculești își îndreptă mijlocul, frecă degetele osoase cu mulțumirea lucrului isprăvit, orîndui creioanele în cupa de cristal, închise hîrtiile în sertarul unde zăceau alte teancuri. Se ridică alături de umbra care se pregătea să-l însoțească. Trecu în dormitor; nu citi și nu medită la nimic care să-i tulbure cugetul limpezit și desprins de la nimicniciile terestre. Stinse lumina și ca întotdeauna, înainte de a fi trecut cinci minute, a adormit.

Umbra absorbită de întuneric emigră în lumea unde se retrag umbrele izgonite.

Dar de astă dată în somn reveni.

Alta.

Sălbăticită și dușmană. Împinsă de o putere rea, ceiva resemnată apăru din noapte cu pași neauziți să-și sugrume stăpînul...

Fu în întuneric o luptă zvîcnită și inegală. Luptă de panică, fără nădejde, cu un duh înfricoșat de care nu știi să te aperi, fiindcă nu seamănă cu nimic. În așternutul moale, în care întotdeauna Ion Burdea-Niculești se deștepta pe aceeași parte, cum se culcase, chiar prin somn orînduit și stăpîn, pernele se mototoliră, dantelele olandei fură sfîșiate, plapuma alunecă; cu genunchii fără oase împletiți pe pieptul lui, cu degetele aderente de gumă lipite în gît, umbra strîngea încet și metodic, cartilagiile care trosneau sub recea și umeda încleștare de șarpe.

Pe urmă, vrăjmașul fără nume și fără formă, îl încinse de jur împrejur, strivind coastele sub care se zbătea deznădăjduit inima... Omul își încorda mușchii să rupă strînsoarea vîscoasă. Strîngea dinții să nu scoată un geamăt, orgolios, chiar atunci, să nu-și mărturisească prin accentul de durere o înfrîngere. Dar o șoaptă cunoscută și bună, din altă lume revenită, cerea ea pentru dînsul în-

durare. Zadarnică. Fiara aderentă — umbra? moartea? — strîngea, strîngea, strîngea...

Ion Burdea-Niculești se deșteptă într-un disperat spasm, înăbușit în noaptea opacă. Pipăi butonul de porțelan și făcu să explodeze lumina. Privi încă nedezmeticit, răvășeala patului... Își apăsă inima zvîcnind dureros în gratiile pieptului...

Absurd vis, stupid vis!

Gîndise o clipă să sune, dar și-a retras îndată mîna. Spaima abia risipită făcea loc altei temeri. Își imagină chemarea stridentă și metalică în casa goală: valetul apărînd somnoros și speriat. Ce era să-i spună? Cum să se arate înainte-i, înfricoșat ca un copil care a visat urît?

Marele om își șterse tîmplele umede. Reculés, privi obiectele familiare din încăperea unde dormea singur de zece ani. Surîse, căci toate îi dădeau siguranță, îl întorceau la realitatea certă care n-avea nimic de-a face cu vedeniile deșuchiate ale unui vis chinuit. El știa un leac la îndemînă: cinci minute sub ploaia rece a dușului, destind nervii și ordonează ritmul sîngelui în artere. Totul e să știi a domina animalul, să-l constrîngi sclav rațiunii, sa-l ții din scurt cînd șovăie.

Coborî din pat, pipăind cu piciorul pantofii moi.

Umbra coborî și ea. Se lungi pînă în tavan. Ion Burdea-Niculești, cu toată constrîngerea rațiunii, nu izbutea s-o ignore. Era acolo, gata și ea, așteptîndu-l să vadă ce face. „Idioții!" vorbi tare: „Afurisit bețiv"...

Cuvintele sunară bizar în dormitorul dreptunghiular, de unde, pentru desăvîrșita izolare, fusese alungată chiar bătaia monotonă a pendulului. Îi fu rușine de el: a început acum să vorbească singur!

Hotărît, aceasta nu mai poate dura așa! Sumețindu-și pieptul, se apropie de perete, să o cerceteze atent. Umbra coborî din tavan, deveni egală și mai conturată, exact de înălțimea lui, suportînd neclintită examenul. Avea parcă și dînsa în statură, o provocare batjocoritoare, cu pieptul diform lățit. Se confruntară amîndoi. „Idioții!... Începe să mă enerveze serios afacerea aceasta!" constată, nu mai știa a cîta oară, Ion Burdea-Niculești, întorcîndu-i spatele.

Pătrunse în camera de baie, răsuci robinetele de nichel ; cînd dădu drumul snopului de apă rece pe peretele de porțelan, umbra născoci gesturi grotești, parodiind cu o deșănțată lipsă de respect mișcările marelui om gol.
Dar Ion Burdea-Niculești era de astă dată redat calmului dintotdeauna, imunizat, neutralizat : din nou, ignorînd ca orice om normal prezența iritantă, spioană a umbrei. Înfășurîndu-și trupul ud în cearșaful spongios, simți cu satisfacție odihna relaxîndu-i nervii.
În pat deschise o carte potrivind lampa pe măsuța de noapte, la distanța calculată care să-i obosească ochii, exact cît este nevoie ca să-i cheme somnul. Totul era în viața lui calculat ca o mașină precisă, ce la anumită mișcare face să joace ingenios, anumite, întotdeauna aceleași resorturi.
Totuși... Totuși cînd întoarse foaia, se surprinse că n-a reținut nimic din sensul literelor ; o luă de-a capo, străbătu pagina din nou, nu o întoarse, gîndul se risipea confuz. Ceva stăruia dincolo de gînd și dincolo de voință
Ce glas cunoscut !... Ah ! Își lămurea bine acum ce glas cunoscut fusese acel de adineaori, din somn, cînd cerea pentru el îndurare umbrei.
Ion Burdea-Niculești își aminti astfel, după atîția ani, ceea ce hotărîse să nu-și mai amintească niciodată și într-adevăr nu-și mai amintise.
Cartea luneca. O lăsă jos. Glasul acela. De cît de departe, glasul acela !...
Îi suna ca întîia oară. Iar din uitarea cea mare totul recăpătă viață. Tristă viață.
Un șuvoi rece între lespezi, brazi întunecați, miros aspru de rășină, o fluturare albă de eșarfă, o copilă în străveziu veșmînt feciorelnic, întoarsă cu spatele... Și glasul acela chemînd pe cineva, pe urmă izbucnind în hohot ; rîs în care veselia nu izbutea să acopere spaima de o clipă. De pe colțul stîncii un picior lunecase în apă. Ce spaimă și ce rîset ! Acum sărea din lespede în lespede să-și pescuiască pantoful furat de torent. Corăbioara albă sălta pe undele fugace, părea că a ancorat într-un golf de o palmă adînc ; cînd se pleca să o prindă, se răsucea viclean, săgeta pe gîlgîiala apei cine știe unde...

El s-a repezit în cale, a capturat pantoful...

L-a adus trofeu, ud și minuscul, copilei necunoscute cu mîna pe pieptul mic, zvîcnind de rîset și de spaimă. Necunoscuta l-a privit în ochi, cu obrajii învăpăiați — pe sub pieliță se vedea fluxul sîngelui cum se răsfira ca un trandafir magic care se involtă — pe urmă ochii au coborît în pămînt.

Ochii Marei !...

Încep toate basmele cele mai dulci, altfel ?

Au așteptat pe marginea șuvoiului pînă s-a uscat olanda pantofului și pînă ce-au învățat să se cunoască.

Ascundea piciorul gol, numai în ciorap, pudic, acoperindu-l cu marginea rochiei. Ochii Marei nu s-au mai ridicat decît pe furiș, cînd credea că el privește în altă parte ; ochi în care lucea fără astîmpăr un tremur de început de rîs. Cum de n-o văzuse încă ? Cum de n-o știuse ?...

Cînd s-au întors, tăceau.

Păreau că au isprăvit de spus tot ; întîmplări de la facultățile lor deosebite, gînduri despre aceleași conferințe ascultate, banalități, piese de teatru, cărți și tot ce putea fi de un interes pentru viața lor studențească ; asistaseră la aceleași cursuri pe vremuri celebre, parodiaseră aceleași ticuri ale dascălilor bătrîni, se miraseră că nu s-au văzut ; nu-și spuseseră, dar gîndeau amîndoi că numai fiindcă nu se cunoscuseră pînă atunci, ceva în tinerețea lor le lipsise încă. Tăceau alături. El smulgînd din treacăt vîrful crenguțelor de brad, care se frîng fragede, ca mici cruciulițe vegetale și lasă în dinți un gust metalic. Ea, smulgînd mașinal, cu gîndul în altă parte, petalele unei margarete de cîmp, în eterna și superstițioasa joacă feminină : mă iubește ? nu ? foarte mult ? deloc ?...

Tăcea, dar glasul ei îi cînta melodic în urechi.

Glasul de adineaori, din somn, cerînd îndurare pentru el. Ca și cum el ar fi fost deprins să ceară îndurare cuiva !

Da ! Veche poveste și tristă poveste

Începuse atît de senin și sfîrșise atît de crunt... Dar sfîrșesc oare toate basmele altfel ?

Un rîs ; obrazul învăpăiat ; o piruetă fluturînd fustele ; altă gîlgîire sonoră de hohot ; privirea strecurată cu nevi-

novată șiretenie pe sub gene. Înaintea unei întrebări. în colțul gurii tremurînd zîmbetul gata să se destindă ; viața aceea tînără, plină de neastîmpăr, însetată de toate nimicurile din care se întrețes miracolele lumii, făptura nebunatică pe care nimic nu părea că are s-o ostenească și s-o întunece cîndva ; toate curmate deodată, de ireparabilul care strivește ca o talpă, zbaterea fragilă de aripi a celei mai inocente și divine gîze ! După scurtă vreme, în alt capăt de țară, departe de toți ochii, tinerețea aceea. și vioiciunea, și rîsetul care păreau că nu vor conteni niciodată, au fost înecate într-o crîncenă ispășire : o biată vietate cu obrajii supți, cu ochii sticloși, ocolită, izgonită. „Mă văd aci și mă întreb dacă tot eu am fost aceea. Undeva, atît de departe de tine, abia reală, sînt arătarea celei ce-am fost. Mai bine că nu mă vezi. Ți-ar fi milă de mine, și nu mi-ar place mila ta"... scrisese ea atunci, iar el arsese scrisoarea repede, își dogorîse degetele și călcase scrumul, apăsat, să șteargă orice urmă, orice.

Cînd prietenul cel mai bun din aceste timpuri, Atanasie, venise de *acolo*, cu știri, îl așteptase la gară cu inima strînsă, nu de cele ce i se întîmplau ei ; ci ghemuit în el și mizer, de cele ce puteau să urmeze pentru dînsul. Era doar toată cariera lui în joc, viitorul, toate proiectele îndrăznețe care se surpau, anii grei încă de studiu, sărăcia care nu mai putea fi împovărată de altă sărăcie, și stupid, de un copil. Și acum îi strecoară în oase un fior amintirea acelui ceas, pe peronul cutreierat de vîntul ghețos !

Așteptarea îi ațîțase bolnav închipuirea : prevedea scene mai absurde una decît alta... Trenul oprindu-se ; el, deodată, pomenindu-se, cu un copil în brațe, pasagerii întorcînd capul, ghiontindu-se, hohotind de acest june care voia să cucerească lumea și pînă una alta, sfîrșea pe un peron de gară, cu un prunc în plapumă roșie la piept, ca în melodramele proaste... Se gîndise să fugă. Nici acum nu-și lămurește ce l-a ținut...

Dar n-avea de ce fugi.

Toate fuseseră închipuiri. Viața e mai simplă. Atanasie i-a răspuns la întrebarea lacomă, abia coborît de pe treptele vagonului, cu strîngere de umeri : „Fii fără

grijă, Ioane... nu vei avea nici o neplăcere. Nu fiindcă aş fi convins-o eu; ci fiindcă aşa vrea dînsa. Ştii prea bine că aceleaşi legi fac pietrele să se scufunde şi păsările să se înalţe. Ea se scufundă; tu rămîi liber să te înalţi".

Atanasie răspundea totdeauna obscur şi cu o intenţie de dispreţ batjocoritor în tot ce rostea. Nu l-a întrebat mai mult şi nici el nu i-a spus mai mult. I s-a părut că prietenul îl priveşte cu o bucurie rea, cînd l-a văzut respirînd uşurat. I-a fost ruşine de această senzaţie de eliberare pe care nu şi-a putut-o stăpîni. A ocolit şi atunci, şi mai tîrziu, vreo explicaţie, măcar o aluzie, o scuză.

Atanasie era singurul om a cărui privire nu o putuse înfrunta, de al cărui rîs de capră, în vîrful buzelor, înecat, sacadat, se temea. He-he-he! Da, rîs de capră! Nesuferit, răutăcios şi demonic. Descoperea toate slăbiciunile, le căuta cu o răbdare de maniac colecţionar, le scormonea, le aţîţa savant, îşi rîdea de ele; încheia o zi fericită, numai cînd găsea cuiva, pînă atunci invulnerabil, o sminteală în armură, o faptă rea ascunsă, o greşeală, o umilinţă dureroasă, rănile acelea triste care desfigurează şi mistuie tăinuit. Hehe-hehe! Îşi încovoia spinarea cocoşată, plecîndu-se deşirat să-i rîdă în ureche: Hehe-hehe! Ce meschină şi mizerabilă devenea deodată toată viaţa şi oamenii ce biete fantoşe, cînd behăia rîsul acela: hehe-hehe!

Un singur martor existase la acest dintîi şi singur episod imprudent al vieţii lui; dar ce martor!

Cum se simţea împuţinat şi netrebnic şi şovăielnic sub ochii lui, cînd îi întîlnea, privindu-l neclintit, ochii de capră, gălbui şi bulbucaţi!

Cîteodată, pe neaşteptate, rostea o constatare enigmatică, în care-i părea că străbate un tîlc ascuns: „Îmi vine să cred Ioane, că pentru a face ceva într-adevăr bun şi trainic în viaţă, trebuie să începi prin a sacrifica pe cineva. Cum cei vechi luau umbra trecătorului cu trestia, să o zidească în piatră. Numai atunci clădirea durează... Hehe-hehe!"

Ochii de capră îi căutau atunci ochii, cu o înveselire plină de curiozitate, să-l descopere roşind ; îl studiau ca pe un şoarece pus sub globul aparatului aspirant, de făcut vidul, unde animalul rămîne în neclintire de panică, în aerul rarefiat. Hehe-hehe !

Tîrziu, tot Atanasie i-a spus, aşa, ca din întîmplare, în plina bucurie a celui dintîi hotărîtor succes, că poate să-şi vadă copilul dacă doreşte, aici, la bunicii Marei, care l-au înfiat cînd Mara n-a mai fost. A spus şi l-a privit răsucindu-şi bărbiţa roşcată, cu rîsul acela behăit şi insuportabil, cînd a văzut cu bucurie că tace şi ocoleşte ochii în altă parte. Îndată a părut că uitase ce-a vorbit. Dar în ochii gălbui dura bucuria lăuntrică, şi buzele subţiri descopereau dinţii urîţi, în rîsul necontenit de capră.

Pe urmă, altă dată, după un an, l-a dus pe nesimţite, ca într-o cursă, în focul unei discuţii, într-o stradă lăturalnică, aci, aproape de bulevard ; l-a oprit în faţa unei case de pensionari, cu vitraj cu olendri şi cu strîmtă grădină de-o palmă — tupilat adăpost de oameni nevoiaşi... Un copil în şorţ albastru se juca în curte cu o pisică cenuşie, o bătrînă într-un scaun de pai împletea cu ochelarii ridicaţi pe frunte. Copilul s-a oprit din joacă să-l privească ; l-a privit şi bătrîna. Din rîsul mut al lui Atanasie a înţeles cine sînt.

A înţeles şi-a fugit.

Atanasie l-a ajuns din urmă, cu paşii lui răşchiraţi, nu i-a rostit nimic, continua doar cu cea mai nevinovată insistenţă discuţia lor începută... Dar ochii îl scormoneau şi nu mai contenea rîsul acela de capră : hehe ! hehe !..

A revenit mai apoi de cîteva ori, pe ascuns, singur.

Era în anul cînd se însura. Trecea ca din întîmplare, privea printre zăbrele verzi : copilul se afla acolo, bătrîna în acelaşi scaun : a doua oară se adăugase un bătrîn numai în vestă, plivind un strat cu mixandre, acelaşi pisic cenuşiu... Copilul lui !... Pe urmă a venit iarna. Grădina fu goală, ferestrele cu două rînduri de geamuri. Nu mai putea şti ce fac cei dinlăuntru. N-a mai trecut. S-a însurat. A lipsit din ţară un an. A uitat. Cecil nu-i aducea numai averea cu toată siguranţa zilei de mîine,

dar și alte griji noi, îndatoriri politice, pentru misiunea înaltă la care îl pregătea bătrînul Clejanu, părintele Ceciliei și din vechi timpuri, sfetnicul cel mai ascultat al tronului.

La Florența l-a găsit telegrama de la Atanasie : „Fii pe pace. Au dus ieri și copilul la cimitir. Mulțumește providenței sale Anghina. Ai dreptate. Omul singur e tare. Felicitări !"

Parcă i-a auzit rîsul de capră : hehe ! hehe ! pîngărind aerul sonor al Florenței, acolo, pe terasa hotelului Carlton, de unde se vedeau colinele unduind sub cerul siniliu. Cecil l-a întrebat distrată, ce veste îi aducea depeșa din țară. A îngăimat ceva la întîmplare, mototolind hîrtia și aruncînd-o peste marginea balustradei.

Dealtfel, nici n-avea nevoie să se prefacă, s-o mintă. Între el și Cecil n-a existat niciodată decît cea mai desăvîrșită indiferență. Ea și plecase ochii fără să aștepte răspunsul, continuînd să citească, înfășurîndu-și șalul subțire în jurul pieptului. Așa a cunoscut-o întotdeauna ; friguroasă, nepăsătoare la tot ce nu era curent de aer sau primejdia unei răceli.

Dar el nu și-a putut stăpîni o bucurie. În sfîrșit, nu-l mai amenința nimic : săvîrșise o prostie tinerească, putea să-i primejduiască viața, a scăpat, orice urmă era ștearsă. Nu mai exista Mara. Nu mai exista copilul... Și s-a trezit fluierînd o veselă melodie la modă, obsesie de la orchestra de seară a restaurantului.

Cînd a trecut, după mulți ani, din nou pe strada lăturalnică, în locul casei nu se aflau decît dărîmături. Mai sînt și acum. Locul a fost supus alinierii. Se va deschide o piață. Pînă atunci au crescut oțetari prăfuiți, a rămas un prun cu crengile torturate, cărămizi roșii și moloz, se adună cîini rîioși, s-au înălțat movile de gunoaie. Hehe-hehe !

Cum i-ar suna rîsul de capră al lui Atanasie !

Dar nici Atanasie nu mai există, ori, dacă este, e undeva o larvă omenească, strivită, confundată cu celelalte.

Rînjind de slăbiciunile altora, n-a luat aminte la aceea a lui, care-i pregătea prăbușirea... A fost o cădere neașteptată, cum nu se pomenise de mult.

În dimineața cînd a venit cu ochii nedormiți, fără rîsul de capră, șters definitiv de pe buzele vinete, să-i spună că peste două ceasuri trebuie să se înfățișeze judecătorului de instrucție, a simțit și el o satisfacție răutăcioasă. Va să zică acesta era Atanasie, pe a cărui privire, singura dintre toate, n-o putuse înfrunta? În sfîrșit, îl putea scormoni și el în ochi : hehe-hehe ! Aceasta era tot ? Așa de repede se sfîrșea cariera de aspru jude al tuturor ?

Hehe-hehe ! Celălalt i-a citit în ochi condamnarea.

A înțeles... A pogorît în pămînt privirea și a ieșit șovăind.

A regretat imediat. Numai după două clipe a regretat, copleșit de mustrare. A alergat după dînsul să-l cheme. A luat telefonul... Prea tîrziu !

Atanasie de acolo a scăpat ; dar nu om, ci fost om. Nimeni nu i-a mai auzit numele. Încă unul șters. S-a topit în marele anonimat. E undeva, poate vreun slujbaș alcoolic, cu o droaie de copii, făcînd hazuri acre pe socoteala șefilor de birou, la cîrciuma aperitivelor. Poate mai rău. Poate va fi murit demult, declasat, în vreun spital, îngropat de vreo comunitate. Hehe-hehe ! Viața nu e defel o glumă ușoară, cînd nu ești lucid la fiecare pas ; *cînd o lecție nu-ți folosește, odată pentru totdeauna !*

Lui i-a folosit. Una — destul ! De atunci nici o slăbiciune : în fiecare seară trei file de calcule, cea mai bună terapie pentru animalul omenesc, rațiunea pusă în dreptul ei : luciditate, răbdare, perspectivă a universului, alta decît cea mărginită, dobitocească, a vulgului.

Dar glasul acela ? De unde a tresărit în mijlocul nopții, într-un vis absurd, căutîndu-l din lumea de unde nu mai este întoarcere ? Și umbra ? Vis idiot !... Propria ta umbră să te sugrume prin somn ! Ar rîde să afle, oricine ; chiar bețivul de aseară.

Ion Burdea-Niculești, ridicîndu-se să-și îndrepte pernele fierbinți, observă umbra pregătindu-și și dînsa culcușul, în lumea ei de două dimensiuni. Se opri. Se opri

și umbra. Cînd se întinse, umbra se furișă sub așternut, dar nu sub așternutul ei care dispăru de pe zid, ci lîngă el, în așternutul său, aderentă...

În ultimul timp s-a surmenat fără cruțare. Va pune ordine. De mîine chiar...

Stinse lampa. Fiindcă voi cu toată voința să adoarmă, și fiindcă voința îl mai asculta încă, adormi.

Dar a doua zi nu puse ordine. A doua zi avea lucruri mai grave de îndeplinit.

Întîi expozeul de la club. Pe urmă reporterii chemați pentru interviu. Pe urmă consfătuirea cu șefii organizațiilor convocați telegrafic din provincie.

Secretarul nu dovedi luînd note, clasînd hîrtiile, pregătind datele precise, fără de care Ion Burdea-Niculești nu rostea nici o declarație și nu lua nici o hotărîre. Realitatea era prinsă în logica lui ca într-un clește, în care trebuia să cedeze, cum cedau prea curînd, toți adversarii.

Pentru această severă metodă și pentru disprețul fără cruțare de slăbiciunile omenești, secretarul își făcuse de la început, din patron, un idol. Era tînăr, sfîrșise studii strălucite, socotea un noroc fără seamăn, că-și putea face ucenicia lîngă asemenea om, pe care nu-l naște o țară de două ori într-o jumătate de veac. Avusese și el o iubire copilărească, o fetiță săracă roșind sub privirea lui, apăsîndu-și zvîcnirile inimii în bluza subțire, cînd se pleca să-și apropie buzele de gene ; se lepădase de tot, se mecanizase, se apropia cu fiecare lună decursă, mai desăvîrșit se apropia de idealul supraomului care era Ion Burdea-Niculești.

Corect, după ce sfîrși de clasat fișele, le orîndui în ghiozdanul de piele.

Ion Burdea-Niculești nu era nevoit să-l întrebe dacă a uitat ceva ; învățase să nu uite nimic.

Alături, în automobil, cu geanta pe genunchi, păstrînd distanța respectuoasă între el și patron, fura cu coada ochiului gestul cu care Ion Burlea-Niculești descoperea părul cărunt, răspunzînd la salutări, cum își încheia și descheia mănușile, cum privea, cu capul puțin dat îndărăt, forfota norodului de pe ulți, spintecată de strigătul agresiv al goarnei. Și ciudat, între amîndoi oamenii aceștia

șase ceasuri pe zi alături, nu existase niciodată alt schimb de cuvinte, decît al îndatoririlor stricte pentru care Ion Burdea-Niculești își angajase un secretar. Nu-l întrebase niciodată despre studii, despre planurile lui de viață, despre greutățile familiei lui nevoiașe. Vorbele sunau întotdeauna aceleași, seci, egale : „Fă aceasta... îmi trebuie aceasta... răspunde aceasta". Iar secretarul îl admira mai nemărginit, pentru indiferența cu care îl confundase cu obiectele neînsuflețite. N-ar fi îndrăznit niciodată să bată la ușa biroului cu cinci minute mai devreme ; n-a întîrziat niciodată ; nu și-a îngăduit să întrebe ceva, să-și încălzească glasul vreodată, să ceară un sfat ori să roage pentru vreo intervenție în ajutorul cuiva. Respirînd aceeași atmosferă, se uscase și începuse să se simtă și el tare, fiindcă și el se pietrifica.

Cu trei luni înainte, tatăl secretarului, funcționar obscur de gară, fusese mutat, printr-un capriciu ori o eroare, într-o stație mărginașă a țării. Se ruina, astfel, brusc și injust o întreagă gospodărie. Copiii erau rupți de la școli ; tîrau cu tribul lor calic o femeie de mulți ani bolnavă ; ar fi fost destul să ceară un singur cuvînt de la Ion Burdea-Niculești pentru ca mutarea să fie revocată. Dar să ceară aceasta, i s-ar fi părut secretarului nu o îndrăzneală ori o necuviință, ci abdicarea de la ceea ce învățase mai adînc despre înțelepciunea vieții de la patron : *nimeni să nu aștepte nimic de la nimeni.* Și oamenii și-au cărat gospodăria lor ticăloasă la marginea hotarului cu resemnarea săracilor care se supun fără cîrtire destinului.

Acum chiar, secretarul avea în buzunar o scrisoare de la bătrîna bolnavă, — își socotea zilele numărate, îl chema cît mai neîntîrziat. Nu apucase să isprăvească de citit rîndurile tremurate, o primise cu cîteva minute înainte de ceasul cînd trebuia să se înfățișeze patronului, o mototolise și aștepta pînă după-amiază, mai tîrziu, răgaz, să continue cînd va fi liber. Își spunea că bătrîna îi cere un lucru cu neputință. Cum s-ar gîndi oare să-l lase pe Ion Burdea-Niculești, chiar numai trei zile, singur, în preziua luptei de răsturnare a guvernului, fără geanta, dosarele și notele lui ? Își imaginează privirea rece, surî-

sul de mirare, de milă și de dispreț, cu care ar ridica ochii să-l măsoare la cele dintîi cuvinte... Secretarul cercetă pe furiș, să citească pe obrazul patronului această mustrare, milă și acest dispreț. Dar Ion Burdea-Niculești, cu mîna în mănușa cenușie rezemată de ușa automobilului, își privea umbra fugind pe asfalt paralel cu goana mașinei, zdrobindu-se sub roți, mînjindu-se sub pașii trecătorilor, izbindu-se cu capul de stîlpi, fringîndu-se în ziduri și reapărînd intactă și vertiginoasă, cînd roțile scăpau la drumul liber.

Atunci Ion Burdea-Niculești își scutura fruntea, întors la realitate :

— Pregătești situația județelor...

Secretarul se inclina.

— ...Și textul moțiunii bătut la mașină pentru ziare...

Secretarul se inclina.

— Dejunul îl iei cu mine, am să-ți dictez...

Secretarul se înclina.

Așadar, abia diseară va putea sfîrși scrisoarea cu litere păianjenite, de la bătrîna care îl chema acasă.

La club, intrarea lui Ion Burdea-Niculești fu primită cu tăcerea respectuoasă ce stingea brusc, întotdeauna, rumoarea încăperilor.

Șeful strînse mîinile ; pe altele abia le atinse ; pe altele se făcu a nu le zări. În această savantă dozare a atenției pentru proprii săi partizani, se afla o ierarhie fără greș — acum se citea o indicație. În cinci minute se știu cine vor fi viitorii miniștri și cine și-au luat nădejdea...

Cînd Ion Burdea-Niculești începu să rostească expozeul, nu mai scîrții nici o gheată, nu se mai deschise nici o ușă. Cuvintele cădeau subliniate de aplauze, dar aplauze măsurate, atît cît era nevoie pentru a dovedi consimțămîntul unanim, fiindcă era prestabilit că șefului nu-i plac manifestările zgomotoase și lăbărțate. Frazele sunau egale, puțin disprețuitoare, ca și privirea care se plimba de la unul la altul, căci Ion Burdea-Niculești știa cît prețuiește fiecare din capetele lungite să-l asculte, știa că pentru cei mai mulți, programul, angajamentele, manifestele către țară și moțiunile însemnau numai fă-

ţarnice formalităţi fără importanţă. Realitatea singura pentru toţi era vin ori nu vin la putere ? Şi cînd ? Iar atunci, ce folos va trage pentru sine fiecare ?

De aceea Ion Burdea-Niculeşti îşi dispreţuia partizanii lacomi şi cinici ; dar îi compătimea pe cei naivi. Căci mai multă nevoie avea de lăcomia şi cinismul celor mulţi, decît de naivitatea celor puţini şi dinainte sacrificaţi.

— Doresc, domnilor...

Ion Burdea-Niculeşti făcu o pauză. Surprinse pe perete umbra mînii parodiindu-i gestul. Retrase mîna şi umbra căzu.

Cîţiva întoarseră ochii să descopere ce va fi zărit şeful pe zidul gol. Ion Burdea-Niculeşti simţi broboane de sudoare pe frunte.

Umbra de pe perete îşi şterse fruntea, cu o umbră de batistă.

Tăcerea dură.

— Doresc, domnilor... îşi drese glasul, biruindu-se.

Restul expozeului îl rosti repede, cu vîrful degetelor sprijinit pe masă, preocupat, stăpînindu-se să nu înalţe mîna, ţinînd sub degete umbra degetelor.

— Îmi pare cam obosit şeful. Nu e în formă ! spuse cu oarecare satisfacţie, un exministeriabil mustăcios.

Şeful trecu, încheindu-şi şi descheindu-şi nervos nasturii mănuşii.

Ceva nou, neobişnuit, straniu, i se întîmpla un nimic, un fleac, o umbră, propria lui umbră, îi zădăra calmul pînă atunci nezdruncinat încă de nimeni.

Mergînd, umbra se făcuse ghem la picioare. Se sili să n-o privească. Dar la întrebări, răspunse cu gîndul în altă parte şi mersul avea ceva nefiresc, întrerupt, ocolind şi cercînd să pună prin surprindere piciorul pe pieptul umbrei, să o captureze sub talpă.

La club, partizanii rămaşi să discute în urmă, văzură în această nervozitate a şefului, semn că situaţia nu e atît de limpede cum se grăbiseră prea optimiştii să o socotească. Ion Burdea-Niculeşti ştia desigur ceva. Se

iviseră, probabil, complicații. Complicații grave, dacă și omul cel mai imperturbabil își pierdea răbdarea.

Seara, o informație de ziar lua notă cu îngrijorare de aceste simptome, la buletinul politic. Guvernul, de bună seamă, își păstra undeva o rezervă care să-i prelungească agonia. Dar nota încheia tot optimist, amintind țării că Ion Burdea-Niculești a știut în cariera-i politică să înfrîngă conspirații mult mai tenebroase.

Cînd citi rîndurile subliniate de secretar cu creion roșu, Ion Burdea-Niculești surîse întîi cu milă, pe urmă simți intrîndu-i în oase o neliniște necunoscută.

O teamă de el însuși... Așadar, o neînsemnată șovăială, o oboseală a nervilor, o singură schimbare în felul lui firesc de a fi, o obsesie rizibilă și absurdă, erau destul să clatine ceea ce durase temeinic în douăzeci de ani ! Se răsuci pe scaun să-și privească ostil umbra. Umbra se răsuci și ea — dar ea, calmă. De-ar fi un om, l-ar strivi. De-ar fi o dificultate, ar înfrînge-o. E însă imaterială și enigmatică, îl așteaptă, așteaptă...

Așteaptă ce ?...

Aprinse toate luminile — era în sufragerie — umbra se ascunse sub picioarele lui sub scaun.

Împinse farfuria ; mîncarea i se oprea în gît. Servitoarea intrînd, se uită cu mirare la stăpînul posomorît înaintea felului neatins, la toate becurile luminate. Nu se aprindeau toate luminile decît cînd erau invitați. Dar nu îndrăzni să întrebe. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva în casa aceea solemnă întotdeauna tăcută și severă.

Ion Burdea-Niculești aruncă șervetul. Merse urmat de umbra lui prin toate încăperile, pînă la birou ; trase sertarul și cu cele trei foi albe de hîrtie înainte, își porunci să uite.

Și uită.

Cît așternu cifrele subțiri din nou nimic n-a mai existat decît tăcerea imobilă și gîndul lucid, evadat din carcera cărnii. Creionul ronțăia mărunt ; ferestrele cu draperii compacte nu lăsau să străbată zbaterea vană a orașului, omul fu din nou singur și tare. Dar cînd se opri, aproape de sfîrșit, să ridice ochii obosiți și să-și destindă umerii, surprinse întîia dată după douăzeci de ani, umbra plecată

peste el, în tavan, spionîndu-l atentă, răbdătoare și așteptînd. Așteptînd ce ?

Fu o senzatie rece, de spaimă, cum descoperi neașteptat că afară, din întuneric, te privește de cine știe cînd, cu nasul turtit de geam și cu ochii holbați, un nebun evadat. Nu știi ce te așteaptă, ce va face peste o clipă, de unde va începe : numai rînjește și așteaptă.

„Stupid" ! — trînti cu pumnul în tăblia biroului, de jucară creioanele ascuțite fin în cupa de cristal.

Umbra bătu aerul cu un pumn gigant ca un ciocan și stătu, fiindcă și Ion Burdea-Niculești a stat.

De acum, înțelegea că toată odihna e pierdută, dacă umbra a intrat și aici să-l prigonească. Făcu ghem hîrtiile, le aruncă în coșul împletit, își apăsă ochii. Tăcerea îl neliniști. Îl împresura dușmană.

Întiia oară se cutremură constatînd cît e de singur în răceala de cavou a camerelor vaste. Și întîia oară nu se mai simți tare fiindcă era singur.

Umbra cu fața acoperită în palme, îl aștepta plecată. O simțea deasupra. „N-am să scap de ea de acum, nici în coșciug ! — gîndi. Au s-o închidă cu mine".

— Nu mai înțeleg nimic. Trebuie să-i cerem explicație ! vorbi nervos Tudoriță Stîrcu, aprinzînd o țigară de la altă țigară și mutînd cu neastîmpăr serviciul de șvarț pe tava nichelată. Nu admit ! Asta e : nu admit !...

Celălalt dădu moale și fără convingere din mînă :

— Vorbește tu !... Eu nu mă amestec.

Își schimonosi obraz de suferind, cerînd să arate astfel că numai boala îl silea la această neutralitate :

— Înțelegi, cu ficatul meu... Am avut iarăși o criză. Mi-a recomandat medicul liniște. Altfel !...

Mîna voi să completeze gîndul cu un gest energic, dar căzu moartă, ca o mînă de manechin umplută cu tărîțe de lemn.

Tudoriță Stîrcu se ridică de la masă, împingînd tava de zăngăniră paharele, făcu cîțiva pași apăsați pînă la fereastră de unde privi cu indiferență prefăcută forfota

străzii. Mușcă în dinți cartonul țigării. Mustața i se zburlise ca la pisoi, cînd se pregătesc să se repeadă.

Se întoarse brusc și izbucni :

— Vorbește-i tu... Eu nu mă amestec !

— Aceeași poveste întotdeauna ! Îți aperi pielea... M-am săturat de atîta diplomație. Nu admit ! Înțelegi ! Nu admit ! Nu e vorba de noi, de ficatul tău și de toate fleacurile, ci de partid. Se duce de rîpă ! Într-o singură lună, am pierdut de două ori ocazia să dăm lovituri repezi și decisive. Mai sînt cincisprezece zile și se închide sesiunea... Atunci înseamnă că răbdăm pînă la toamnă, mai mult poate... Eu aștept, tu aștepți ; dar partidul se descompune ! Nu admit ! De la Romanați am primit iarăși o listă de demisii. Niște imbecili, niște lichele ! E adevărat ! Publicul însă se impresionează ușor. Dacă începe debandada, să-mi răspunzi atunci, te rog : ce facem ? Tăria noastră era disciplina. Unde e disciplina ? Șeful a devenit somnambul ! Tu nu te amesteci !... Ceilalți s-au deprins să le vină totul de-a gata, n-au nici o inițiativă. Și partidul se risipește ! Nu admit ! Azi unul, mîine altul ; cînd corabia se îneacă fug toți șobolanii... E destul începutul. Pe urmă să te văd cum ai să-i oprești ? Sînt curios să văd, cum ai să-i oprești ?

Celălalt dădu vag din umeri, ca unul care nu știa nici el cum are să-i oprească.

Tudoriță Stîrcu aprinse o a treia țigară și se duse la fereastră, să roadă cartonul, privind trecerea necurmată a automobilelor și trăsurilor, pe Calea Victoriei. Pufnea pe nări și bătea mărunt, cu unghiile, tamburul în geam.

Erau amîndoi făcuți să nu se înțeleagă. Moștenitorii prezumtivi ai șefiei, cînd Ion Burdea-Niculești n-ar mai fi ori s-ar retrage.

El, Tudoriță Stîrcu, ghem de nervi în necurmată agitare, pus pe luptă, păros, precipitat și imprudent, în război cu toată lumea și „neadmițînd" nimic, săvîrșind de douăsprezece ori pe an măcar douăsprezece acte necugetate, dar luîndu-și îndată toate răspunderile, curajos și loial ; celălalt, Sache Algiu, moale, nehotărît, meșter trăgător de sfori ascunse, leneș și fanariot, bucurîndu-se tai-

nic de toate greșelile și slăbiciunile celorlalți din partid, care-i înlăturau încă un concurent.

Destul să-i fi privit o dată, ca să înțelegi din ce capete opuse de lume veneau.

Tudoriță Stîrcu scuturînd mîinile să le smulgă din umeri, uitîndu-se drept și tăios în ochi, cu văzduhul întotdeauna răscolit în jurul lui de gesturi smucite, rîzînd cînd era vesel cu toți dinții.

Sache Algiu, cu privirea întotdeauna piezișă de ipohondru, cu nasul moale de cocă, încleind vorbele tărăgănat și onctuos, întinzînd o mînă umedă care rămînea flască în mîna celuilalt, încît omul se simțea îndată stînjenit, nu știa dacă să-și retragă ori nu mîna, nu mai avea altă preocupare decît cum să scape de atingerea aceasta vîscoasă care se eterniza.

— E patru! La patru și jumătate vine... De aceasta sînt sigur. Atît i-a mai rămas : e punctual. Și dacă vine îi vorbesc. Nu admit! hotărî Tudoriță Stîrcu, răsucindu-se de la fereastra clubului și apăsînd butonul soneriei, fatal, ca resortul unei mașini de execuție, prin electricitate. Adă alt șvarț! porunci răstit chelnerului. Clocotit și cu rom. Șvarț, nu zeamă de prune! Porcării nu admit!

— Și mie pălăria și pardesiul, molfăi Sache Algiu, cu fața mascată de un ziar desfăcut, după care se retranșase curajos.

— A! Va să zică eviți să asiști la explicație? îi trase Tudoriță Stîrcu ziarul într-o parte, să-i descopere ochii. Comod! „Nu știu, n-am văzut! Lasă nebunul, să se descurce el!“ Dragă Algiule, de astă dată nu admit! Ai să rămîi aici. N-ai decît să taci și să asculți. Dar să fugi, asta nu! Nu admit!

Celălalt scoase ceasul plat de aur și păru foarte alarmat, atît cît figura lui cu trăsăturile lîncede putea arăta îngrijorare.

— Am o întîlnire... Nu pot lipsi. Exact la patru... Am întîrziat.

Tudoriță Stîrcu se trînti în jilțul de piele și hohoti cu picioarele rășchirate, frecîndu-și genunchii.

— Haha! Ai întîrziat? Parcă spuneai adineaori că îl aștepți și tu...

— Uitasem...

— Tu să uiţi ? Să fim serioşi, Algiule ! Eşti aci, rămîi aci !

Şi întorcîndu-se către chelnerul care aştepta cu pălăria şi pardesiul lui Algiu pe braţ, porunci :

— Du-le îndărăt ! Domnul Algiu s-a răzgîndit. Pleacă mai tîrziu.

Chelnerul lipi uşa cu băgare de seamă. Sache Algiu rămase prizonier. Mai privi încă o dată la ceas, deşi nu-l aştepta nimeni, ca să arate că întîlnirea n-a fost o născocire. Oftă cu aer de victimă silită să se supună celor mai absurde capricii. Tudoriţă Stîrcu îl măsură cu milă şi cu dispreţ, aruncîndu-i în faţă colaci de fum. Privi pe urmă în tavan, fluierînd un tril.

Îşi recapitula în minte explicaţia pe care avea să o ceară.

Cu Ion Burdea-Niculeşti era prieten vechi. Îl iubea şi îl preţuia. Ştia, ca toţi ceilalţi, că partidul există numai prin el. Că tot ce-a săvîrşit Ion Burdea-Niculeşti în viaţă, era limpede şi precis, fără nici o şovăială, şi în cea mai desăvîrşită dezinteresare. Pentru dînşii şi pentru partid, nu pentru dînsul.

Şi îi părea de aceea, cu atît mai inexplicabilă, nehotărîrea din ultima vreme, absenţa lui de la tot ce se petrecea, indiferenţa cu care a lăsat să-i scape toate „momentele politice". Poate era bolnav. Poate îl mistuia o pasiune ascunsă. Carnea se revoltă la o anumită vîrstă, se răzbună... Nu ? Se gîndise să-i ceară o explicaţie — Ion Burdea-Niculeşti are mai multă nevoie poate, de un sfat prietenesc !... În acest caz nu e de nici un folos prezenţa lui Algiu, cu prudenţa lui de spion, cu egoismul lui inuman. Sînt lucruri despre care nu se poate vorbi, decît între patru ochi, între bărbaţi întregi, bărbăteşte.

Omul cu nas de proboscidian ridică ochii decoloraţi de cafea crudă şi privi imediat în lături, pe lîngă jilţul lui Tudoriţă Stîrcu.

— Sache... Am glumit ! rosti Tudoriţă. Nu vreau să te fac să pierzi o întîlnire... (subliniind intenţionat) mai ales cînd îmi închipui ce fel de întîlnire e... Nu admit, mă-nţelegi ?

Sache Algiu surîse flatat, viclean și cu aer de inocentă victimă, căreia i se recunoaște, în sfîrșit, dreptatea. Vorbele îi făceau îndoită plăcere : întîi, îl elibera ; putea să plece. Pe urmă, prietenul confirma astfel reputația lui de om cu multe aventuri feminine — faimă născocită nu se știe de unde și de cine, absurdă pentru un individ cu înfățișarea lui bleagă și îndoielnică, dar la care ținea nemăsurat, deși nu s-ar fi gîndit vreodată, din prudență, să-și înșele, în ruptul capului, nevasta mult mai bătrînă, șașie de un ochi și tiranică.

Acum cînd știa că poate pleca, făcu mofturi. Cercetă a treia oară ceasul și dădu din cap descurajat :

— Prea tîrziu ! Nu cred că mai așteaptă... Dealtfel, ai dreptate... Eu să pierd vremea cu fleacuri și voi să discutați lucruri serioase !...

Tudoriță Stîrcu rîdea lăuntric de fățărnicia prietenului. Își făcu o plăcere să-l încerce, jucîndu-se cu lațul pe care îl strîngea și-i dădea drumul :

— Bine ! Atunci nu insist. Rămîi și vorbești și tu ! Tu ești mai calm. Poți vedea mai obiectiv.

Celălalt se așeză între brațele fotoliului, consternat, cu figura lungită. Se uită încă o dată la ceas, cu resemnare.

— Ce e ? Poate te mai așteaptă ? îl iscodi Tudoriță Stîrcu.

— De... Știu eu ? Sigur că poate mă mai așteaptă.

— Atunci, mai bine du-te ! Cele mai serioase lucruri din lume nu sînt destul de serioase ca să merite o nepolitețe față de o femeie. Nu admit. O femeie nu poate să aștepte !

Sache Algiu clătină nasul de cocă, deplin convins de acest mare adevăr. Aproape pe furiș, întinse degetul pe buton și sună, abia atins.

— Adă pardesiul și pălăria domnului Algiu ! porunci Tudoriță Stîrcu, pentru a sfîrși o dată, plictisit.

— Dacă vrei tu ! capitulă celălalt, îmbrăcîndu-și mînecile pardesiului, cu aerul de sacrificiu al omului gata să facă orice, numai să nu contrazică plăcerea unui prieten care „nu admite".

— Da ! Dacă vreau eu... firește ! repetă în batjocură Tudoriță Stîrcu, cu buza de jos făcută accent circumflex, privindu-l din tălpi pînă în creștet.

Celălalt se întoarse de la ușă, să adauge un sfat :

— Știi ? Fii energic, dragă ! Să se limpezească o dată situația. Nu mai merge... Ai dreptate... Se descompune partidul... Dacă e surmenat, să se repauzeze. Partidul are nevoie de conducere energică — mai ales acum ! Un tren pierdut nu se mai întoarce... Să i-o spui răspicat. Dacă nu înțelege singur, să-l faci să înțeleagă...

— Fugi, Sache, că întîrzii ! îl întrerupse Tudoriță Stîrcu. Cele mai serioase lucruri din lume nu sînt destul de serioase ca să...

— Aî dreptate... La revedere și succes !

Sache Algiu grăbi să închidă ușa, nu fiindcă întîrzia de la întîlnirea imaginară, ci fiindcă își luă seama că putea să dea ochii, pe scările clubului, cu Ion Burdea-Niculești.

„Scîrbă !" rosti omul rămas singur, repezind unul în altul inelele de fum spre tavan, cu picioarele rășchirate și cu ceafa rezemată în spătarul moale al jilțului. „Scîrbă !"

Obrazul aspru și colțuros, cu sistemul pilos atît de abundent încît părea întotdeauna nebărbierit de trei zile, arăta cel mai desăvîrșit dispreț pentru cel plecat. Și acesta, mai rîvnea șefia ! Cîrpa aceasta ! În locul unui om ca Ion Burdea-Niculești ! Puah !... Pe urmă trăsăturile i se îndulciră treptat, fiindcă Tudoriță Stîrcu își întoarse gîndurile la Ion Burdea-Niculești și era acum din tot sufletul mîhnit de răul care mistuia ascuns prietenul.

Se ridică și merse iarăși pînă la fereastră, privind cu mîinile la spate. Privea, dar nu lămurea nimic din vînturarea trecătorilor. Gîndul nu se despărțea de tainica schimbare a prietenului. Ce putea fi ?... O femeie ? Trecu în revistă toate femeile în a căror apropiere s-ar putea afla Ion Burdea-Niculești. Nici una... Altă patimă ! Un om închis, stăpîn pe sine, pînă la cruzime cu sine, în casa aceea glacială ca un cavou, ce patimă ar tăinui oare ? Ce resort s-a clătinat brusc ?... Întotdeauna i-a spus că viața aceasta e absurdă ; totul măsurat cu compasul, to-

tul prevăzut ca evoluția precisă a planetelor, rigida existență de monah care se martirizează cu cingătoarea de cuie întoarse înlăuntru, dar fără halucinarea nici unei credințe. Nu pricepuse aceasta, nicicînd, mai ales el, care nu știa niciodată ce va vorbi și va săvîrși peste o jumătate de oră ; mînca și bea zdravăn ; nu-și înfrîna nici o patimă ; găsea tot atîta plăcere într-o luptă cu episoade neprevăzute și cu dușman necunoscut, ca într-o partidă de cărți rămasă de pomină, ori cu chef epic, de trei zile și trei nopți, la via devenită celebră într-un anumit public al capitalei.

Zvîrli țigara, ca întotdeauna, pe covor. Recunoscuse automobilul negru al lui Ion Burdea-Niculești, stopînd înaintea clubului.

Se uită la ceas : exact patru și jumătate.

Șeful nu-și dezmințea încă exactitatea de cronometru. Deschise portiera și sărise înainte, la marginea trotuarului, secretarul așteptînd înclinat cu servieta sub braț : pe urmă coborî Ion Burdea-Niculești, apăsîndu-și pleoapele cu degetele înmănușate ca să împingă parcă o vedenie lăuntrică. Tudoriță Stîrcu tuși să-și dreagă glasul și își încheie nasturii ; chiar el și chiar acum încă, nu-și putea alunga sentimentul că înaintea lui Ion Burdea-Niculești, toți muritorii se înfățișează la o severă inspecție. Și îndată, ca să-și dovedească hotărîrile rebele, descheie la loc nasturele, numai unul, și-l întîmpină cu o mînă în buzunar.

— Ca întotdeauna, cronometru, Burdea !...

— Ca întotdeauna, cronometru, replică sec Ion Burdea-Niculești, fără să clintească o fibră în fața osoasă.

Discuția începu rău.

În stradă, țipă agresiv o sirenă de automobil. Secretarul depuse servieta pe brațul unui jilț, și fiindcă nu-l invita nimeni să stea jos, își căuta de lucru foiletînd agenda.

— Credeam că sînteți mai mulți. Mi s-a părut că e vorba de o convocare. Singur, puteai veni tu la mine. Știi unde stau.

Ion Burdea-Niculești vorbea cu spatele spre fereastră. Așa avea umbra în față. O putea supraveghea. N-avea

cum să încerce cine știe ce surpriză în dosul lui. Biată figură ostenită de insomnie, liniile mai trase, cute subțiri în jurul pleoapelor viorii. Părul mai albit. Iar cei care-l cunoșteau bine, ar fi putut descoperi o abia perceptibilă neglijență în îmbrăcăminte : fire de praf pe postavul negru, cravata înnodată în grabă, acul de aur cu perla neagră, gata să cadă.

Observă că ochii lui Tudoriță nu se dezlipeau de la acest ac. Îl pipăi, îl înfipse la loc și fu nemulțumit că există cineva, care i-a surprins o neorînduială.

— Despre ce e vorba ? Mai așteptați pe cineva ?

— Nu, Burdea ! Tocmai voiam înadins să fim singuri, răspunse Stîrcu aruncînd o privire repede secretarului.

Secretarul înțelese și luîndu-și servieta, își ceru voie să lucreze în altă cameră. Tudoriță Stîrcu îi mulțumi din ochi. Pe urmă împinse două fotolii alături :

— Burdea, să stăm ! Avem de discutat lucruri serioase.

— Cred că n-am obiceiul să discut lucruri neserioase, vorbi Ion Burdea-Niculești, răsucind jilțul cu spătarul la fereastră și întinzîndu-se între brațele elastice.

Mulțumit că umbra i se contopea cu a scaunului, împreună mîinile, așteptînd :

— Ei ?

Tudoriță Stîrcu desfăcu o hîrtie bătută la mașină, cu un șir lung de semnături :

— Am aici demisia unui grup de Romanați...

— Cunosc... Altceva.

— Aici alta, din Moldova.

— Cunosc și p-aia. Să le fie de bine ! Nu ținem pe nimeni cu sila .Cine vrea pleacă, cine vrea rămîne. Pentru aceasta m-ai chemat ?

Stîrcu împături colile de hîrtie și le vîrî în buzunar. Îl privi lung, punîndu-i mîna pe braț :

— Burdea, nu mai înțeleg. Știi bine că n-am pus niciodată la îndoială ce faci tu și ce nu faci tu ! Nici nu m-aș simți în drept, eu, care cu zevzecia mea, am adus atîtea încurcături partidului. Dar nu-mi place ce se întîmplă. Nu admit ! Ceilalți mîrîie pe la colțuri. Eu am vrut să fiu și de astă dată, ca întotdeauna, loial...

— Mersi ! rosti ironic Ion Burdea-Niculești.

Celălalt se opri și ridică mîna de pe braț, rupînd apropierea prietenească. Începea să-și piardă răbdarea : „Nu e om cu care să poți vorbi. Uscat... O mașină. O mașină care se detracheazӑ. Pierd vremea în zadar".

Ion Burdea-Niculești îi privi cu cea mai nevinovată mirare :

— Continuă... Am spus că-ți mulțumesc. Ce găsești supărător în aceasta ?

Tudoriță Stîrcu își mușcă mustățile țepoase. Scuipă țigara din gură fără să o atingă cu mîna. Pe urmă, observă cum ochii lui Ion Burdea-Niculești privesc cu dezaprobare capătul țigării fumegînd pe covor. Nu se ridică să-l calce, cum ar fi făcut altădată, înadins ca să arate că acum nu-i păsa. Toate bunele intenții se risipeau : „Dacă vrei așa, bine ! gîndi. Ai să auzi altele, mai zdravene !"...

Sări, pășind repede ca într-o cușcă, vorbind cu mîinile în buzunare, de unde smulgea din cînd în cînd dreapta să gesticuleze boxînd aerul :

— Poți să crezi ce vrei, Burdea !... Am ceva pe suflet : mă răcoresc ! Îmi fac o datorie să-ți spun, fiindcă te văd absent de la toate și fiindcă ceilalți mîrîie în loc să vorbească. Am pierdut de două ori ocazia să luăm atitudine. Slăbiciune ! Curg demisiile — le înregistrăm și dăm din umeri. Slăbiciune ! A început guvernul să exploateze dezorientarea noastră ; acum el atacă și noi tăcem. Slăbiciune ! Nu admit slăbiciune ! Pentru aceasta am luptat douăzeci de ani ? Decît să asist la falimentul nostru, îmi strîng valizele și plec la țară. Îmi văd de plugărie. Înțeleg în politică orice, numai pasivitatea nu. Mă surprinde că tocmai tu...

Se opri.

— Mi se pare că nici nu mă asculți...

— Ascult. Ce te face să crezi ? întrebă distrat Ion Burdea-Niculești, privind cum umbra celuilalt își însoțea stăpînul la fiecare pas, se frîngea de perete, se întorcea să-l urmeze sau îi lua înainte, exagerînd gestul cînd Stîrcu ridica dreapta în sus, ori o repezea în lături.

Spusese că ascultă, dar era absent cu desăvîrşire de la agitarea prietenului. Se întreba numai : cum nu observă celălalt prezenţa umbrei parodiindu-i frămîntarea ? cum poate trăi ignorînd-o ?

Şi se mai întreba, ce-ar face Stîrcu, dacă l-ar întrerupe să-i atragă atenţia : „Există o spioană lîngă tine ! Nu-i scapă nici o mişcare. Nu te părăseşte o clipă. Nu te poţi ascunde de ea... Tot ce faci, repetă desfigurînd, parodiind, exagerînd, şi totuşi, poate, ea numai, dă adevărata proporţie actelor tale. A crescut cu tine şi n-ai luat-o în seamă : s-a pus între tine şi femeia pe care ai iubit-o şi n-ai fost gelos de ea ; au s-o ţintuiască în sicriu cu tine şi pe măsură ce viermii au să-ţi roadă putreziciunea, ea are să se împuţineze, dar n-are să dispară. Eşti singur, numai tu cu umbra. Prieteni, amantă, mamă, copii, oricine, te uită, te pierd, te părăsesc. Numai ea rămîne nedespărţită întotdeauna şi orice s-ar întîmpla, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvîrşit tu, neştiut de nimeni. După douăzeci de ani, dacă au să-ţi scoată oasele să le deşire în soare ca pe un schelet preparat anatomic, umbra îndată înviată, are să întindă pe pămînt gratiile coastelor şi scăfîrlia grotescă, rînjindu-ţi dinţii. Şi tu nu observi aceasta ! Ţi se pare de mai mare însemnătate, că vreo cîţiva imbecili şi-au dat demisia din partid".

Pe urmă, Ion Burdea-Niculeşti îşi surprinse jalnica absurditate a acestor gînduri şi fu cuprins de o mare deznădejde. Cutele din jurul pleoapelor se adînciră. Gîtul se încovoaie sub greutatea capului osos ; sub pielea încreţită, de gutapercă, se lămuri conturul craniului. Era acum numai un om bătrîn şi slăbănog, ascultînd fără putere de replică, admonestarea altui om mai tînăr, plin de sănătate, de vigoare şi de îndrăzneală.

Celălalt îi vorbea din picioare, neîndurat ; el era în jilţ cu fruntea atrasă de pămînt, încît părea strivit de privirea, de gesturile şi vorbele prietenului mai tînăr. Ar fi îndrăznit el altădată să-i vorbească aşa ? Măsură mai adînc astfel ruinarea din sine. Se scutură. Îşi apăsă pleoapele, cu un obicei nou, de scurtă vreme căpătat, de cînd căuta mereu să alunge ceva dinaintea ochilor.

În încăpere lumina se învinețea difuză, ca întotdeauna în ceasul dinaintea asfințitului.

Era ceasul cînd el se dezmorțea, se elibera. Umbrele se topeau. Ca într-o vrajă dezlegată, se risipeau, precum reintră în morminte strigoii la al treilea cîntat al cocoșilor. Nu se mai simțea la îndemînă decît în zilele noroase, cînd lumina murdară nu mai are putere să dea contur unei umbre, sau în ceasurile acestea, cînd soarele muribund e atît de extenuat, încît și umbrele se retrag să caute altă căldură.

Întinse mîna în lături ; iar jos, pe covor, nu-și mișcă tentaculele nici o umbră.

Celălalt îl privi mirat, curmînd cataracta vorbelor.

Atunci Ion Burdea-Niculești, își mișcă degetele osoase, trosnindu-le, ca un om care a simțit o durere și încearcă să vadă de unde-i vine.

— Un reumatism... explică mințind, fără să se uite în ochii prietenului, și îndată fu umilit, că a ajuns pînă la asemenea prefăcătorii.

Își pregăti mănușile :

— Concluzia ? întrebă, să pună capăt discuției.

— Cum, concluzia ? lărgi brațele în lături Tudoriță Stîrcu, înțelegînd că a vorbit de prisos. Mai e nevoie de concluzie ? Se impune de la sine. Trebuie să schimbăm tactica. Adică, mai precis, să revenim la tactica noastră veche. Acțiune și gata de ofensivă în orice moment. Nu putem lăsa țara în pradă... Își fac canaliile de cap ! Nu admit...

Ion Burdea-Niculești își deșiră făptura înaltă și slăbănoagă, încheindu-și mănușile cu înfățișare plictisită.

— Credeam că ai ceva mai interesant să-mi spui. Am pierdut timpul degeaba. Și n-am timp de pierdut...

— Nu așa, nu așa ! îi tăie drumul Stîrcu, vîrînd și scoțînd mîinile din buzunare, ca și cum de acolo își pompa argumentele. N-ai timp de pierdut ? Dumnezeu știe ce faci cu timpul !... Nimeni nu te mai vede. Te ascunzi ! Ești absent de la toate ! Uiți că ai o răspundere. Dacă nu pentru noi, măcar față de aceasta ! arătă portretul bătrînului Barbu Clejanu, întemeietorul partidului și părintele sufletesc al lui Ion Burdea-Niculești.

Ion Burdea-Niculeşti nu întoarse ochii spre portretul în ulei, care-l privea cu dezaprobare din masiva ramă de aur. Pe acela îl ura acum. De la el porniseră toate.

— Da! continuă Tudoriţă Stîrcu, întorcîndu-se cu faţa la barba rotundă şi albă a bătrînului, deplin convins că a descoperit argumentul decisiv. El ne-a făcut partidul. Ne-a lăsat o tradiţie. A avut inspiraţia norocoasă să-i încredinţeze soarta în mîna unui om ca tine; l-ai întărit, ne-ai adus pînă acum numai la victorii. Şi deodată părăseşti lupta!... Nu se poate! Nu admit! Eşti prizonierul trecutului tău. Exact! Repetă cuvîntul fiindcă îi plăcea: Eşti prizonierul trecutului tău! Ai o datorie. Nu poţi să dezminţi tot ce-ai făcut douăzeci de ani. Vorbesc în numele tuturor. Nu m-au împuternicit, fiindcă sînt laşi şi nu îndrăznesc să spună răspicat ce mormăie prin unghere. Dar eu nu pot tolera, nu admit!

— Concluzia? întreabă încă o dată, sacadat, Ion Burdea-Niculeşti, privind peste capul lui Stîrcu, un punct gol în perete.

— Lasă concluzia!... Ştii mai bine decît mine ce ai de făcut. Nu eu am să te învăţ, Burdea!

— Să-ţi spun eu concluzia! silabisi apăsat şi răutăcios Ion Burdea-Niculeşti. V-aţi săturat. Nu mai aveţi răbdare să aşteptaţi. Poate te tentează şefia?... Mărturiseşte!... Ar fi nostim. Un partid condus de un om care *nu admite*... Ar face mare bucurie ăluia! arătă peste umăr, la spate, cu degetul mare, tabloul lui Barbu Clejanu care privea acum cu o resemnată mîhnire, aceste întîmplări noi şi nemaipomenite.

Tudoriţă Stîrcu îşi vîrî mîinile în păr, zburlindu-şi coama aspră, în semn de cumplită deznădejde:

— Dar e o nebunie, Burdea! Cum poţi vorbi?... Eşti altul... Se întîmplă ceva cu tine... Ceva rău!... se apropie, apucîndu-l de nasturul hainei. Spune-mi ce se întîmplă cu tine?...

— Se întîmplă că nu pot suferi, de exemplu, nesimţirea oamenilor care-şi fac scrumieră din haină! silabisi cu încăpăţînare maniacă, Ion Burdea-Niculeşti, uitîndu-se cu o schimă de dezgust la veşmintele celuilalt, pe care se sfărîmase cenuşa atîtor ţigări aprinse una după alta.

— Ești imposibil, Burdea ! se zbătu Tudoriță Stîrcu, repezind cu picioarele în scaune. Imposibil !... Dacă e vorba așa, plec ! Uite : îmi strîng valizele și mîine pleo la țară, mă dezinteresez de tot, faceți borș din partid, din organizații, din tot... Mi-e perfect egal...

Ion Burdea-Niculești îl privi fix, din cap în tălpi :

— Bagă de seamă... Dacă pleci, te lucrează ălălalt de la șefie, Algiu...

— E o nebunie, curată nebunie ; se tîngui Stîrcu, adresîndu-se tabloului din perete, să-l cheme martor. Plec ! Asemenea lucruri nu admit !

Își încheia nasturii hainei, așteptînd de la celălalt un cuvînt să-l oprească. Dar Ion Burdea-Niculești rămăsese impasibil fără să clintească un mușchi al feței ; părea că dormitează din picioare, cum pirotesc caii bătrîni, resemnați mizeriei.

Atunci Tudoriță Stîrcu se întoarse cu degetele pe mînerul ușii, să-i arunce în loc de răzbunare, un sfat :

— *Tu ferais mieux de te soigner. Tu as une sale gueule !*

Pe urmă trînti ușa și pașii sunară apăsați pe coridor.

Ion Burdea-Niculești își strivi pleoapele cu palma, să ridice o perdea grea. Se apropie de fereastră și privi în stradă, unde, după cîteva clipe, apăru Tudoriță Stîrcu, precipitat pe scări, îmbrăcîndu-și mînecile pardesiului din mers și izbind trecătorii agresiv, ca într-un asalt. După cîțiva pași se opri, cu toată înfățișarea schimbată, luminată și plină de inveselire, salutînd pînă la pămînt o doamnă blondă și roză, de o superbă frumusețe animală, tolănită răsfățat într-un Alfa-Romeo.

Doamna făcu semn șoferului, și cînd mașina acostă la marginea trotuarului, Tudoriță Stîrcu, descoperit, sărută mîna întinsă leneș, la încheietură, deasupra mănușii cenușii. Omul care nu admitea, transformat cu desăvîrșire, rosti desigur un grațios madrigal căci doamna hohoti arătînd dinții mărunți și albi trecîndu-și pe buze o limbă roșie de pisică.

Păru convinsă îndată de cele ce-i spunea Tudoriță Stîrcu și îi făcu loc alături. Mașina viră, iar strada rămase din nou populată numai cu mulțimea anonimă, pe

ale cărei fețe Ion Burdea-Niculești nu putea pune nici un nume. Geamul era murdar, se cunoșteau urme grase de degete : totul devenise în club trivial, neglijent și provizoriu. Iar trecătorii se deslușeau tulbure, ca în apa unui acvariu.

Cineva deschise ușa, răsuci butonul luminii.

Ion Burdea-Niculești se întoarse repede, știind că umbra i-a înviat alături.

Servitorul cel nou n-avusese de unde să învețe respectul celorlalți, pentru omul temut. Orîndui scaunele cu o singură mînă, în cealaltă păstrînd abia dosit în găvanul palmei, un capăt de țigară, pe care nu se îndurase să-l arunce.

Era un om mic, cu obrazul jovial și bucălat, surîzînd bucuros tuturor celor ce-i porunceau, de s-ar fi spus că nu așteaptă de la viață o fericire mai mare, decît să găsească stăpîni care să-i ordone, ca el să aibă ce executa.

— Ce e aceasta ? întrebă sever Ion Burdea-Niculești, arătînd mucul din care se resfirau ațe de fum.

— Țigară, să trăiți ! răspunse nevinovat sluga, ferindu-și degetele să nu se frigă.

Lui Ion Burdea-Niculești i se păru că i-a luat umbra înainte. Că el n-a făcut alt decît să-i urmeze gestul ei de pe perete, cînd palma osoasă și înmănușată lovi obrazul rubicond al servitorului, atît de neașteptat, încît omul scăpă restul țigării dintre degete.

Și în aceeași clipă, Ion Burdea-Niculești fu rușinat de ceea ce săvîrșise. Nu lovise niciodată un om. Fusese întotdeauna destul să-i împietrească dintr-o singură privire. Iar acum, ajunsese și la aceasta ! Ceva se prăbușea tot mai repede în el : *„Tu as une sale gueule... Tu ferais mieux de te soigner“*.

Sluga culese capătul țigării de jos, fără să ridice ochii la el. Ion Burdea-Niculești zări cum îi tremură mîna. Vedea cum obrazul bucălat se dogorea treptat de urmele degetelor.

— Ține, rosti cu glas rugător desfăcînd port-biletul și întinzîndu-i o hîrtie de bancă.

Omul tot nu ridică ochii, continuînd să orînduiască jilțurile în jurul meselor.

— Ia aceasta... Ascultă! Nici eu nu ştiu cum... Ia aceasta, şi uită!...

Servitorul începu să lustruiască îndesat, cu șervetul, o scrumieră nichelată. Era mai nedumerit de ceea ce se întîmpla acum, decît de palma venită din senin. Ar fi luat hîrtia (trăsese cu coada ochiului și știa că e de cinci sute), dar nu se încumeta. Dacă Ion Burdea-Niculeşti ar fi întors capul, ori ar fi aruncat bancnota pe marginea mesei, sluga ar fi mistuit-o într-o clipă, îngînînd o mulţumire oarecare. Dar celălalt îl privea ţintă, cu ochii lui cenușii, reci și bolnavi. Iar fiindcă sub această privire nu putea primi banii fără umilinţă, servitorul simţi dilatîndu-se în el o nemărginită mîndrie pentru atîta demnitate omenească, de care se descoperise capabil: „S-o știe și ăla! O palmă nu se cumpără cu bani". Şi continua să frece scrumiera cu metalul încălzit între degete.

— Ascultă, omule!... **Înțelege o dată... A fost un moment** de enervare... Nu trebuie...

Ion Burdea-Niculeşti nu-și recunoștea glasul. Se compătimea pentru cele ce săvîrșea, dar o putere mai tare ca el nu-l lăsa să se desprindă de acolo, îi dicta cuvintele care-i scîrbeau buzele.

Puse mîna înmănușată pe umărul omului, implorînd:

— Uite... Poate ai casă grea, copii!... Sîntem oameni...

Tresări, întorcîndu-se, fiindcă auzise pași.

Secretarul, în prag, aștepta cu servieta subsuoară, privind încremenit de mirare. Atunci Ion Burdea-Niculești își desprinse mîna de pe umărul slugii. Încruntă sprîncenele subţiri și schimbă glasul, redevenit totodată tăios și fără îndurare:

— Să-i facă imediat socoteala și să-l concedieze!... Auzi? Imediat! Nu tolerez obraznici aici. A devenit clubul un han, o infecţie...

Servitorul holbă ochii în care se stinse brusc jovialitatea naivă dintotdeauna. Acum stătu zugrăvită în bulbii lărgiţi cea mai desăvîrşită stupoare. Îi era dat să vadă în ziua aceea numai întîmplări care întreceau puterea sărmanei sale înţelegeri. Dar secretarul se înclină. Aşa da, își recunoștea patronul!

Şi plecă să transmită ordinul de concediere.

În biroul cu biblioteca masivă și neagră, împresurat de rafturile cărților cu legătura neagră de piele, în fața bustului de bronz cu piedestalul negru, Ion Burdea-Niculești, cu ceafa rezemată de spătarul elastic al fotoliului, privea un punct nevăzut în perete.

Se aflau toate luminile aprinse, iar la masă nici o foaie de hîrtie nu mai aștepta calculele complicate, din tomurile lui Weierstrass și Poincaré. Creioanele fin ascuțite, rămaseră de multă vreme neclintite în cupa de cristal. În încăpere, cu cheia răsucită, se aflau închiși după miez de noapte, singuri, numai omul și umbra lui.

Umbra docil culcată la picioare, ca un cîine ghemuit înaintea stăpînului.

Fotoliul era într-așa fel întors cu spatele la lumini, încît Ion Burdea-Niculești o avea mereu înainte, domesticită și veșnic sub priveghereа ochilor. Între amîndoi dura un armistițiu. Numai aici și numai acum, cînd rumoarea orașului se oprea înăbușită la draperiile compacte.

Nu s-ar fi putut spune, dacă omul își păzea umbra sau umbra își păzea omul.

Dar într-asemenea ceas, Ion Burdea-Niculești o știa îmbunată, renunțînd la el, așteptîndu-l ca în fiecare noapte să pirotească între brațele jilțului, pînă cînd în toată figura osoasă se săpau cute amare. Căci armistițiul îi era acordat numai cu acest preț. Ion Burdea-Niculești, se închidea în birou, după miezul nopții, privegheat de umbra atentă, *să-și amintească !*

Umbra îl aștepta, răbdătoare, neclintită, și enigmatică. Îndată ce ar fi încercat să se miște, ar porni și dînsa să-i joace în jur, dansul satanic. Și atunci totul ar redeveni chinuitor și absurd.

Așa, umbra i se culca la picioare, prefăcîndu-se că l-a uitat : „Uite, ești liber ! Deșiră-ți oasele degetelor pe brațele fotoliului... Lasă pleoapele zbîrcite să acopere jumătate din privire. Și privește înlăuntru... Eu aștept".

Tăcerea se căscă nefirească în clădirea deșartă.

Omul se înfiora de singurătatea pe care toată viața o căutase, ca să rămînă întreg și puternic.

Ar fi tresăltat de-o nouă, nemărginită și mîntuitoare bucurie să audă un pas cunoscut, străbătînd ușor came-

rele goale. Să pogoare o mînă prietenoasă care să-i alunge cu o atingere bună pe frunte, gîndul rozînd cuibărit înlăuntru ca un vierme.

Pașii însă nu se auzeau : mîna însă n-avea de unde să vină.

Era cum se voise, numai el singur. Și umbra așteptînd.

Acum înțelegea de ce umbra îl alunga toată ziua, desfigurîndu-i grotesc fiecare mișcare, rîzîndu-și de gravitatea tuturor actelor sale care deveneau îndată dezarticulate, rizibile, ținîndu-i cale ori călcîndu-i pe urmă, mereu nedespărțită, prezentă și atentă. Îl urmărea ca să-l aducă aici. Să-l țintuiască în fiecare noapte în scaunul de piele și să-l silească să măsoare toată zădărnicia pentru care a trăit.

Iar aci, la scaunul judecății, totul apărea, deodată, înfricoșător și ireparabil.

Omul pirotea cu bărbia în piept. Amintiri vechi de tot se amestecau confuz cu întîmplări de ieri. Și ciudat ! Ca într-un binoclu cînd întors, cînd privit prin capătul bun, ceea ce socotise întotdeauna de nemăsurată însemnătate, devenea derizoriu și fără importanță ; iar ceea ce-i păruse amănunt trecător, de mult uitat, creștea monstruos ca acele plante stranii, care germinează dintr-un singur grăunte, în palma fachirilor și în cîteva clipe înăbușă cerul.

Mîna uscată netezea brațul elastic al fotoliului. Atingerea pielii lucioase era dezagreabilă. Totuși îi amintea ceva uitat, ceva pierdut. Da ! acum se lămurește precis... O senzație care învie deodată, în carnea lui veștedă. În ziua cînd Mara l-a rugat să-i țină o clipă umbrela. Nu îndrăznise încă să-i prindă brațul, nu-i cunoștea sărutul umed și proaspăt. Luase umbrela și simțise în mîner căldura transmisă din mîna Marei. Fusese o intimitate voluptoasă, în care întîia dată pătrundea. Cînd Mara i-a cerut umbrela îndărăt, s-a despărțit cu părere de rău. „Mai las-o o clipă !“ a rugat-o. Și Mara l-a privit surprinsă. Cu ochii aceia, castanii cu fire de aur, în care nu era nimic alt decît vioiciune, sinceritate și ceva ca o reverie vagă și dulce, poate un presentiment îndată risipit.

Tot așa erau ochii copilului. I-a văzut bine, de două ori. Ochi cu fire de aur, sub fruntea bombată, care-i dădea o înfățișare de atenție răbdătoare și blîndă. Nici nu știe cum se numea. *Era copilul lui și nu știa cum se numea*. Era copilul lui și nu știe cum s-a numit. Avea bucle ca un paj — ar fi fost astăzi de cîți ani ? Ar fi crescut înalt și elastic ca Mara, așa cum o privise în ultima zi, cînd era întoarsă cu fața spre fereastră să-și ascundă lacrimile, iar pentru el era deja ștearsă din memorie, ca și cum n-ar fi fost decît o umbră fără viață îndeaievea...

Unghiile lui scorțoase se înfigeau în pielea mobilei și tăcerea începea să-i hăuie în urechi, ca într-un ghioc. Ce cald i-ar suna acum un glas, să-l cheme cineva pe nume : „Ioane, e tîrziu... Sfîrșește odată !"

Ioane ! Lui nu i-a spus nimeni pe nume, de-atunci. Mara și Atanasie au fost cei din urmă. Chiar glasul lui Atanasie și chiar rîsul lui de capră : hehe ! hehe ! i-ar suna poate prietenos. Nu. De rîsul acela s-ar teme acum ; și de om s-ar teme să-l vadă apărînd ca un strigoi al trecutului, în jilțul din față, netezindu-și bărbița roșcată de capră și începînd : „Hehe ! hehe ! Așadar, Ioane, pentru aceasta au fost toate ? Și renunțările și cruzimile tale, toate, toate ? Ca să te găsesc aici ? Și în această plăcută tovărășie" ? — ar arăta behăind, umbra culcată la picioarele scaunului.

„Ioane !" — între el și ceilalți, s-a pus de atîta vreme atîta distanță, încît nimeni nu și-a mai îngăduit să-l cheme ca pe orice muritor, care are un nume pentru dezmierdare și intimitate.

Cecil i-a spus de la început : Jean ! I-a trebuit mult timp să se deprindă cu această etichetare nouă, din oficiu. Îl chema și nu-i răspundea. I se părea totdeauna că e vorba de altul. Jean ! — cu glasul acela afectat, care n-a adus niciodată căldură și apropiere între dînșii...

Ciudat ! Nici nu și-o mai poate închipui, reaminti, pe Cecil. Parcă nici n-au fost împreună zece ani, zi de zi, în încăperile acestea întotdeauna reci și solemne, față în față, la aceeași masă. Închide ochii și nu-i apare decît o pălărie, o toaletă decoltată de seară — demodate toate,

ca într-un album cu gravuri de costume desuete și puțin ridicole, ca toate veșmintele după ce nu se mai poartă. Atît, un manechin pentru haine ! Nici ochii nu și-i mai amintește, totul s-a șters, numai sunetul glasului mai durează antipatic și afectat : Jean, Jean !...

Și mai ciudat încă ! Acum ochii Marei, din ce în ce mai halucinant de lămurit își tremură firele aurii din pupilă, și toată mlădierea trupului subțire cu umerii mici și cu zvelteţea androgină de adolescent, toate capătă extraordinară viață ca o fantomă întoarsă foarte de departe, mereu mai aproape aci în față, străbătînd prin ziduri acum numai ca să-l compătimească pentru singurătatea lui înfricoșătoare, de om puternic care și-a plantat inimă aspră de piatră sub coaste, să nu cunoască nici o înduioșare, nici o slăbiciune și nici o șovăială.

— Hehe ! Hehe ! Și pentru ce toate acestea, Ioane ?

Cum ar behăi rîsul nesuferit al lui Atanasie, și cum l-ar privi neîndurat ochii aceia bulbucați și sticloși, neîndurat și curios, ca pe-un șoarece prins sub globul aparatului de pompat vidul.

— Hehe ! Hehe !...

Aude, chiar aude glasul. A început să audă glasuri care nu sînt !

E foarte tîrziu. Ar putea să se culce. Acum chiar umbra e ostenită și-l lasă... Are să se înalțe odată cu el, și are să-l urmeze fără nici un gînd rău. Pînă mîine nu mai vrea nimic de la dînsul. E foarte tîrziu.

Uite umbra i-a făcut semn și a pornit ca înainte.

*

— Ascultă ! Lasă aceste și privește mai bine ce încîntătoare e șoseaua, acum, înainte de asfințitul soarelui !

Vorbind, Ion Burdea-Niculești pusese mîna osoasă pe genunchiul secretarului. Limuzina, cu largi geamuri de cristal, săgeta fîșîind ușor înaintea altor mașini, pe sub teii cu frunzișul străpuns de razele oblice ale apusului.

Secretarul închise servieta cu părere de rău și încercă să descopere o desfătare în priveliștea automobilelor și trăsurilor, gonind în două coloane, spre vila cu clopoței de cleștar.

Dar nu găsea nici o încîntare. Oameni vînturîndu-şi timpul fără nici un scop, femei arătîndu-şi toalete în răsfăţ, copii şi cîini, vietăţi care nu ştiu pentru ce trăiesc şi nici nu sînt torturaţi de nici o întrebare ; lume deşartă. Şi în ghiozdan, atîtea hîrtii aşteptau soluţii care nu îngăduiau întîrziere !

— Mă gîndesc că eşti tînăr de tot. Poate ai ceva mai bun de făcut cu timpul ! La vîrsta aceasta, nu e o plăcere să ţii tovărăşie unui bătrîn posac ca mine...

Vocea lui Ion Burlea-Niculeşti era stinsă şi blîndă. Vorbind, nu privea în ochi. Poate nu vedea vertiginoasa perindare a vehiculelor. Poate zărea, aşa neclintit, ceva foarte îndepărtat acum, pierdut în încetarea timpului. Căci pe buzele uscate, flutura un surîs trist şi îmbunat, pe care nimeni nu i-l cunoscuse vreodată.

Secretarul apăsă pe genunchi geanta tixită de hîrtii. Nu înţelegea. Ridica ochii să cerceteze în privirea patronului, vinovat : Săvîrşise ceva rău ? Nu era gata în orice clipă să execute tot ce i se cerea, înainte de a i se cere ? N-o dovedise îndestul ?

— Eşti tînăr şi nu înţelegi încă... Sînt ceasuri pe care nu trebuie să le pierzi. Nu se întorc !... continuă Ion Burdea-Niculeşti, uitînd ţigara stinsă între degete.

— Dar nici nu le pierd ! Am ajuns să storc tot ce pot da cele şaizeci de minute ale unui ceas ! rosti cu încredere secretarul, apăsînd cu podul palmei servieta, unde stătea dovada că nu risipeşte nimic din timpul atît de preţios.

— Hehe ! hehe !

Ion Burdea-Niculeşti se opri, descoperind că a rîs cu glasul lui Atanasie.

Tuşi, să alunge glasul străin, şi numai după un timp, continuă :

— Nu ne înţelegem, tinere... Am pierdut de mult cuvintele pentru astfel de gînduri. Cuvintele mele sînt numai pentru noţiuni precise. Şi viaţa mai are, mai cere, altceva... Noţiunile precise şi sistemele sînt născocirea noastră. Construcţiile logice nu sînt viaţă. Viaţa e continuă, mobilă, fluidă ; nu poate fi comprimată într-un concept. Eroarea noastră e că o credem atît de micşo-

rată, să încapă într-un sistem. Eroare ireparabilă! Cînd o descoperi, e prea tîrziu... Dumneata te afli la o vîrstă cînd pentru toate ai o teorie și un sistem : pentru viață, pentru iubire, pentru prietenie... Iar cu ele îți falsifici viața. Ucizi în ea tot ce e neprevăzut și divin... Lasă ghiozdanul acesta cu hîrtii inutile și mergi de săvîrșește toate prostiile adorabile ale vîrstei dumitale. După aceea, numai dacă mai ai poftă, întoarce-te ! Dar cît mai tîrziu. Ai întotdeauna timp. Pentru aceasta niciodată nu e prea tîrziu...

„Vrea să mă concedieze“ — gîndi secretarul, bănuind în cuvintele patronului o intenție crudă și ironică, neînduplecată. În obrazul tînăr și în ochii osteniți de munca nopților, se săpă mîhnire pentru atîta nedreptate. „Cu ce m-am făcut vinovat ? Niciodată n-am greșit nimic; n-am întîrziat nimic. Totul în faptele mele e măsurat și prevăzut. I-am fost credincios ca un cîine. Și acum nu mai are nevoie de mine. Mă alungă. Îmi zdrobește cariera tocmai cînd...“

— Hehe ! Hehe !

A rîs patronul, ori altcineva în gîtlejul lui Ion Burdea-Niculești ? Și ca să nu mai audă rîsul acela, Ion Burdea-Niculești tace. Așa i s-a întîmplat întotdeauna, cînd a încercat să rostească tot ce-l devora înlăuntru, în vremea din urmă. Toți l-au privit nedumeriți, au bănuit că-și exercită sarcasmul pe socoteala credulității lor ; n-au găsit altceva decît un surîs nehotărît și silnic. Așa cu Sache Algiu, care a început îndată să se vaiete de ficatul lui, pipăindu-și nasul moale de cocă. Așa cu tînărul acesta de alături, care-și strînge cu amîndouă mîinile ghiozdanul cu terfeloage, ca cine știe ce neprețuită comoară.

Numai Tudoriță Stîrcu, numai el poate ar înțelege și i-ar pune mîna pe umăr, robustă, cu o îmbărbătare care-ți comunică viața. Dar el e departe acum, nu mai dă nici un semn ; a trîntit ușile și a plecat — nu admite ! Atîta om se aflase lîngă el, într-adevăr om, într-adevăr întreg, și pe acesta l-a alungat.

Pe fața uscată a lui Ion Burdea-Niculești, lumina bună de adineaori s-a stins ca din obrazul unui conva-

lescent, din nou cuprins de frica boalei. Poate fiindcă soarele a coborît mai oblic, poate fiindcă din nou și-a amintit prezența umbrei de jos.

Cît a vorbit uitase.

Acum ochii sînt atrași alături, unde umbra lungită peste măsură, aleargă paralel pe asfaltul șoselei, retezată de roți, izbită în trunchiul teilor, călcată în picioare, zdrobită de copitele cailor. Pentru această tortură acuși are să-i plătească — cînd se vor opri, și va începe ea să-i danseze împrejur, în cerc magic, ca să-l paralizeze și să-și rîdă de tot ce încearcă a săvîrși singur, autonom, în absurda iluzie că-și mai aparține.

A lăsat automobilul să se întoarcă fără el, numai cu secretarul și ghiozdanul lui plin de hîrtii. El pășește încet, sub teii cu mirosul amețitor. În lumina becurilor, frunzele au înfățișarea artificială, sînt albastre, decupate în zinc. Pe o bancă, o pereche. Pe lîngă el a trecut alta. Nici nu l-au văzut. Erau strînși și se priveau în ochi cu lăcomie : dispăruse tot în jurul lor.

Un vînt cald clătina voluptos frunzele. Seara e fierbinte și parfumată, ca o seră cu atmosfera umedă, unde se fecundează florile. Și toți pășesc elastic în mers cu unduiri de îmbrățișare : e sigur că după ce-au trecut de el, își caută buzele. Poate nici nu-l observă. Cine mai ia seamă în asemenea seară, la un domn bătrîn, care-și poartă umbra deșirată după el ?

Domnul bătrîn s-a oprit. Netezește părul mătăsos al unui copil. Copilul surîde fricos. Se smulge și fuge — l-a strigat cineva.

— Ți-am spus că n-ai voie să vorbești cu străinii ! mustră un glas de contraltă, pe bancă.

— N-am vorbit, mamă ! M-a oprit, nu știu ce vrea... Era un domn bătrîn ca bunicul, un domn bun.

Domnul bătrîn e departe. Dar nu e un domn bun.

E un domn singur și poate fiindcă e singur, veșnic singur, iremediabil singur, e un domn dușmănos cu tot ce e în jurul lui. Un strigoi care nu și-a trăit viața și dușmănește toate viețile trăite de alții.

În palma uscată durează senzația atingerii mătăsoase și calde, ca o dezmierdare, da ! exact ca senzația de

atunci, cînd mînerul umbrelei i-a transmis întîia oară căldura din mîna Marei.

Şi umbra, acum umbra, îl tîrîie după dînsa. El ştie unde-l duce. În fiecare seară, acolo... Din cînd în cînd, Ion Burdea-Niculeşti se întoarce să cerceteze dacă nu-l observă cineva. Atunci şi umbra întoarce capul şi aşteaptă : „Haide odată, e tîrziu !"

Locul e întunecos şi buruienile împrăştie o miasmă înveninată de măselariţă şi cucută. răscoaptă în arşiţa de peste zi. Sînt movile de pietre ; împrejurimea provizorie de sîrmă ghimpată e ruptă : gunoaiele îşi dospesc duhoarea. Fuge un cîine speriat, mîrîind cu toţi dinţii rînjiţi...

În fiecare seară se opreşte aci ; dă tîrcoale, strigoi întors din lumea mormintelor, să caute urmele celor de mult înghiţiţi de morminte. Acolo erau straturile, aci poteca unde se juca întotdeauna copilul Marei. Copilul lui.

Avea ochi cu fire de aur ca ochii Marei ; i-a văzut bine, de aproape, de două ori. Ochi în care rîsul se oprea brusc în mijlocul joacăi, cu tristeţea precoce a unui presentiment. Şi nici nu ştie cum se va fi numit.

O creagă se clatină. A fîlfîit cu aripi moi o pasăre de noapte. O pasăre de cobe.

Iar umbra lui s-a urcat pe bulgării de piatră şi de moloz ; de-acolo, umbra îl cheamă. El a întors capul să cerceteze încă o dată, dacă nu e nimeni să-l vadă. Strada e pustie şi luminile becurilor clipesc palide. Sus, atîtea stele !... Cerul, atît de adînc şi albastru ! Pasărea a fîlfîit iar cu aripile moi. S-a întors pe aceeaşi creangă şi priveşte cu ochi fosforici. Ce dureros, ca într-o rană, îi pătrunde în piept aerul ameţitor al nopţii !... Ar pleca, ar pleca să doarmă, să uite ; sertarul e plin de medicamente care aduc somnul adînc, fără nici un vis, somn de mort.

Dar nu poate pleca.

Umbra e aici, îl aşteaptă, nu-i mai îngăduie nici o şovăială, porunceşte despotic. S-a urcat şi îl cheamă după ea, acolo sub arborele cu crengile strîmbe, de unde pasărea de noapte îl hipnotizează cu ochii fosforici.

În dimineața vînătă, casele dorm, încă, enigmatice, cu storurile trase. Nici o țipenie. Numai vrăbiile s-au deșteptat și se pregătesc a întîmpina soarele, ciripind cu larmă sonoră de prund aruncat pe-o placă de marmoră. Nici o țipenie. Chiar gardistul nu s-a trezit încă, în bucătăria casei înalte, cu grilaj verde.

Pe turla bisericii, cea dintîi rază a poleit crucea. Acuși va incendia ferestrele și toate se vor deschide ca la un semn ; orașul dezlegat de vraja-i cataleptică va dezlănțui tumultul lui cel de toate zilele. Acum e încă nefirească, absurdă, neliniștitoare tăcere.

Din capătul străzii, se va fi mișcat oare harnicul din proverb, care se deșteaptă mai de dimineață, ca să ajungă mai departe ?

Nu încă.

E numai un bețiv. Același, înaintează cu pași clătinați ; înconjură stîlpii de schijă, salută și vorbește singur. E cu mustățile pleoștite, cu ochii aproape închiși ; între degete ține o țigară frîntă, o scapă, o ridică și iar înaintează împleticindu-se. A zărit o bancă. Mai mult cade, decît se așază pe ea... Dormitează o clipă, tresare. I-a scăpat din nou țigara. Îi face semn cu degetele. Poate așteaptă să vină singură la el ; o cheamă atît de duios !... Și nu ridică ochii la locul viran din față.

Dacă i-ar ridica, o priveliște plină de spaimă i-ar risipi deodată aburii tulburi ai vinului. Acum soarele a ridicat geana peste casă. Și în arborul cu crengile strîmbe atîrnă un om. Un om cu limba alungită și neagră, strîmbîndu-se straniu la cer.

Cu tălpile despărțite de pămînt, e despărțit, în sfîrșit, de umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată. Un om care a scăpat pentru totdeauna de umbra lui.

Bețivul a izbutit să-și ridice țigara. O răsucește între degete, privind-o cu dezgust. Nu se arată a trece nimeni să-i dea foc. Nici o nădejde. O aruncă. Somnoros, repetă cleios, printre sughițuri :

— Josss guvernul !

Dar strigătul sună, în dimineața vînătă și deșartă, fără convingere, ca un psalm lipsit de sens, repetat me-

canic dintr-un vechi și abolit ritual de ultimul supraviețuitor al unei rase dispărute.

— Josss guvernul !

Nici n-are cine-l mai răsturna. Aceasta toată lumea o știe de cînd Ion Burdea-Niculești a amăgit toate așteptările și a pierdut toate ocaziile.

Pe măsură ce soarele se înalță, de picioarele neclintite, verticale, suspendate, ale omului, umbra, ea vie încă, se apropie, pîșin, tîlhară.

Se tîrîie pe pămîntul grunzuros, se tîrîie rănindu-se în spini — dar nu-și va mai atinge niciodată stăpînul. Și de aceea poate, eliberat, într-o triumfală bucurie plină de spaimă, omul se strîmbă cu vînăta-i limbă la cer.

Aranca, ştima lacurilor

Tovarăşul meu de drum, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, se dovedi de la început întruparea cea mai desăvîrşită a prevederii. După cum era, fără îndoială, şi cea mai corpolentă.

Încă nu părăsisem Clujul, şi ne aflam blocaţi în maşină de o sută şi una de coşuri, pachete, pacheţele, sticle, franzele, cornuri, flacoane, borcane şi cutii de conserve ; lungi, late, dreptunghiulare, sferice, cilindrice, dodecaedrice şi încă de alte multe şi surprinzătoare forme ignorate atît de geometria în spaţiu, cît şi de cea plană.

— S-ar spune că mergem să inaugurăm o popotă sau o expoziţie de produse alimentare ! am încercat să ironizez această inofensivă pasiune gastronomică.

Şi-o nimerisem cu ironia, exact în clipa cînd avocatul dr. juridic Silvestru Hotăran, luîndu-şi seama că tot nu şi-a completat colecţia, atinse cu mîna grăsună umărul şoferului, să oprească la al treilea *Magazin de coloniale şi delicatese.*

Tovarăşul mă privi pe deasupra ochelarilor înrămaţi în baga de culoarea zahărului ars, cu gravitatea ardelenească impermeabilă glumei.

Mă privi şi mă compătimi.

Apoi, serios şi metodic, îmi explică într-un aspru rechizitoriu orînduit pe capitole, că n-am de ce rîde.

Vom rămîne cel puţin trei zile într-un ţinut cu adevărat pustiu, printre oameni sălbatici şi ostili. El mai urma să asigure masa magistratului, expertului, grefierului şi eventualilor licitatori, dacă publicaţiile de lichi-

dare vor fi ademenit cumva amatorii de lucruri vechi, mobile istorice, cărţi rare, tablouri şi poate chiar vreun mizantrop îndestul de sătul de lume şi de nebun, pentru a achiziţiona castelul cu stafii.

Datoria lui era deci să apere prin toate mijloacele, interesele clienţilor care l-au onorat cu încrederea absolută, dîndu-i procură pe nevăzute, de la Pesta, să transforme în cecuri această moştenire neaşteptată. Iar experienţa profesională şi umană l-a învăţat că asemenea operaţiuni se încheie mai expeditiv şi fără dificultăţi, cînd toţi : magistraţi, experţi şi licitatori, se află după digestia moleşitoare a unei cine îmbelşugate, decît atunci cînd, iritaţi de gustarea frugală pe un colţ de masă şi preocupaţi de problema dejunului de a doua zi, îşi răcoresc nervozitatea născocind tot soiul de şicane.

Zeflemeaua mea uşuratică ii confirma astfel, încă o dată, lipsa de grijă şi frivolitatea straniei speţe omeneşti pe care o reprezentam şi care se rezuma la vocabularul său, în epitetul incriminat de „scatiu transcarpatic".

Acestea fiind spuse, dr. Silvestru Hotăran se răsuci să mă bată pe umăr prietenos, cu o palmă lată cît o broască ţestoasă.

Îşi îmbuna într-acest chip, severitatea rechizitoriului şi îmi dovedea că personal, îmi acordă oarecare circumstanţe atenuante, fiindcă nu eu purtam vina acestor infirmităţi, ci răspunzător era mediul nevrednic care mi-a ucis instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

Pe urmă, coborî descurcîndu-şi anevoie picioarele scurte şi groase, dintre cutii şi pachete.

Intră în băcănie şi nu apăru decît după un sfert de oră, urmat de un băiat cîrn şi pistruiat, în şorţ alb, cu braţele încărcate de alte coşuri, pachete, borcane şi sticle, înfăţişînd alte forme geometrice inedite, care se vede că tot îi mai lipseau pentru completarea colecţiei.

Şoferul, nerăbdător, dădu drumul motorului. Tovarăşul meu îi făcu însă semn să aştepte. Nu isprăvise.

Traversă strada, la farmacie.

Prin geamul vitrinei, îl văzui înfundîndu-şi buzunarul mantalei de praf, cu misterioase pachete ambalate în

tradiționala hîrtie subțire, pestriță și mătăsoasă ; șnuruite, sigilate și etichetate, fără de care laborios și indispensabil ritual, orice gingașă fiică a lui Esculap nu eliberează nici o cataplasmă de bătături.

— Iată cel puțin o precauție deplin justificată ! mi-am spus singur, împins de demonul frivolității și recidivînd fără nici o rușine, după o atît de cruntă admonestare. Iată o precauție pe care o înțeleg ! După ingurgitarea atîtor copioase provizii, un medicament contra indigestiei e absolut indicat. Astfel, lichidarea ar amenința să rămînă fără magistrat, expert și licitatori, sucombați cu toții in corpore și în convulsiuni, după cel dintîi supraabundent dejun... Bine hrănitul și mult încercatul meu tovarăș nu neglija nimic. Îl admiram !... În alte vremuri, ar fi meritat comanda supremă a aprovizionării și echipării unei întregi armate. Cu el n-ar fi existat nici o neplăcută sau catastrofală surpriză. Ar fi dus-o la victorie sigură.

Mă pregăteam să-i exprim acest omagiu, pentru a repara impresia imprudentelor reflecții de adineaori. Dar tovarășul, pipăindu-și cu deplină satisfacție pachetul în buzunar, în timp ce-și dădea drumul cu toate cele o sută zece kilograme ale corpolenței sale pe perna elastică, lămuri laconic :

— Chinină.

— Chinină ? am întrebat nedumerit. De ce nu atunci termometru, vată termogenă și de ce nu o mică farmacie ambulantă ?... Cum văd, mergem la capătul lumii și nu mai e vorba de o simplă plimbare, ci de o adevărată expediție plină de riscuri... Dacă mă avertizai din vreme, doctore, știam cel puțin să-mi pregătesc testamentul !... Nu vreau să-mi las succesorii, legitimi și nelegitimi, pradă procedurii și avocaților, care nu sînt, după cum știi, cu toții expeditivi și maniaci de corectitudine ca dumneata...

După un timp, cu perfidă intenție de a cuceri definitiv bunăvoința tovarășului meu de drum și de a face iertat tonul nepotrivit de glumă de pînă acum, am continuat, ca pentru mine singur, convins că am pus degetul pe o sensibilă slăbiciune omenească :

— Parol ! Mă gîndesc într-adevăr că nici unul la o mie de moștenitori, n-au norocul acestor veri și nepoți de a douăsprezecea spiță, ai contelui Kemény. Judecă serios... Să le cadă o moștenire la care nu se așteptau ! Să se dezintereseze complet de ea ! Să nu trimită măcar un om de încredere pentru a vedea la fața locului despre ce e vorba !... În ultimul moment, cînd primesc avertismentul că succesiunea amenință să fie confiscată de statul român, să aleagă la întîmplare, dintr-un anuar oarecare, un avocat despre care nu aveau nici o informație. Și să cadă tocmai peste cel mai stăruitor, mai prob și mai priceput, cum nu l-ar fi putut alege nici după cea mai minuțioasă anchetă cu detectiv secret ; iată un noroc pe care acești ciudați moștenitori mi se pare că nu-l meritau. Stranie moștenire, stranii moștenitori !

Tovarășul de drum, nu lăsă să străbată pe figura iremediabil gravă, nici un semn că monologul meu i-a făcut plăcere ori nu. Îmi păru că nici n-a ascultat.

Dădusem greș.

M-am simțit deodată umilit și ridicol, după această incontinență verbală prin care, în chipul cel mai vulgar, îmi arătam voioșia că pot evada din orașul cu ziduri sure, într-o dimineață cu atît de strălucitor soare, și certitudinea că la capătul drumului mă aștepta capturarea unei cărți rare și vechi, incunabile din edițiile cele mai prețioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget.

Biblioteca acestui magnat maghiar, latinist, erudit și despotic, se bucura după toate spusele, de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioși nu prea amenințau să apară. Și chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amiciție cu dr. avocat Silvestru Hotăran mă privilegia între toți.

Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrîne de trei, de patru și de cinci veacuri ; să răsfoiesc infoliile ; să verific autenticitatea manuscriselor, confruntîndu-le cu diversele cataloage și publicații de specialitate cu care veneam înarmat.

Mai descoperisem ceva.

Cu toată dorința neclintită și lăudabilă de a apăra înverșunat interesele clienților, ghicisem îndată în armătura împuternicitului avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, un punct vulnerabil. Mi-a părut departe de a prețui valoarea adevărată a acestor cărți și manuscrise. Le socotea un capital pierdut și infructuos. Un capriciu ereditar și risipelnic al defunctului conte Kemény, în a cărui familie această nebunie nu fusese nici cea dintîi nici cea de pe urmă.

Expertul improvizat după decizia unui tribunal de provincie, ca și magistratul desigur, n-aveau de unde să fie mai preveniți. Nu era exclus să decidă vînzarea bibliotecii cu kilogramul, într-o ignoranță pe care imaginația mea o exagera cu fiecare clipă trecută ; promițîndu-mi o adevărată orgie de biblioman, asemeni visurilor de avar, cînd descoperă prin somn hrube fără capăt, tixite cu saci de galbeni și sipete de mărgăritare.

Iar acum, cînd eram aproape să-mi realizez neastîmpărul insomniilor, iată că-mi primejduiam singur izbînda finală, îndepărtîndu-mi protecția atotputernicului procurist, cu necurmata-mi piuială de scatiu gureș și insuportabil, care nu-i era nicidecum pe plac.

Doctorul Silvestru Hotăran avea toată dreptatea. Veneam dintr-o lume care-și pierduse cu adevărat, în frivolitate, instinctul robust de cumpăt și de conservare.

M-am hotărît să repar printr-o tăcere cît mai insondabilă și cu aparența unei profunde meditații, culpabila-mi verbozitate, care provocase dezaprobarea tovarășului meu de drum, din fire taciturn, grav, bănuitor — și după cum îi aplicasem diagnoza în secreta mea apreciere lăuntrică — îndestul de sărac cu duhul ; biet avocat de capitală provincială, abrutizat de articole de cod, juris prudențe și chichițe de procedură.

Instalat, așadar, în această ostentativă tăcere, am aprins o țigară, două, a treia.

Fîșîitul rapid al roților de gumă, schimbarea succesivă a decorului rustic la fiecare viraj, aerul încă răcoros și parfumat de roua fînețelor șuvoind pe lîngă urechi, soarele triumfal al dimineții, îmi aduceau pe buze exclamații de beatitudine îndată înăbușite.

Tovarășul meu, absent de la toate acestea, cu geanta tixită de acte pe genunchii scurți, își recapitula preocupările profesionale. Căci din timp în timp, deschidea agenda scurtă și groasă cît o cutie de chibrituri, cerceta o dată, adăuga un semn hieroglific cu creionul subțire cît un chibrit, și părea că a uitat cu desăvîrșire prezența-mi redusă la neant prin supliciul tăcerii.

Sub înfățișarea sumbrelor meditații, îmi jucau malițios sub țeastă, cele mai hître și ireverențioase gînduri. Îmi asemuiam tovarășul cu un Buda obez. Îmi propuneam să-l utilizez decisiv argument împotriva celor ce susțin după erezia lui Henry Béraud și William Johnston, că oamenii depășind o sută de kilograme sînt comunicativi, optimiști, fără grijă și de o irezistiblă bonomie.

Pe urmă, mă întrevedeam întorcîndu-mă cu automobilul încărcat de infolii și de manuscrise ; poate urmat de un camion cărînd toată biblioteca răposatului conte, întru disprețuitorul surîs superior al doctorului Silvestru Hotăran. Ah ! îmi făgăduiam o diabolică revanșă. După ce-i voi escamota de sub nas volumele cele mai prețioase, suportînd cu resignare reflecțiile împotriva vinovatei deșertăciuni de a arunca banii în hîrtie tipărită și fără nici o valoare ; cînd totul va fi sfîrșit, îi voi șopti în ureche fabuloasele prețuri reale ale fiecărui tom : „O Biblie în superbă legătură originală în secolul al XVI-lea : 120.000 lei ! O ediție princeps din *Discursul asupra metodei*, cu dedicația lui Descartes : 80.000 lei ! Autografele lui Jean-Jacques, Voltaire, Diderot ; alte zeci și sute de mii !“.

Savurînd stupefacția crescîndă de pe această figură, în sfîrșit zdruncinată din placiditatea-i scandaloasă, mă voi răsuci într-un picior cu o reverență batjocoritoare :

— Iată, onorabile doctor, ce acuitate de simț practic și ce geniu al afacerilor, poate mocni sub aparenta frivolitate, a noastră, a scatiilor transcarpatici !

Tovarășul, nebănuind aceste asasine și ingrate reflecții, privea acum cu o inocentă îngîndurare peste umărul șoferului, șoseaua desfășurată rectiliniu.

Am urcat, mai apoi, dealuri în serpentină ; am străbătut mai apoi sate secuieşti şi ungureşti, tăcute şi monotone cu dezolatele lor case identice ; am gonit mai apoi pe valea unui rîu cu argintate lunci de plopi şi de sălcii ; un defileu spintecat în munţi stîncoşi, şi din nou s-a deschis orizontul linear al şesului, cu depărtate cupole de biserici şi sate cu acoperişuri de ţiglă roşie, între livezi.

Indicatorul kilometric se menţinea uniform, între 100—110. Motorul pulsa regulat şi fin, ca inima metalică a unui ceasornic. Şoseaua ne aspira vertiginos. Am socotit că străbătusem mai bine de jumătate de cale.

Îmi comprimasem în gîtlej şi această inofensivă constatare, consecvent jurămîntului către mine însumi, cînd, neaşteptat, doctorul Silvestru Hotăran rupse el tăcerea :

— Aşadar, dragă domnule, te-a mirat că am cumpărat chinină ?

Într-adevăr uitasem.

Tovarăşul meu nu-şi dezminţea reputaţia de fenomen. I-au trebuit trei ore de reculegere, ca să răspundă la o întrebare, la care renunţasem după două minute. Era frate bun cu englezul flegmatic din nu ştiu ce anecdotă, cînd îşi trezeşte nevasta din somn, după miezul nopţii, să-i spună cît e ora, luîndu-şi seama că-l întrebase aşa ceva, înainte de prînz, cu două zile în urmă...

— Da ! M-a surprins această chinină... Am mărturisit cu indiferenţă, fiindcă acum curiozitatea era răcită. M-a surprins mai ales cantitatea... Mi-ai arătat un pachet respectabil, să ajungă pentru o infirmerie !

Doctorul Silvestru Hotăran îşi pipăi pachetul în buzunarul mantalei de praf şi îşi exterioriză într-un mormăit gutural şi aprobativ, mulţumirea că-l are asupră-şi şi că e intact.

Dură tăcere. Evaluată la zece kilometri, prin asemuire cu calculele astronomice care măsoară distanţele interastrale, în ani, luni, zile şi ceasuri lumină. Zece kilometri, adică cinci minute, după viteza înregistrată pe banda kilometrajului. Tovarăşul se decise să continuie :

— Am înţeles după mirarea dumitale, dragă domnule, că tot nu ştii lămurit unde merem...

— La castelul contelui Kemény! am răspuns în sublima-mi candoare. Castelul cu stafii...

— O! tune-le dracu de stafii, că nu de ele vorbim. Aiste-s basme din proști. Află dumneata, dragă domnule, că merem într-un ținut blăstămat și stricat de ape. Patru mii de jugăre de bălți, papură, heleştaie cum ziceți voi în regat, smîrcuri, nămol și zăvoiuri inundabile. O sălbăticie de te doare inima! Un ținut care numa-n zece ani de irigație intelighentă ar fi însemnat pentru groful Kemény aur. Aur și sănătate!... Ci fiindcă n-a fost minte, au rămas bălți. Bălți înseamnă țînțari. Țînțarii înseamnă friguri. Iară chinina înseamnă deocamdată singurul medițin bun pentru frigurile de baltă, ori, cum se spune în termen savant, pentru malarie. Dreptu-i, domnule dragă?

— Drept! fui silit să recunosc implacabila logică a doctorului Silvestru Hotăran.

— Atuncia dacă dreptu-i, nu te mai miră, mă rog frumos, că am coborît la apoticar să cumpăr chinină. Ai să înghiți și dumneata odată cu mine, în fiecare dimineață și seară cîte un praf. Dăm frumos și celorlalți oaspeți. (Nu m-am putut opri să surîd, imaginîndu-mi figurile celorlalți oaspeți ai doctorului Silvestru Hotăran, tratați în loc de aperitiv și desert, cu prafuri amare.) Dăm și la slugi. Ai să-i vezi și dumneata și să te prindă durerea... Eu am fost îngrozit, dragă domnule. Încă n-au ieșit pe-ntregul din rîndul animalelor și i-au îndobitocit mai vîrtos, frigurile și delirium. A patra oară merg calea asta și nu-i pot vedea în ochi. Viermi omenești, domnule! Moluște, domnule!... Neam cu sîngele otrăvit din tată în fiu, de aerul rău pe care-l răsuflă și de hematozoar. Ci cred că nici soarta familiei Kemény nu-i străină de aceste bălți, blestemate. Am să-ți spun dumitale istoria și-ai să înțelegi sigur că am dreptate.

Astfel, tovarășul meu de drum, cuprins de unul din acele rare accese de expansiune, prin care oamenii din fire tăcuți se eliberează de reflecțiile îndelung înăbușite, îmi povesti amănunțit istoria și sfîrșitul familiei Kemény.

Pe măsură ce înainta am înțeles că dă o însemnătate exagerată și desigur, îndestul de simplistă, țînțarilor. Țînțarii — după el — distruseseră o familie !

— Chinina — vorbi avocatul dr. Silvestru Hotăran, bătîndu-și pachetul, din buzunarul mantalei de praf — o cură zdravănă de chinină și s-ar fi gătat ! N-am mai umbla astăzi pe drumuri. Pe drumuri, ca să luăm parte la risipa în patru vînturi, a unei avuții agonisite în șapte veacuri. Eu, dragă domnule, știi ce aș fi făcut ?

— Nu știu ce-ai fi făcut ! mi-am mărturisit umilit netrebnica-mi ignoranță.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran rîse foarte înveselit și foarte satisfăcut. Îi plăcea grozav, se vede, această franchețä. Nici nu se aștepta doar, să-i răspund cine știe ce ispravă ! Știa că nu sînt capabil să scot din ușuratica-mi minte de scatiu transcarpatic, vreun gînd chibzuit și matur.

— Eu, dragă domnule, aș fi săpat niște irigații faine ! Aș fi sleit smîrcurile și bălțile. Aș fi secat blestemata de apă, să fac patru mii de jugăre de fînețe și arături... Asta-i ispravă de gospodar ! Dădeam valoare pămîntului. Adunam coroane bune în fiecare an și atunce baiu, de țînțari și de friguri. La minte bună, treabă bună ! Aduceam frumos, sănătate și prosperitate... Pe urmă, dragă domnule, cînd ai coroane bune schimbate în lei, nu-i multă bătaie de cap să afli și un praf de chinină pentru expropiere. Cine vrea să trăiască, nu moare !

Mi-a părut foarte rău, în sinea mea, că și cei din urmă Kemény, nu s-au dovedit vrednici de asemenea judecată înțeleaptă și că n-au avut măcar norocul unor sfătuitori atît de energici, ca dr. avocat Silvestru Hotăran, de față. Îi mîna însă viața spre un alt destin ; spre întîmplările neguroase și romantice, pe care mi le împărtășea, cu o oarecare uimire și cu îndestul dispreț compătimitor, tovarășul meu de drum.

Această familie Kemény, dura de la începuturile Ungariei feudale.

Căpitani vestiți prin bravură ; cruciați pierduți fără urmă în expedițiile pentru eliberarea Sfîntului Mormînt ; sfetnici, curteni, cărturari subțiri, diplomați și cardinali

din viața acestor Kemény apar la fiecare filă din hronicul Ungariei.

Moșiile se întindeau vaste, în pustă, cît cuprind ochii. Castele cu arogante turnuri străjuiau în vreo trei domenii de ale lor, țărmul Dunării. Cestălalt castel, din smîrcuri, fusese numai capriciul vreunui senior de acum patru veacuri, cînd poate ținutul nici nu fusese invadat de apă și va fi fost salubru și fertil.

Rămăsese pustiu, poate uitat, ca orice așezare fără însemnătate, printre atît de falnice latifundii. Pînă acum vreo opt decenii, cînd contele Armin Kemény, văduv și lovit de un subit dezgust pentru deșertăciunile vieții de curte, după o viforoasă existență, a descins într-un asfințit, în fruntea unui convoi de chervane.

Din aceste care cu roți înalte de pustă și cu coviltire de papură, oameni pletoși au descărcat a doua zi cu răcnete de luare-aminte, mobile grele și uriașe, lăzi de cărți, panoplii de arme, armuri care-au fost întinse pe iarbă ca tot atîția morți dezgropați ai războaielor vechi, paravane, talere de faianță și o mie de nimicuri care alcătuiesc confortul și decorul absolut necesar al unui atît de străvechi grof. Porțile ruginite au fost desferecate cu chei mai grele decît cele de la porțile iadului. Au fost deschise în lături ferestrele cu pervazuri putrede. Și cînd slugile au purces să măture păianjenii, s-au înălțat, orbite de lumină, stoluri de lilieci care sălășluiau din neam de neam, în ungherele grinzilor negre.

Aici s-a instalat contele Armin, într-o viață ermetică și cîinoasă.

Explicațiile acestei hotărîri au fost în zvonurile din acea vreme, multe și contradictorii.

Se spunea că și-ar fi tocat cheagul averii, în desfrînate petreceri la Pesta. Ba, că ar fi căzut în dizgrația Curții. În sfîrșit, merse vestea că s-ar fi retras ca o vietate pădurațică, rănită de moarte, să uite durerea unei crunte drame conjugale, pe urma căreia își culcase străpuns cu spada, în duel, cel mai bun și nedespărțit prieten, în vreme ce contesa se stingea de lingoare, într-o primăvară repede, undeva în Italia, nimicită de umilință și de durere.

Adevărate ori născocite, întîmplările n-au fost cercetate de aproape, de nimeni. Pesta era departe. Calea lungă, peste cîmpii pustii. Oamenii munciţi de alte griji.

Era în miezul anului 1848. Kossuth ridicase steagul republicii libere a Ungariei. Honvezii lui Görgey şi Hatvany puseseră pe goană armatele imperiale şi se treziseră deodată în faţă cu un duşman nou, dîrz şi obraznic. Valahii unui oarecare practicant de avocat Avram Iancu, luptînd cu coase şi cu ciomege, fortificaţi în văgăunile munţilor şi conduşi de popi care-şi arogaseră impertinente titulaturi romane, de tribuni şi centurioni.

Din multe castele, stăpînii bejeniseră spre locuri mai sigure. Cînd s-au întors, Armin Kemény nu le-a călcat nimănui pragul, nici nu le-a deschis uşile. Între zidurile umede, îmbătrînea ursuz şi bărbos. Cînd apărea încruntat, cu flinta de vînătoare pe umăr şi înconjurat de haita de cîini, sau cu cizmele înalte pînă peste genunchi şi încărcat de complicate unelte de pescuit, toată suflarea omenească din cale intra în pămînt.

Căci asemenea întîlniri nu isprăveau bine. Întotdeauna descoperea o pricină de mînie, dezlănţuită în ocări răstite şi în lovituri repezi de harapnic.

Înduioşare şi dragoste nu arăta decît pentru cîini şi pentru cai. Iar dintre vietăţile omeneşti, numai pentru singurul copil care avea să-i prelungească neamul: Andor.

Cînd îl adusese în caleaşcă de la Pesta, acest Andor număra cinci ani. Străveziu şi palid, în haina de catifea albastră cu guler de valancienă, copilul deschisese ochii înfricoşat la aceste sălbatice locuri, fiindcă întîia oară ieşea dintre pernele moi, jilţurile cu picioarele scunde de broască, încăperile cu oglinzi cît peretele şi parcul cu arbori domesticiţi, retezaţi, aliniaţi şi ajustaţi, ai palatului de la Pesta, pe ţărmul Dunării, cu faţa spre insula Margit.

Era fără vlagă, întîrziat în creştere, somnoros. Poate va fi fost nevoie de alt aer, aspru şi rece, din înălţimile munţilor, pentru a biciui sîngele şi a altoi vigoare acestui vlăstar de neam ostenit.

Părintele a crezut însă că va înlocui asemenea lipsă, crescîndu-l departe de moleşeala capitalei, îndemnîndu-l de timpuriu să capete dragoste de cîmp, de baltă, de vînat, trezindu-l odată cu zorile răcoroase, învăţîndu-l să poruncească şi să se ceară ascultat .

I-a adus dascăl, un călugăr cărturar de la Roma, pentru învăţătură elină şi latinească. Iar pentru cealaltă pregătire a vieţii, un maestru de călărie şi altul de vînătoare.

Aceştia din urmă, au fost trimişi nu peste multă vreme, îndărăt. Nu-şi găseau folosire. Copilul arăta dragoste bolnăvicioasă numai pentru carte şi pentru reverie trîndavă ; iar pentru exerciţiile violente, dovedea o repulsie femeiască.

O singură aşteptare a contelui Armin nu dăduse greş. Feciorul ştia să poruncească, să bată din picior şi să se facă temut. Într-atîta doar se adunaseră toate puterile sleite ale celor douăzeci de generaţii, care umpluseră hronicul Ungariei cu isprăvile lor.

Tînărul cu fruntea bombată şi cu ochii muiereşti, se învineţea de mînie cînd găsea împotrivire ; vinele scriau sfori groase în jurul tîmplelor ; privirea se aprindea fulgeroasă din leneşa visare. Ultimul Kemény nu-şi dezminţea măcar într-aceasta sîngele focos al familiei : era capricios şi despotic.

Ce-a însemnat viaţa celor doi singuratici în castelul cu porţile totdeauna zăvorîte, nimeni nu putea şti cu precizie. Argaţii erau puţini la număr. Cel mai apropiat sat, la două poşte. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran se văzuse silit să reconstituie această existenţă din scrisorile de afaceri, actele, însemnările şi celelalte documente din arhiva familiei, pe care le puricase cu de-amănuntul vreme de două luni, cînd orînduise dosarul moştenirii. Îşi însemnase aceste date pe cele patru feţe ale unei coale de hîrtie, care-i stătea la îndemînă şi pe care, pentru mai multă uşurinţă a înţelegerii şi o mai repede scurtare a povestirii, mi-o va citi.

Deschise ghiozdanul burduhos de pe genunchi. Îşi vîrî înlăuntru nasul rotund încălecat de ochelarii înrămaţi în bagă de culoarea zahărului ars, şi scoase la lumină

coala scrisă mărunt, în care istoricul ultimilor Kemény se afla consemnat în ordine cronologică, așa cum era de așteptat de la un om atît de metodic și scrupulos ca tovarășul meu de drum.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran își aburi ochelarii, îi șterse de praf cu o batistă, trecu cîrligele după ureche și citi aceasta :

PRESCURTARE

Despre viața și actele defuncților Armin, Andor, Ana și Aranca Kemény, începînd de la anul 1860 pînă la anul 1926.

Februarie 1860. Junele conte Andor împlinește șaptesprezece ani. Cu prilejul aniversării, discuție violentă între părinte și copil asupra carierei ce urmează să-și aleagă tînărul conte. Contele Armin vrea pentru copil cariera armelor. Contele Andor o respinge indignat. Se declară mulțumit cu viața claustrată între cărți, afirmînd că nu dorește nimic altceva.

Iunie 1862. Contele Andor tînjește de o boală nelămurită. (Friguri ! Țînțari ! — sublinie avocat dr. Silvestru Hotăran.)

Mai 1863. Contele Andor din nou arată aceleași simptome. Febră, insomnie, oroare de zgomot și de mișcare. Un medic de la Pesta, adus și consultat, prescrise aer liber, plimbare, vînat, canotaj, călărie... exerciții violente... Diagnoză : Criză tîrzie de pubertate. (Imbecilul. declară satisfăcut dr. Silvestru Hotăran. Imbecilul ! Chinină trebuia să prescrie, nu exerciții violente !)

Ianuarie 1867. Contele Armin se rănește singur cu pușca, la vînătoare. O lună de nemișcare în pat. Contele Andor comandă trei lăzi cu cărți, de la Pesta, Viena și Lipsca.

Iunie 1868. Contele Armin aduce din Germania șase perechi de pui de lutră, pentru aclimatizare în bălțile domeniului. Contele Andor începe o monografie a familiei Kemény, cu documente din arhiva familiei și cu date procurate prin corespondență cu abatele Matteo Bandello, de la diferiți călugări cărturari din Roma și Pesta, cu intrare liberă la Biblioteca Vaticanului și alte arhive publice și particulare.

August 1868. Contele Andor întrerupe lucrarea. Febră, insomnie etc. (Iarăşi ţînţarii ! bate hîrtia cu dosul palmei, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.)

Decembrie 1870. Contele Armin împuşcă într-o singură zi trei lupi. Contele Andor află documente încă necunoscute despre isprăvile cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, plecat cu oastea lui Frederic Barbarossa în a treia cruciadă.

Februarie 1871. Ceartă violentă între contele Armin şi Andor. Abatele Matteo Bandello este expediat în plină noapte, pe viscol, cu sania, sub învinuirea că, împotriva tuturor avertismentelor, întreţine bolnăvicioasa înclinare a tînărului conte pentru „trîndăvia cărturărească". Copilul şi părintele nu-şi vorbesc două luni. Fiecare ia masa în cameră separată. Contele Armin împuşcă doi lupi, mai multe vulpi şi născoceşte două sisteme de capcane, după modelul propriu, pentru lutrele care s-au înmulţit simţitor. Contele Andor a terminat ultima parte din *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.*

Iulie 1874. Contele Andor cade la pat. Febră, viziuni, delir. (Anofelul ! dă din cap tovarăşul meu de drum.)

Octombrie 1878. Contele Armin îndiguieşte partea sudică a bălţilor, pentru a mări suprafaţa lacului numit „Lacul turcilor", în amintirea bătăliei unde au fost înecate rămăşiţele unei oaste turceşti.

Contele Andor trimite pe ascuns bani abatelui Matteo Bandello să-i completeze ştirile despre a treia cruciadă, din arhiva secretă a Vaticanului.

Aprilie 1879. Contele Armin aduce canal de apă pînă în parcul castelului, pentru a comunica direct, cu barca, pînă la Lacul turcilor. (Nenorocitul ! surîde cu o mare compătimire avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Îşi aduce miasmele mai aproape de casă... Nu-i erau destul !) Contele Andor descoperă amănunte neaşteptate despre ultimii ani ai cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, căzut în captivitatea musulmanilor.

Iunie 1880. Contele Andor cade la pat de unde nu se mai ridică pînă în septembrie. Febră, viziuni, delir. Îi apare întîia oară arătarea cavalerului Ştefan Kemény.

Ianuarie 1881. Bătrînul conte Armin se întoarce cu aprindere la plămîni de la vînătoare, zace două zile și moare dimineața de Sf. Iulian. Contele Andor trimite răvaș abatelui Matteo Bandello, să sosească de urgență.

Martie, același an. Abatele Matteo Bandello se instalează în castel, aducînd două lăzi cu cărți, documente transcrise etc. Contele Andor capătă toate documentele doveditoare că eroul său, cavalerul Ștefan Koloman Andrei Kemény în captivitatea lui Saladin, trece la mahomedanism, se îndrăgostește de nepoata sultanului, o ia în căsătorie și devine unul din comandanții oastei turcești care apără cetatea Zara, împotriva cruciadei a patra.

Noiembrie 1882. Contele Andor e ales membru corespondent și membru de onoare al mai multor societăți istorice de la Pesta, în urma primelor două volume din *Viața eroică a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemény*, tipărite în primăvara aceluiași an.

Mai 1883. Contele Andor e din nou bolnav. Febră, delir, viziuni. În fiecare noapte îi apare arătarea lui Ștefan Koloman Andrei Kemény, făcîndu-i un semn misterios și dispărînd cu cîntatul cocoșilor.

Iunie, același an. Contele Andor poruncește să se taie toți cocoșii din cuprinsul castelului.

August, același an. Discuție violentă între contele Andor și abatele Matteo, care îl învinuiește de idei eretice, predilecție pentru un erou sperjur etc. Abatele Bandello este expediat la prima gară, în timpul nopții.

Noiembrie 1884. În urma inundațiilor, zăgazurile de la Lacul turcilor cedează, iar toată regiunea e acoperită de apă. Contele Andor comandă la Lipsca și Viena, un ciclu de cărți despre științele oculte, reîncarnare, spiritism, magnetism etc.

Aprilie 1885. Contele Andor cere librarilor săi de la Pesta și Viena să-i completeze operele lui Allan Kardek, Swedenborg, Samuel Taylor Coleridge, Sfîntul Denis Areopagitul, Ruysbroeck l'Admirable.

Iunie 1887. Contele Andor se îmbolnăvește din nou. Febră, delir, viziuni.

Iulie, același an. Contele Andor intră în comunicație directă cu spiritul cavalerului Ștefan Kemény.

Ianuarie 1889. Contele Andor aruncă în foc manuscrisul părţii a treia şi ultima din *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.* Se decide să o refacă, după dictarea directă a spiritului, care acum îi e nedespărţit în castel.

Mai 1890. Contele Andor capătă după mai multe indicii, siguranţa că este spiritul reîncarnat al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény ; după cum spiritul poetului celt Allan Kardek s-a reîncarnat în Hippolyte Denisard Rivail, şeful doctrinei spiritiste.

Ianuarie 1891. Contele Andor intră în corespondenţă cu mai mulţi pionieri ai spiritismului din Europa şi din America.

Iulie 1892. Febră, insomnie, delir.

August, acelaşi an. Contele Andor descoperă printr-o metodă ocultă care îi aparţine, că rămăşiţele pămînteşti din oastea lui Soliman Magnificul care s-au înecat în mlaştinile din jurul castelului numite „Lacul turcilor", au fost comandate de Hussein Ibuzolair, strănepot direct al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény turcitul. Armata maghiară care i-a împins în mlaştini, înecîndu-i, luptase sub conducerea unui Kemény. Astfel căpitani din aceeaşi viţă a familiei Kemény, se războiseră fără să se cunoască, unul pentru apărarea creştinătăţii şi altul pentru steagul verde, cu semiluna mahomedană. Contele Andor cere prin corespondenţă, de la diferite biblioteci din Pesta şi Viena, date despre ocupaţia turcească în Ungaria, între anii **1520—1566.**

Octombrie, acelaşi an. Informaţiile obţinute de la arhivele din Pesta şi Viena îl nemulţumesc. Contele Andor renunţă la ele, urmînd să le completeze prin mijlocirea unui medium.

Ianuarie 1893. Contele Andor, cheamă prin scrisoare, după recomandaţiile baroanei Clara Peyron, cunoscută prin corespondenţă, celebrii medium, soţii Florence şi Nicholas Blacke.

Februarie 1893. Sosirea soţilor Florence şi Nicholas Blacke. Contele Andor semnează o scrisoare, prin care oferă despăgubire de 20.000 coroane, soţilor Blacke, pentru o şedere de şase luni în castel.

August, același an. Plecarea soților Blacke. Contele Andor descoperă după o săptămînă, dispariția mai multor lucruri de valoare, între care, parte din bijuteriile familiei. Scrie o reclamație adresată justiției. Se răzgîndește și nu o mai trimite. Originalul petiției se află în arhiva familiei.

Aprilie 1894. Contele Andor își propune să caute un medium, printre persoanele simple și ignorante, care să nu-i înșele buna-credință. Scrie mai multe scrisori. E nemulțumit de toate răspunsurile.

Septembrie, același an. Încunoștințat de avocat că în domeniul de vînătoare al familiei, în pădurile vecine Sibiului, se află mai multe lăzi cu documente pînă atunci neglijate, contele Andor părăsește întîia dată castelul, la vîrsta de 51 ani. Rămîne două săptămîni, la Racovița, lîngă Sibiu. Oferă 30.000 coroane țăranului Gheorghe Porumbacu pentru a-i încredința fiica sa Ana Gh. Porumbacu, în care a găsit toate însușirile unui medium excepțional. Gh. Porumbacu refuză.

Octombrie, același an. Prin intermediul avocatului din Sibiu, contele Andor ridică oferta la 40.000 coroane. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Ianuarie 1895. Contele Andor face din nou drumul la Sibiu și de aici la Racovița, pentru a stărui personal. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Martie, același an. Prin intermediul avocatului, contele Andor cere în căsătorie pe Ana Gh. Porumbacu.

Aprilie, același an. Contract de căsătorie între contele Andor Kemény, proprietar, născut la 15 februarie 1838 și Ana Gh. Porumbacu, profesie casnică, născută la 2 octombrie 1877. Contele Andor constituie dotă soției sale 200.000 coroane și o rentă viageră de 3.000 coroane aunal, săteanului Gh. Porumbacu din Racovița, comitatul Sibiului.

Septembrie, același an. Contesa Ana Kemény încearcă să fugă noaptea, din castel, în înțelegere cu o servitoare care angajează căruță etc. Contele Andor surprinde servitoarea, o lovește pînă la sînge. Contesa e închisă în cele două camere nord-vestice de sub turnul castelului.

Octombrie, același an. Contele Andor renunță la ședințele spiritiste și magnetice. E îndrăgostit de contesă.

Noiembrie, același an. Contesa Ana Kemény încearcă să trimită o scrisoare părinților, prin altă servitoare, cerînd să o elibereze numaidecît. Contele interceptează scrisoarea. Într-un acces de violență rănește mortal servitoarea vinovată. Victima e îngropată lîngă capela castelului.

Decembrie, același an. Contele Andor comandă de la Pesta diferite cadouri feminine : bijuterii, haine, blănuri etc. Se informează despre posibilitatea unei călătorii în Italia, ignorînd complet în viața pe care a dus-o pînă acum, atît mijloacele de călătorie, cît și formalitățile respective.

Martie 1896. Contele Andor și contesa Ana Kemény plecară în călătorie în Italia.

Iunie 1896. Contele și contesa se află în Elveția.

Septembrie 1896. Întoarcerea contelui și contesei Kemény.

Mai 1897. Contesa Ana Kemény naște o fetiță care e botezată Aranka Maria Ștefania.

Ianuarie 1900. Contele Andor angajează printr-un birou de la Londra, o guvernantă pentru Aranka : Miss Elisabeta Landor.

August 1901. Contesa Ana se îneacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot dovedi dacă e vorba de sinucidere sau de accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rîndul său. E salvat de un servitor bătrîn — actualul păzitor al castelului. Zace o lună de pneumonie. Ridicat din pat, reia preocupările spiritiste și magnetice.

Cheamă spiritul contesei Ana.

Mai 1902. Febră, insomnie, delir.

Iunie, același an. O pereche de servitori, angajați de curînd, cer rezilierea contractului, sub cuvînt că nu pot locui sub un acoperămînt unde se arată în fiecare noapte o vedenie albă, care cutreieră coridoarele.

Septembrie, același an. Contele Andor se închide în bibliotecă unde guvernanta îl aude vorbind singur cu spiritul contesei Ana.

Aprilie 1903. Contele Andor face comunicări interesante societăților spiriste, magnetice și diferitelor pu-

blicații spiritiste din Anglia, Franța, Germania și America, despre : fluidul magnetic, efluvii, corp astral, corpul odic, aura, materializări etc.

Iunie 1905. Contele Andor scrie unui coleg spiritist că se află în posesiunea tuturor dovezilor că defuncta contesă Ana Kemény, fostă Ana Porumbacu din Racovița, era reîncarnarea principesei Azisa, nepoata sultanului Saladin Aceeași de care se îndrăgostise acum șapte sute de ani cavalerul Ștefan Koloman Andrei Kemeny și pentru care se turcise. Contele Andor, la rîndul său, fiind o altă reîncarnare terestră a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemény, căsătoria sa nu fusese decît o repetare, dinainte dictată, a unui act din ciclul reîncarnărilor pămîntești. Copia scrisorii cu răspunsul se află în arhiva familiei.

Septembrie 1907. Contesa Aranka e internată pentru completarea studiilor într-un pension din Cambridge (Anglia).

Ianuarie 1910. Contele Andor prezidează congresul Uniunii spiritiste de la Londra, unde face senzaționale comunicări despre lanțul reîncarnărilor terestre, telekinezie etc.

Iunie 1911. Contesa Aranka se întoarce în vacanță din Anglia. În scrisorile adresate colegelor de școală se arată cu totul încîntată de sălbăticia și atmosfera romantică a domeniului părintesc. Aici își poate exercita în voie pasiunea pentru vînătoare, pescuit, canotaj etc. Se plînge că nu poate avea tovarăș la aceste expediții pe bătrînul conte pe care îl descrie ca pe un ursuz, „cu frunte exagerată și cu barbă idem, de gnom“ și care n-a fost niciodată să-și vadă pînă unde i se întinde hotarul moșiei.

Iulie 1913. Contele Andor face un voiaj la Londra, chemat de mai mulți confrați întru spiritism. Se întoarce însoțit de contesa Aranka, în penultima vacanță.

Decembrie 1914. Contele Andor e chemat la Budapesta pentru a da relații asupra legăturilor cu diferiți savanți englezi inamici. Contesa Aranka, obligată să rămînă în Ungaria, refuză să-l întovărășească în capitală. Vînează, patinează, a deschis copci în gheață pentru a

pîndi lutrele aduse odinioară de bunicul Armin Kemény și părăsite în mod alarmant.

Iunie 1915. Contesa Aranka aduce un meșter de la Pesta să repare toate bărcile rămase în părăsire de la moartea bunicului Armin. Își petrece toată ziua pe apă.

Ianuarie 1916. Contele Andor nu mai părăsește biblioteca. Vorbește singur. Contesa Aranka își permite glume ireverențioase, care produc conflict între părinte și copilă. Contesa Aranka împușcă două vulpi.

Iunie 1916. Contele Andor e grav bolnav. Delir, de astă dată fără febră. Un medic, chemat de la Pesta, ordonă imediata îngrijire într-un sanatoriu. Contesa Aranka îl însoțește în capitală, unde intră soră de caritate într-un spital de răniți, pentru a nu rămîne inactivă. Apariția sa face senzație în anumite cercuri înalte din Budapesta. Un pictor celebru și nemobilizabil, cere onoarea de a-i face portretul. Contesa Aranka acceptă, dar nu-și poate găsi astîmpăr în timpul pozei. Mărturisește în această vreme pictorului, că nu poate suporta viața efeminizată din capitală și abia așteaptă să se poată întoarce la viața liberă și pitorească de acasă.

Decembrie 1916. Consultul medicilor ajunge la concluzia că boala contelui Kemény e incurabilă, însă că poate dura zece, doisprezece ani. Contesa Aranka se întoarce la castelul părintesc. Vînează trei lupi în prima săptămînă.

Martie 1917. Contesa Aranka suferă întîia oară de singurătate. Insomnie. Într-un carnet de însemnări notează că o dezgustă abrutizarea servitorilor bătrîni. În două nopți consecutive i se arată vedenia albă din coridoare, de care pînă acum și-a rîs.

Iulie, același an. Febră, insomnie (A venit și rîndul ei ! dă din umeri domnul avocat dr. Silvestru Hotăran. Febră, adică : țînțari ! Malarie !)

Martie 1918. Sosește în convalescență, după ce a fost rănit pe frontul galițian, sublocotenentul în rezervă Tivadar Vágo, feciorul moșneagului servitor de încredere, care și astăzi păzește castelul Kemény, același care a scăpat de la înec, în august 1901, pe contele Andor. Tivadar Vágo e democrat și revoluționar. Vorbește entu-

ziasmat despre revoluţia din Rusia. De cîteva ori însoţeşte pe contesa Aranka în expediţiile cu barca în diferite lacuri ale domeniului.

Mai 1918. Tivadar Vágo este rechemat la regiment, la Pesta. În tot cursul verii expediază respectuoase scrisori din localităţile unde se afla cu regimentul. Contesa Aranka născoceşte procedee noi de pescuit.

Iunie 1918. Contesa Aranka suferă de febră, temperatură etc. Dar refuză să rămînă în casă. Pînă noaptea tîrziu, se află cu barca pe lac, vînînd sau pescuind.

Ianuarie 1919. Contesa Aranka vînează un lup şi două vulpi. Tivadar Vágo a încetat să scrie. După informaţiile ulterioare, se află înregimentat în armata revoluţionară a lui Béla Kun.

14 martie 1919. Castelul Kemény e atacat de trupe neregulate revoluţionare. Contesa Aranka împuşcă doi soldaţi pe fereastră.

15 martie 1919. Trupele neregulate se retrag pentru a face front unei armate româneşti în înaintare. Apare locotenentul de rezervă Tivadar Vágo, comandant al unei trupe roşii, sfătuind servitorii să părăsească domeniul şi în special pe contesa Aranka să se refugieze pentru a scăpa de răzbunarea soldaţilor împuşcaţi. Contesa Aranka refuză.

18 martie 1919. Contesa Aranka dispare. Ultima dată a fost văzută seara, înainte de apusul soarelui, cu barca şi cu o carabină militară.

19 martie 1919—20 decembrie 1926. Toate cercetările pentru a descoperi urma contesei Aranka nu dau nici un rezultat. Tivadar Vágo se află refugiat în Rusia, împreună cu mai mulţi conducători ai revoluţiei ungare.

21 decembrie 1926. Contele Andor moare octogenar în sanatoriul Sf. Géllért din Budapesta, după ce timp de zece ani îşi pierduse cu desăvîrşire raţiunea şi se socotea reîncarnarea terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.

22 decembrie 1926. Deschiderea succesiunii Kemény.

*

— Aceasta e tot, dragă domnule ! îşi încheie prea lunga lectură, avocat dr. Silvestru Hotăran. Acesta e tot, şi

întărește spusele mele. Un neam întreg scos din viață de anofel !... Toată nebunia contelui Andor ; stricăciunea de nervi a fetei de țăran înălțată la rang de contesă și alegînd moartea sau fuga în locul vieții din asemenea temniță împresurată de ape, firea șuie a contesei Aranka și dispariția dînsei fără urme ; toate dovedesc că boala s-a încuibat adînc și că nici un altoi de sînge proaspăt n-a mai putut aduce salvare neamului. O vreme, am socotit că a fost o fugă romantică.

— Romantică și sentimentală ? am subliniat, fiindcă și eu preferam aceeași concluzie.

— Da, dragă domnule. Romantică și sentimentală. Mă cugetam că poate contesa Aranka, ascultînd pornirile ei plebee, a fugit cu feciorul servitorilor, locotenentul revoluționar... Informațiile mele au dovedit însă că Tivadar Vágo a plecat singur în Rusia după răsturnarea lui Béla Kun și că se află astăzi, amnistiat și om nevoiaș, de afaceri, la Pesta. Contesa Aranka n-a dat semn că este în viață. Toate publicațiile legale, în termen, n-au fost de folos . Succesiunea trece asupra ramurii depărtată a familiei, cu care ramul principal nu mai păstra nici o legătură de trei sferturi de secol... Castelul e păzit de slugile vechi, de credință. Slugi bătrîne și cu mintea bolnavă de nălucile frigurilor. Toți jură cu mîna pe Sfînta Cruce, că încăperile castelului și împrejurimile parcului sînt umblate noaptea de stafia contesei Aranka. Pînă ce nu plecase dînsa, era contesa Ana. Acum e contesa Aranka !... Vezi bine, dintr-această rătăcire a minții, dragă domnule, unde i-a adus balta și țînțarii. Dealtminteri, dumneata cu ochii dumitale, ai să vezi și ai să te cugeți. Pe urmă ai să-mi dai mie dreptate, cum toți mi-au dat pînă-n ceasul prezinte. Ne apropiem...

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran își împături documentul cronologic. Îl închise în geanta doldora, verificînd minuțios toate resorturile încuietorilor. Apoi se întinse pe spate, cu un suspin de ușurare, între pernele moi ale mașinii.

Ne apropiam într-adevăr. Se simțea suflînd împotriva automobilului, vîntul jilav și mirosul putred, de apă stătută.

Șoseaua rămase înaltă, ca muchia unui dig, împresurată de o parte și de alta de smîrcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroși cu scorburi imense și cu crengi torturate, care noaptea vor fi luind desigur înfățișări spectrale de spaimă.

Zburau păsări necunoscute, speriate din păpurișuri care-și clătinau latele săbii vegetale.

Dar ceea ce neliniștea într-adevăr, strecurînd un sentiment insuportabil, de oroare și de dezgust, era întinderea aceasta de apă chiftită ; abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pămîntului : amestec de fertilitate și de putreziciune, cu flori cărnoase și păroase ca animalele vii și cu vietățile oribile, care se ghiceau mișunînd în globul gras, înnodîndu-se, tîrîndu-se, vînîndu-se ; reptile și insecte cu o sută de picioare, moluște moi cu hidoase convulsiuni, lipitori înciotate în struguri băloși, un întreg univers vîscos și veninos, dospind ca într-o imensă etuvă.

Din humusul negru veneau valuri de fermentare acră.

Mici insule, scoțîndu-și cucuiele ierboase din fongositatea verzuie, păreau tot atîtea abcese intrate în putreziciune.

Departe, în zarea aburită de umezeală, sălciile moarte străjuiau domeniul acesta al iremediabilei tristeți, cu brațe carbonizate și ciunge, care speriau orizontul.

— Aur ! mormăi avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Un drenaj sistematic, și aur ar fi însemnat pămîntul acesta untos ca păcura...

N-am răspuns.

Ochii se chinuiau să deslușească din fuga mașinii, dacă ceea ce-mi părea uneori că mișcă mătreața spongioasă a apei era un pistil de floare monstruoasă ori numai un bot de animal cuibărit în nămol.

Strigătul claxonului fu bizar și mat. Cu toată sonoritatea absorbită de smîrcuri. Un strigăt înăbușit cu vată. Și roțile călcau acum fără zgomot, pe drumul capitonat cu iarbă, tăiată din șosea pînă la porțile de fier ruginit.

Nu se mișca nimic. Totul era părăsit și deșert, cum n-ar mai fi locuit nimeni de o sută, de sute de ani.

În poarta cu rugina asudată de umezeală, un singur semn al veacului ne reintegra în timp. Publicaţia roşie de licitaţie, lipită cu clei de făină.

— Dorm ! se impacientă avocat dr. Silvestru Hotăran. Dorm, bestiile ! Mai sună ! porunci şoferului.

Abia la a treia chemare, în dosul porţii se auzi cineva mişcîndu-se, scrîşnind zăvoarele, şi grele, laturile se deschiseră izbindu-se de perete.

O jivină de om, păroasă, cu mîinile pînă la genunchi, îşi ridică pălăria verzuie cu labă de iepure la ceafă.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran vorbi mînios ceva în limba lui Petöfi, din care n-am fost vrednic să înţeleg niciodată un singur cuvînt. Omul răspunse mergînd cu pălăria în mînă, lîngă maşină, pe drumeagul năpădit de buruieni.

De după zid apăru o monstruoasă arătare : un guşat cu traista de carne lucioasă, căscînd ochii cîrpiţi, rînjind dinţii galbeni într-un rîs grotesc şi strîmbîndu-se tîmp la noi. Cînd maşina fu lîngă el, dădu un răcnet şi dispăru fluturîndu-şi zdrenţele.

— Poftim ! vezi şi dumneata, dragă domnule. printre ce oameni sîntem condamnaţi să trăim cîteva zile... se tîngui avocat dr. Silvestru Hotăran, descurcîndu-şi picioarele dintre pachete şi scoborînd cu un geamăt.

M-am tras cîţiva paşi îndărăt, să cuprind în întregime cu privirea, faţada castelului cu stafii.

Răspundea exact închipuirii : cu cele două rînduri de ferestre înguste şi opace, cu turnurile laterale, cu uşile inexpugnabile de stejar ferecat în ţinte, cu muşchiul ruginiu, crescut între blocurile de piatră. Era solemn, întunecat, invadat de umezeală. Fuliginos şi mut.

— Ai timp ! mă strigă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran din capul scărilor. Ai timp să-l vezi, mai tîrziu... Toată mizeria e dincolo, în cealaltă faţadă, spre parc... Acum să ne scuturăm praful, dragă domnule, să ne dezmorţim, să ne spălăm ochii şi să aflu ce surprize mi-a mai pregătit justiţia. Îmi spune acest Micloş, că am primit telegrame şi acte... Mie nu-mi plac niciodată telegramele. Nu anunţă decît complicaţiuni neprevăzute, după cum vei fi aflat şi dumneata...

Am renunţat să văd deocamdată „mizeria“ de dincolo — cum o numea avocat dr. Silvestru Hotăran, şi l-am urmat pe scările intrării.

M-am oprit orbit, să-mi deprind ochii cu întunericul şi plămînii cu mirosul înecăcios şi iute, de mucegai. M-am lovit de un om rece şi am sărit repede în lături.

Omul era numai o armură ; iar alte armuri, cu coifuri pe ochi şi cu gesturi încremenite, păzeau sala de jur împrejur.

Avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aruncă în cea mai desăvîrşită lipsă de pietate, cascheta în pumnul metalic al unui fost Kemény ; pardesiul de praf, pe braţul altuia : apoi, nerăbdător, desfăcu telegramele şi adresele justiţiei, apropiindu-se de lumina uşii.

După mormăielile guturale am înţeles că nu-i aduceau veşti pe plac.

Păşi apăsat pe lespezile de piatră, cu mîinile la spate, mototolind între degetele grase cît cinci perechi din *würşti* congestionaţi, vraful de hîrtii. Se opri în faţa unei armuri cu pieptul de metal lucios. O măsură din vîrful prelung al picioarelor articulate, pînă în creştetul coifului cu crucea dublă. Şi amîndoi : uriaşul înalt, dar cu mijlocul subţire în solzii laţi de oţel, şi omul în contemporan veston de stofă englezească, îmbumbat peste abdomenul sferic, au părut un moment că se înfruntă cu un egal dispreţ.

Avocat dr. Silvestru Hotăran întoarse brusc spatele omului de fier şi se însenină la figură. Îmi fu uşor să pricep că nu se încruntase nicidecum agresiv la armura inofensivă, ci numai că meditase la neprevăzute complicaţii ; că găsise o dezlegare şi că luase o hotărîre.

— În definitiv, putea fi ceva şi mai rău ! rosti avocat dr. Silvestru Hotăran. Imaginează-ţi dragă domnule, că trebuie să amînăm cu patru zile termenul şi că trebuie să mă prezint la reşedinţă, chiar astăzi. (Consultă ceasul priponit cu lanţ gros de aur, între nasturii vestei.) Adică să plec în cel mult o oră, dacă vreau să ajung înainte de închiderea tribunalului. Cum facem ? Te-am încurcat de la treburile dumitale...

— Facem foarte simplu! am răspuns cu voioșie, ca unul care nu prea aveam cine știe ce treburi de încurcat și nu păstram agendă plină de misterioase hieroglife, pentru întrebuințarea dinainte destinată a zilelor și a ceasurilor. Simplu, fiindcă rămîn aici, dacă nu încurc pe nimeni... Dumneata te duci la reședință. Te întorci, cînd ai terminat. Îmi lași ceva din provizii. Slavă Domnului, este de unde! Această împrejurare îmi face chiar plăcere. Am timp să cercetez pe îndelete biblioteca.

Nu mărturisisem adevărata pricină. Că mă ademeneau mai ales aceste două, trei zile, fiindcă mai bine voi înțelege romanticile și fumegoasele peripeții, atît de prozaic rezumate de avocat dr. Silvestru Hotăran, in referatul său sec ca un raport de expertiză.

Singur, eliberat de prezența preaterestrului meu tovarăș de drum, voi avea răgaz să respir această atmosferă. Să mă înveninez de ea! — cum spunea avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Și să reconstitui acest împătrit roman, altfel de cum îl voia interpretarea lipsită de fantezie a celui mai înverșunat și corpolent dușman, pe care l-au avut cîndva bălțile, țînțarii și malaria.

Tovarășul de drum prețui însă în felul său această promptă hotărîre. Mă găsi „băiat fain“ — și mă bătu afectuos pe umăr cu palma-i lată cît broasca țestoasă.

— Nu crede că n-am înțeles!... Ce plăcere poate să-ți facă trei zile de plictiseală, singur, în ticăloșia de-aici?... Adevărul este că în delicatețea dumitale, dragă domnule, nu vrei să mă incomodezi și ești gata să te sacrifici. Apreciez aceasta!... Dar fiindcă așa ai hotărît, așa să rămînă! Acum, hai să ne spălăm ochii și să gustăm ceva...

L-am lăsat pe avocat dr. juridic Silvestru Hotăran în aceste dulci iluzii asupra presupusei mele delicatețe și am mers să ne răcorim ochii.

Ștergîndu-și mîinile cu șervetul, vrăjmașul anofelilor observă pe sticla ferestrei un imprudent inculpat. Își așeză repede ochelarii pe nasul rotund, se pleca să-l studieze cu cea mai mare luare-aminte și se ridică pufnind de satisfacție:

— Anofel! mă asigură. Observi colea, cum ține coada?... Ceilalți, vulgari și inofensivi, o poartă jos. Acesta

o ține ridicată : canalia e infectată de hematozoar. Exact ceea ce-ți spuneam.

Am mulțumit pentru acest supliment de informații, care-mi rememorau îndepărtatele lecții de igienă de pe băncile școlii. Dar n-am arătat prea gravă alarmare. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran înțelegea însă altfel lucrurile. Se apropie în vîrful picioarelor, încruntat sub ochelarii bombați, cum ar fi pîndit pe la spate un teribil adversar, ridică mîna cu lentă precauțiune și brusc, cu degetul, îl strivi într-o asasină răsucitură.

Abia mi-am stăpînit înveselirea. Îndeletnicirile prea gravului avocat dr. juridic erau îndestul de comice și de-un efect derizoriu. Ucisese unul ; dar cele patru mii de jugăre de smîrcuri mai furnizau încă vreo cîteva milioane de „canalii". Războiul era cu totul inegal. Inamicul se bucura de rezerve inepuizabile.

— Să nu uit cumva, să-ți las chinina ! își aminti avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Și am să te rog serios, să iei în fiecare dimineață și seară, cîte o doză. Nu vreau să te am pe suflet...

— Eh ! Pentru conștiința unui avocat, o victimă mai mult ori una mai puțin...

— Iertare, dragă domnule ! Conștiința mea e limpede ca acest cristal ! — se apără avocatul dr. juridic, dovedindu-se încă o dată impermeabil la frivolele glume.

Și spunînd, luă o mînă, de pe masă, un pahar de cristal, să-mi arate în zare cît de virginală își simte conștiința.

Paharul era prăfuit, cu urme opace și grase ca o placă de amprente digitale.

— Trebuia șters nițel în prealabil !... am întins batista cu nevinovăție.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran binevoi, în sfîrșit, să surîdă biruit, așezînd la loc paharul cel ce arăta mai scîrnav ca o conștiință încărcată de criminal.

— Domnule, domnule, sînteți cu toții niște... Nici nu găsesc cuvîntul... Niște... răi !

— Răi, doctore... Adevărate „canalii", ca anofelul.

— Lasă ! Am să te văd eu !... mă amenință cu degetul gras și roșcovan, ca un veritabil francfurter cu hrean.

Acum să te predau lui Micloş. Îţi las cheile. Trei zile rămîi aici, singurul custode.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă predă lui Micloş care cu toată bătrînețea gîrbovindu-i spinarea, lipi călcîiele cizmelor milităreşte şi rosti respectuos, ceva, cam aşa :

— *Egészenrendelkezésércállok !*

— Ce spune ? am întrebat.

— Ci dracu să-l ia ! îmi tălmăci avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Plecăciuni de-ale lor, de-ale slugilor. Zice că-ţi stă la dispoziţie.

— Răspunde-i că-i mulţumesc, dar că n-am să prea am nevoie. Cum nu înţeleg nimic din limba onorobilului Micloş, nici n-am să-i pot cere nimic !...

Avocatul dr. juridic îi transmise această sinceră părere de rău, la care moşneagul îmi răspunse tot atît de respectuos şi servil ceva, cam ca :

— *Sziwesenfelajánlomönnekszolgálataimat !*

— Să-mi dea înainte de toate un foarfece ! am exclamat rîzînd. Ca să pot despărţi subiectele de predicat...

Tovarăşul nu aprecia însă uşurătatea generoasă cu care acceptam aceste complicaţii ; după cum şi Micloş mi s-a părut crunt ofensat de veselia mea prin nimic justificată.

Nu răspundeau cu zîmbet măcar de politeţe, la această exuberanţă mai mult sau mai puţin meridională. Amîndoi mă dezaprobau, deşi pentru motive diferite.

Dar ca să mă scutească de neînţelegerile viitoare din lipsa unui tălmaciu, avocat dr. Silvestru Hotăran porunci din vreme unde să-mi fie pregătit patul, la ce oră să se servească masa şi alte vulgare amănunte ale cotidianului.

Mi s-a părut că sluga arată un fel de teamă surprinsă şi că mă priveşte cu dezaprobare.

— Ce vrea ? am întrebat.

— Prostii ! rosti cu dispreţ avocat dr. Silvestru Hotăran. Au început iar, cu prostiile lor !... Se miră cum ai să dormi singur aici trei nopţi. Întreabă dacă nu te temi de stafii ! Se pare că domniţa Aranka a început să se plimbe iar prin coridoare şi prin parc... Zice că nimeni n-a rezistat... Acum opt ani, un locotenent român

încartiruit aici a plecat după prima noapte... N-a vrut să spună de ce ; dar a preferat să doarmă cu soldații în corturi... Iar acum trei ani, un servitor tînăr, un flăcău tocmit să taie copacii bătrîni din parc, s-a înecat după a doua noapte... Cum vezi, te las în plin mister, dragă domnule ! Noroc că n-am grijă ; ești destul de civilizat ca să nu te impresioneze basmele acestor sălbatici.

— O, cît despre asta ! am spus cu bărbăție și cu un gest larg, care desfidea toate duhurile tenebrelor.

Apoi, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, ordonă să descarce cele o sută și una de pachete, supraveghe rînduiala lor la rece, îmbrăcă mantaua de praf de pe mîna țeapănă a armurii transformată în cuier, se scufundă între pernele moi ale mașinii și porni spunînd șoferului să mîne cu viteză maximă.

— Ia seama, anofelul ! îmi recomandă ultima oară, agitînd mîna cu degetul ridicat într-o protectoare amenințare.

— Și stafiile ! am spus, din capătul scărilor, cu un rîs stupid.

Poarta se trînti grea închizîndu-mă înlăuntrul zidurilor de piatră, înalte cît trei staturi de om.

„În sfîrșit, singur !" am răsuflat bucuros ca un erou de vodevil, clătinînd veriga pe care se aflau înșirate cheile uriașe și pornind să cutreier încăperile.

Pînze prăfuite de păianjen atîrnau în lumina ușilor, grele ca draperiile. Cu repulsie, trebuia să le sfîșii, ca să trec dincolo.

O vietate cenușie — șoarec sau altceva ? — se mistui sperios, dintr-un ungher în alt ungher. Umbra rece și umedă coclise luciul metalelor. Praful se așternuse pretutindeni verzui.

Am încercat să deschid o fereastră — atît de înecăcios și mucegăit era aerul ! Dar fereastra înaltă, prinsă în zăvoare îngroșate de rugină, se împotrivi, sîngerîndu-mi degetele.

Lumina filtra vînătă, bolnavă și tristă.

Și tăcerea fu, într-adevăr, intolerabilă.

Îndată toată voioșia-mi pieri.

Din jilțurile seculare exala miros de mort. Tablourile pereților priveau cu o fixitate inumană. Perdelele se clătinau la trecere ; încuietorile scrîșneau strident : o ușă de dulap se deschise singură și atît de brusc cînd am ajuns în fața, încît am tresărit.

Cu luare-aminte încordată, țineam socoteală de fiecare coridor, ca și cum s-ar fi putut să mă rătăcesc în cine știe ce vast labirint. Și m-am surprins trăgînd cu ochiul îndărăt, ca și cum s-ar fi putut să-mi pășească pe urme cine știe ce dușman perfid.

Umezeala de hrubă, desigur, și nimic altceva mi-a strecurat de-a lungul spinării un fior.

Dar în clipa aceea m-am disprețuit.

Ca să mă birui, am pășit îndată mai apăsat, fluierînd cu o falsă nepăsare, cum fac toți fricoșii, și aplecîndu-mă cu o silită atenție, să cercetez de aproape ornamentele sculptate ale sipetelor și scrinelor, vasele fine de faianță, panopliile de vînătoare, stofele vechi.

Nici o culoare vie. Totul, opac și mat.

Totul atît de străvechi și de minat de jilăveală, încît s-ar fi spus că un singur pumn izbit într-o masă, ar preface-o într-o movilă de sfărîmituri roșcate, cum se macină inima putredă a butucilor mucezi în pădure.

Dar mai ales mirosul acesta, care sufocă, și tăcerea aceasta intolerabilă.

Abia în biblioteca dreptunghiulară, între zidurile răftuite de cărți, m-am simțit într-un adăpost prietenos. Nu m-am temut de prezența duhului nevăzut : bătrînul maniac care zăvora ușa să vorbească în inofensiva lui nebunie cu spiritul contesei Ana și să îmbrace costumul reîncarnatului cavaler Ștefan Koloman Andrei Kemény. Aici îmi era pasiunea mai tare ! Lacom am deschis dulapurile, m-am cățărat pe scaune să citesc titlurile cu aurul verde, am răscolit rafturile. Mă așteptă dintru-ntîi o dezamăgire. Nu se afla ce căutasem. Cărți indice și cărți oculte. Reîncarnații, revelații, magie, magnetism : William Crookes, Léon Denis, Maxwel, Rousel Wallace.

Numai în fundul rafturilor, și numai după ce-am dat la o parte evangheliile spiritiste, am descoperit, înăbușite de această invazie mai recentă, tomurile vechi care făcuseră faima odinioară a bibliotecii Kemény. Infoliile bătrîne de două și trei și patru veacuri : edițiile după care alergi o viață de om. Mi se curmă respirația de emoție, ca vînătorului care-a descoperit, unicul în lume, magica floare de feregă.

Înfrigurat, coboram cu un vraf în brațe, și fără să-mi mai scutur colbul înecăcios de pe haine, deșertam cărțile pe masa imensă din mijlocul sălii, răsfoiam filele, căutam gravurile despre care se știuse pînă acum că există într-un singur exemplar și cărora le găseam perechea încă necunoscută. Ce lăcomie de avar ! Încă și încă... Un *Plutarh* din 1509 cu semnătura lui Rabelais. *Introducere în viața smerită* cu o scrisoare autografă și ignorată, a Sfîntului Francisc din Sales. Cărți cu armele principilor Ungariei. *Principele* lui Machiavel, cu adnotații de mîna autorului. O comoară prețuind tot atît, măcar cît întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălți, smîrcuri și țînțari.

Mă bucuram că în nevinovata sa ignoranță, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran va trăda fără voie interesele clienților, risipindu-le pe un preț de nimic. Îmi pregăteam figura nepăsătoare cu care să cîntăresc fiecare tom, prefăcîndu-mă că îl voi cumpăra în silă. Și cu aceste gînduri infame, întorceam cu pioasă luare-aminte foile late ale unei *Biblii* din veacul al șaptesprezecelea, în legătura lui Nicolas Eve și cu gravurile fin tăiate de un maestru necunoscut, cînd pași m-au făcut să ridic ochii cu o tresărire, încît îmi lunecă tomul greu din mîini.

— Stupid ! m-am mustrat singur, înciudat pe această tresărire de spaimă. Cine altcineva ar fi putut să fie ?

Căci nu era decît Micloș, moșneagul, și o băbușcă tot atît de gîrbovă și scundă ca el.

Înaintaseră amîndoi, și se opriseră ca două mizerabile cioturi omenești, supraviețuind din alt veac, ca tot ce ne înconjura aici, în hainele lor largi, uzate și fără culoare ; cu brațele lor lungi, spînzurînd pînă aproape de dușumele ; cu obrazurile lor zbîrcite, uscate și pergamentate

care semănau leit, cum sfîrşesc prin a se asemăna între dînșii toţi bătrînii după ce-au trăit o jumătate de veac împreună.

Înaintaseră şi se ploconeau. Întrebau ceva și n-am înțeles.

Moșneagul rosti o duzină de cuvinte, din care n-am prins decît un lanţ de sunete enigmatice, cam ca acestea :

— *Ouszolgákböröndjeiketlefogjákrakniklserjeelazuratist ?*

Femeia îl întrerupse, ca să spună cu glasul ei fonf, ceva care s-ar apropia de :

— *Podgyászukrolgondoskodnifolok !*

— Ce dracu vreţi, stimabililor, de la mine ? am întrebat cu aerul cel mai amabil din lume.

— *Kérem !* rostiră amîndoi într-un glos.

— *Kérem* — *nekérem*, sînteţi tîmpiţi de nu mă lăsaţi în pace ? Nu vedeți că nu înţeleg nimic ?

Moșneagul se ploconi cu foarte mare bunăvoinţă, începînd iarăși, cu *gakboroc* și *krakuik* și *zolgoborok*.

Baba nu se lăsa mai prejos și fonfăi repede, un fel de :

— *Mivelszolgálhatokönnek ?*

— Sînteţi nebuni ! am strigat, scos din sărite. Duceţi-vă dracului !

— *Orömest !* îmi părură că au căzut amîndoi de acord.

Dar nu se mişcă nici unul.

Dimpotrivă. Începură să discute ceva foarte aprins între dînșii, vîrîndu-și degetele prelungi în ochi, privind din cînd în cînd la mine ca la un obiect neînsufleţit, încrucișîndu-și palmele pe piept, cu ochii ridicaţi în plafon, cum s-ar descărca de orice răspundere și din nou întărîtîndu-se în controversa fără sfîrșit.

Era, se vede, la mijloc, ceva foarte grav, dar care mă lăsa cu desăvîrșire indiferent, de vreme ce nu înţelegeam despre ce e vorba. Nu-mi puteam desprinde ochii în schimb de la figurile lor în care orice umanitate era uscată. Fără buze, cu pielea vînătă cenușie, cu gingiile

violete, dezgustătoare, boțiți de atîtea crețuri cîte n-aș fi crezut vreodată că pot să încapă pe-o atît de redusă suprafață de piele, cu ochi sticloși de huhurez și cu tot scheletul împuținat, păreau doi vrăjitori din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască și inimă de motan negru, dezbrăcîndu-se la piele în miezul nopții, ca să joace dansurile lor deșănțate, atunci cînd lumina cretoasă a lunii face cîinii să urle de groază.

Femeia își trăgea din cînd în cînd tulpanul negru pe ochii uzați ; bărbatul își scărmăna favoriții alb-gălbui, așa cum se văd pe portretele cunoscute ale lui Frantz Josef. De lămurit era, că împotriva înfățișării lor de prepuși vrăjitori, nu-mi purtau nici un gînd dușmănos ; ci veniseră numai pentru a mă convinge să fac ori să nu fac un lucru care le sta pe inimă. Ce ? Numai Dumnezeu îi putea înțelege.

În mijlocul unei fraze am auzit un „*nem*" — și mi-am adus aminte că e singurul cuvînt din graiul lui Petöfi, al cărui înțeles îl cunoșteam cu precizie.

— *Nem !* Nu ! *Nem !* am strigat energic, foarte satisfăcut că-mi pot afirma o voință pe înțelesul lor.

Amîndoi tăcură brusc și întinseră brațele în lături. Semn că întru cît îi privește, și-au făcut datoria și că de acum, totul rămîne în voia mea și pe răspunderea mea.

Micloș îmi făcu semn să-i urmez.

Am trecut dintr-o sală în alta, pînă într-o încăpere luminoasă și tinerească, adevărată oază neașteptată și surîzătoare, în acest sumbru castel. Totul, fu deodată viu, colorat și fragil.

Nedefinit, în orînduiala lucrurilor, sau mai degrabă în încîntătoarea neorînduială, se desprindea nu știu ce capricioasă mînă și ce vivace prezență, străină cu totul de muceda atmosferă a celorlalte odăi, vaste cît catedralele și întunecoase ca temnițele.

Pereții erau spoiți alb ; albă blana de urs de sub picioare ; albe perdelele ; totul alb și printr-un miracol, nemucegăit, necoclit, neînverzit de invazia umezelii.

Moșneagul strîmb, cu picioarele scurte și arcuite, călcă respectuos în vîrful cizmelor. Îmi arătă un pat alb — pat de pension — și cu semne de mut, întrebă dacă

acolo într-adevăr doream să-mi facă așternutul, cum desigur poruncise avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Am dat din cap afirmativ. Conversația noastră, după neizbutitele tentative, se afla astfel redusă la pantomimă.

Am dat din cap, și Micloș mă privi cu dezaprobare. Își mormăi nemulțumirea și, luînd o plapomă și o pernă imaginară, se îndreptă cu acest bagaj invizibil spre ușă, vrînd să-mi arate prin aceste semne că-mi poate găsi aiurea un culcuș măcar tot atît de mulțumitor.

— *Nem!* am poruncit energic, arătînd patul. *Nem!* Aici vrut dormit eu! am strigat cu acea inevitabilă imbecilitate a omului care se crede mai ușor înțeles de un străin, dacă răcnește din răsputeri cuvintele ca pentru surzi și dacă-și scîlciază graiul matern. *Nem!* Aici vreau dormit!

Moșneagul înclină supus fruntea pleașă.

Vorbisem cu fața întoarsă spre cele două ferestre, fiindcă patul cu pricina își avea căpătîiul chiar între perdele.

Și m-am întors brusc, simțindu-mă privit de la spate, cum în cea mai compactă și lărmuitoare mulțime, știi deodată că te-a fixat insistent o privire. Am ridicat capul.

Dintr-un portret alb, mă priveau doi ochi verzi. Iar în aceeași clipă cînd îi văzusem verzi, mi-am și spus că nu sînt într-adevăr verzi, ci aurii și negri și viorii în același timp, schimbători, profunzi, și hipnotici cum sînt ochii de leopard.

Portretul era recent după factură și după puritatea culorii ; veșmîntul alb era al surorilor de caritate. Am înțeles îndată.

— Aranka ? am întrebat.

— Aranka ! vorbi încet femeia bătrînă.

Și cu mîna uscată la gura ei de vrăjitoare, își clătină capul, cu sughiț de tînguire puerilă.

M-am uitat surprins la obrazul tăbăcit de mumie, la ochii uzați, atît de uzați încît de mult își vor fi secătuit izvorul ușurător al plînsului ; bieți ochi decolorați și înfundați în văgăunele orbitelor, ca drojdia palidă de lumină pe fundul sleit de fîntîni.

Era atîta jale concentrată și neputincioasă, atîta adorație înduioșătoare în această gîrbovă și dezgustătoare făptură, din care crezusem orice simțire omenească uscată, încît odată cu mila, mi s-a strecurat și o mare mustrare pentru nevrednica-mi nesimțire cu care mai înainte mă răstisem și le batjocorisem statornica lor fidelitate de slugi. Baba nu-și desprindea ochii de la portretul din perete, clătinînd capul ca o grosolană păpușă deșurubată din jocul vasilachilor și își ridică poalele șorțului negru spre colțul pleoapelor crețe de gutapercă : gest femeiesc de plîns, rămas din vremea cînd va fi avut încă lacrimi.

Moșneagul căută în altă parte.

Spuse ceva în limba lor necunoscută. Vorbiră ceva, în limba lor necunoscută.

Nu-i mai găseam odioși și dezgustători. Nu mai aflam nimic în ei, din brutele atît de sumar și aspru judecate, de avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.

Erau niște slugi bătrîne și credincioase, peste care trecuseră toate întîmplările și care mîine vor fi alungate de stăpînii cei noi. Ei numai știau, ei numai simțiseră și trăiseră viața ciudată a solemnilor seniori de aici, cu toate nebuniile și inexplicabilele lor capricii.

Eu eram un simplu intrus. Un cumpărător. Un complice al devastării.

Eram dușmanul.

M-am apropiat de o fereastră, ca să nu le înfrunt privirea. Fereastra răspundea în cealaltă fațadă, spre parcul inundat de ape. Încă nu-l văzusem. Era doar prelungirea smîrcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleași ochiuri de apă stătută, cu același humus negru și veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de cîteva ori seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci așchiate. Iar cei căzuți de-a curmezișul potecilor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase și diforme, măreau dezordinea și desăvîrșita paragină. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbușire de crengile celorlați. Era în plin august și aproape toți nu mai purtau frunze : negri și morți, devastau peisajul.

Soarele, oblic în asfințit, turna găleți de sînge purulent peste bălțile ruginite. Un stol de corbi descinse în roată de funingine, cum îi știam năpustindu-se pe cîmpurile de cadavre.

Irezistibil, chemarea smîrcurilor înmiasmate mă îndeamnă să cobor.

Slugile dispăruseră din încăpere, fără să-i aud plecînd. Portretul mă fixa cu ochii impasibili : verzi și negri și viorii. Pe buze, pictorul izbutise fericit să surprindă un început de zîmbet care încă nu se hotărîse să fie zîmbet, și lucea făgăduindu-se numai în adîncul privirii. În orice caz, un mare maestru, un subtil și mare maestru ! — îmi spuneam, coborînd scările sonore și late, din sala cu armuri. Am trîntit ușa grea, am înconjurat zidul din față, pe patul moale de mușchi și de ierburi tîrîtoare.

Gușatul în zdrențe cafenii, răsări de după o scorbură, rîse tîmp, gîlgîindu-și traista lucioasă de la gît, fugi după alt copac. De acolo, se ivi să vadă încotro apuc. Am vrut să-l chem, biruindu-mi scîrba. I-am întins palma, cum încerci să îmblînzești un cîine... Gușatul prinse curaj, părăsi ascunzătoarea, se apropie ocolit cu rîsul oribil care-i dezvelea dinții galbeni și tociți, cu pieptul dezgolit care-i arăta smocurile de păr, roșcate și grețoase. Venea și se hlizea fricos, trăgînd din cînd în cînd cu coada ochilor îndărăt.

Apoi, deodată, fără motiv, din cine știe ce năzărire, începu să se vaiete cu un fel de schelălăială animalică și o rupse la fugă printre tufișuri.

L-am lăsat ascuns, pîndindu-mă.

Pășind din piatră în piatră, pe potecile dospite de apă, am fost de la început izbit în față, de duhoarea germinațiilor, ca de-un răsuflet înveninat.

Glodul cleios fermenta cu bulbuci. Am trecut pe punțile putrede de trunchiuri răsturnate, am sărit peste gropile pline pînă la gură, speriind broscoi rîioși care zvîcneau neașteptat ca pietroaie aruncate de o mînă nevăzută, am pășit peste scînduri muiate de umezeală, care se sfărîmau sub greutate, fără nici un sunet.

Nu aveam ce vedea mai departe : aceeași apă băloasă, aceleași plante grase și apoase, aceleași liane fleșcăite de

putrezeală, aceeași hidoasă palpitație de animale moi, de păianjeni fugind spasmodic pe luciul imobil, de rîme, de viermi, de larve, aceleași ciuperci obscene care se sfărîmau fragile la cea mai mică atingere, aceleași movile de țărînă neagră, ieșite din mătreața buboasă ca abcesele și în care piciorul înșelat, nu găsea rezistență și se scufunda pînă la glezne, lăsîndu-te să simți sub talpă zvîrcolirea scîrboasă a unei vietăți pe care ai strivit-o și se smulge ; toate le-am cunoscut îndată și totuși ceva mai puternic mă atrăgea mai departe, să văd, încă. Încă, ce ?

Am ocolit un bazin negru și neclintit, din care se prelungea canalul cu apă tot atît de mocnită și neagră pe sub o boltă a împrejmuirii, pînă în miezul lacurilor adînci, de departe.

O barcă își scufundase botul surpat, pe jumătate. Stîlpi de fier, cu verigi ruginite și noduri de funie putredă, arătau că aici se aflase popasul bărcilor, de unde mai demult contele Armin, mai încoace Aranka, porneau spre iazurile fără capăt.

Acum nu mai rămăseseră decît scînduri curbe, îngropate în nămol. Și lopețile frînte.

Am pus mîna pe-o asemenea vîslă. Lemnul muced se îndoi moale ca aluatul. Iar în palmă, fugiră gîngănii roșcate și negre, cu o sută de deșănțate picioare. Le-am scuturat, cutremurat de scîrbă.

Pe muchia canalului, cu pietrele parapetelor prăbușite, am trecut pe sub bolta împrejmuirii, afară, de unde se desfăcea nemărginirea smîrcurilor.

În asfințitul deodată stins, nesfîrșitul movilelor spongioase, brăzdate de canaluri stătute și presărate cu ochiurile păcurii, mă împresură într-o vastitate sinistră. Cît cuprindeau ochii, aceeași chifteală de apă, aceleași ierburi încîlcite, aceeași răsuflare pestilențială. Zburau fluturi grei cu aripile de vată neagră, cu trupurile groase cît omizile. Și bîzîiau mărunt țînțarii — „anofelii avocatului dr. Silevstru Hotăran !“ — am gîndit, vrînd să-mi aduc o înveselire care nu veni.

Pe luciul de smoală al petecelor de apă mai adînci, nuferi albi și galbeni pluteau pe micile lor bărci ovale

de frunze ; dar nu aveau nimic din gingașa candoare cîntată în stihuri.

Cărnoși și putrezi ; păreau tot atîtea răni ulcerate.

Am să înnoptez aici ! — m-a cuprins deodată îngrijorarea și m-am întors să privesc îndărăt. Zidul împrejmuirii rămăsese departe de tot : vîrful întunecat al castelului, în negura bruscă a înnoptării, îmi păru că se cufundă în mlaștini, inaccesibil, la capătul lumii.

Și am văzut că nu eram singur. Cineva mă urmărise tăcut și gesticula acum, nătîng, de cealaltă parte a șanțului cu apă, hohotind cu rîsul lui de nebun.

M-am răstit la el.

Gușatul gîrîi din cimpoiul lucios de carne. Se strîmbă bezmetic, rîzîndu-și de neputința mea. M-am plecat, prefăcîndu-mă că ridic o piatră de jos, cum sperii cîinii cînd n-ai altă apărare.

Gușatul chelălăi :

— Uuuu-uu ! Ulululu ! Uuu-Ululu !

Chelălăi, fugi mai departe, bălăngănindu-și brațele lungi de gorilă cu care s-ar fi spus că se ajuta la mers : pe urmă se opri și mă așteptă rînjind.

Hidoasa făptură mărea sinistrul acestui crepuscul livid care se întindea repede, ca o altfel de zi, murdară și veștedă, peste smîrcurile pustii. Ceața creștea groasă ca vata din ape. M-am trezit deodată mergînd repede, încă mai repede, fugind. Strîngîndu-mi haina la piept și fugind, cu un singur gînd înfipt în creier : numai să nu mă apuce noaptea aici !

Călcam peste bălți, îmi smulgeam piciorul scufundat în nămolul vîscos, mă împiedicam în cioatele putrede, în movilele moi care mă sugeau, mă împleticeam o clipă cu un început de deznădejde și iar porneam. De cealaltă parte a șanțului cu apa de smoală, gușatul fugea și el, întovărășindu-mă cu chelălăiala animalică :

— Uuuu-uu ! Ulululu ! Uuu-Ululu !

Eram scîrbit de mine însumi că fug, și fugeam. Într-o dedublare ciudată, mă vedeam gonind, măsuram ridicolul, îmi dădeam socoteală cu ce hohot ar asista cunoscuții care mă știau plimbîndu-mă întotdeauna pașnic și corect pe trotuarele orașului, și mă bucuram că nu se poate afla aici nici un martor să povestească vreodată.

Gușatul mă însoțea, ajutîndu-se la fugă cu brațele lungi de paing.

— Uuuu-uu ! Ululu lu ! Uuu-Ululu !

Gîfîind, am urcat treptele. Am trîntit ușa grea care detună toate încăperile, cu un ecou de catastrofă. Am tras zăvorul după mine, în sala cu cele douăsprezece armuri ale celor doisprezece Kemény, solemni, tăcuți și amenințători în întuneric.

Am aprins un chibrit, altul, altele, pînă ce am ajuns din încăpere în încăpere, bîjbîind și rătăcindu-mă de-a lungul coridoarelor nesfîrșite, în odaia albă.

— De mi-ar fi pus o lampă ori o lumînare ! — gîndeam și nu îndrăzneam să-mi închipui ce s-ar întîmpla, dacă slugile ar fi uitat să-mi lase o lampă ori o lumînare.

Lumînarea era înfiptă într-un sfeșnic coclit, ca o gheară de pasăre. Am aprins-o arzîndu-mi degetele, stricînd alte chibrituri și abia nimerind fitilul neînceput. care refuza flacăra.

Cînd lumina fu în sfîrșit caldă, prietenoasă și sigură, mi-am dat drumul pe marginea patului, privindu-mi cu dezgust de mine însumi hainele mînjite de glod și încălțămintele grele de pămînt gras și vîscos. Mi-am șters fruntea brobonită de sudoare, cu palma murdară. Bravo ! Admirabil debut ! — mă felicitam singur, scîrbit de lașitatea pe care mi-o ignorasem pînă acum.

De sus, portretul mă privea curios în lumina jucăușă a flăcării, cu ochii negri și verzi și viorii, în începutul de surîs care nu se hotărîse încă să fie surîs.

Valiza de drum se afla așezată la îndemînă, pe brațele unui jilț. Prezența aceasta familiară, îmi ajută să mă regăsesc întru totul.

Am deschis încuietorile și am răscolit cu adevărată voluptate, nimicurile care mă reintegrau în viața veacului meu de confort și de pacte de neagresiune. Eram din nou contemporanul lui Ford, al radiofoniei și al Ligii Națiunilor. Cu delicată luare-aminte de îndrăgostit, mînuiam dosul de fildeș al periilor, flacoanele de cristal, pilele de unghii, oglinda ovală în care m-am văzut zburlit și glodos, cu dîrele degetelor murdare pe obraz, cu șuvițele asudate de păr, încolăcite viermi pe fruntea brobo-

nită. Tot așa, convalescenții, după ce au scăpat dintr-o criză de moarte, se bucură copilărește, de tot ce înainte le păruse neînsemnat și banal, ca să devină deodată nepreţuit ca însăși viața.

Mă întorceam de departe, cu înfățișarea sălbatică și cutremurată încă, așa cum arăta oglinda, revenit din hrubele altor vîrste ale umanității : omul lacustru înfricoșat de superstiții și de vedeniile smîrcurilor înmiasmate.

— Ha-ha ! — am rîs tare, iar rîsul răsună bizar, în tăcerea care țiuia în urechi.

De afară, de sub fereastră, ca un prompt ecou, răspunse gîrîitul nevolnic al gușatului :

— Uuu ! Ululu ! Uuu-Ulululu !...

Dar nu-mi mai răscolea nici o neliniște. Un biet idiot, fără nici o mijire de conștiință — și alt nimic !

Pe urmă, am căutat să-mi pregătesc noaptea, cu toate tabieturile unui călător deprins să-și organizeze singur confortul în adăposturi de întîmplare, la orice hotel *Terminus* de lîngă gară. Mi-am înșirat prosoapele pe spătarul jilțului, pijamaua, plasa de păr, săpunul, apa de dinți. Mi-am spălat obrazul de stigmatele umilitoare ale înfricoșării, care mă gonise de-a curmezișul mlaștinilor.

Mă supravegheam în toate aceste îndeletniciri minuțioase, de maniac, cu o vanitoasă mulțumire de sine, fiindcă atît de repede știusem să-mi regăsesc calmul.

Instalat la biroul mic, de trandafir — desigur biroul domniței Aranka — cu picioarele rășchirate și cu ceafa sprijinită în rezemătoarea scaunului de piele, îmi surîdeam cu dispreț și compătimire, recapitulînd rușinoasa cursă de viteză și de obstacole, din norocire, rămasă fără spectatori.

Nu cunoscusem pînă acum frica. Și toată întîmplarea făcuse irupție neașteptat, răscolind nevrednice slăbiciuni ignorate în cel mai întunecat adînc al ființei mele, așa cum cutremurele din fundul oceanului azvîrl la suprafață pești necunoscuți și monstruoși, orbiți de lumină și îndată plesnind cu burta în sus, cînd nu-i mai comprimă apăsarea abisurilor de apă.

„Dar acum nu mai merge!" — am vorbit tare, iar în aceeași clipă, mi-am spus că vorbesc tare numai ca să-mi dau curaj.

Nemulțumit de această descoperire, am mutat lumînarea cu flacăra jucăușă, dintr-o parte a biroului, în cealaltă.

Cum de nu observasem? Brav servitor bătrîn, dresat să prevină toate poftele stăpînilor, chiar cînd sînt numai trecători de-o zi! Micloș pregătise din bunul lui gînd, fără nici o poruncă, o sticlă de vin cu paharul alături. Și am înțeles îndată, după nisipul nescuturat și după păienjeniș, că nu era o butelie din cele cărate de avocat dr. Silvestru Hotăran, marfă de rînd și de prăvălie, ci o băutură străveche, din hrubele subpămîntene ale castelului. Minunată tovarășă de singurătate și încă mai minunat elixir pentru curajele șovăielnice!

Abia acum m-am simțit destul de viteaz într-adevăr, să înfrunt noaptea.

Am desfundat sticla cu băgare de seamă, ca să nu turbur licoarea de chihlimbar. Cînd am turnat în pahar, încăperea s-a parfumat cu aroma frunzei de nuc. Tokay! Frate mai mare și încă de o străveche noblețe al Cotnarului nostru de pe Dealul lui Vodă, Dealul Cătălinului și Paraclis...

Prinzînd piciorul înalt și subțire al cupei, am ridicat să închin pentru gazda primitoare și absentă, cu fața întoarsă spre portretul domniței Aranka. Cerîndu-i firește, iertare, pentru plebeele mele apucături.

Portretul îmi răspunse, viu, cu începutul îngăduitor de surîs care nu se hotărîse încă să fie surîs.

Am spus : *viu!* Era într-adevăr *viu.*

Pictorul care concentrase tot fluidul vieții în ochii verzi și negri și aurii și viorii, ca ochii schimbători de leopard, dezlegase toate dificultățile modelului plin de neastîmpăr, aruncînd o plasă transparentă, abia văzută de umbra verde-albăstrie, deasupra obrazului și veșmîntului alb. Ghiceai că lumina a fost căutată înadins, să cadă prin desenul unui vitraliu ori să se răsfrîngă din frunzele late și lucioase ale unei exotice plante de seră. Iar vicleșugul acesta de neîntrecut meșter, dădea o halucinantă viață imaginii de pe pînză. S-ar fi spus că dacă

din cadră chipul s-ar mişca, vor începe îndată să joace toate umbrele străvezii, ca pe-o făptură care se mişcă aievea.

Numai ochii mă urmăreau neclintiţi, cu luare-aminte ironică şi cu începutul acela de surîs, mai neliniştitor şi viu, ca un surîs deplin.

Am deşertat a doua cupă, a treia... Sorbind pe îndelete aroma, filtrată de cine ştie cîte decenii. Şi la fiecare pocal, am închinat cu domniţa Aranka. Apropiindu-mă chiar şi ridicîndu-i paharul sub nări, cu o cutezanţă de care nu era străină licoarea celebrelor podgorii de Tokay.

Surîsul indecis, îmi părea provocator ca o ofensă. Vulgar, în închinările cu glas tare, am somat-o să-mi destăinuie secretul plecării fără întoarcere şi al stafiei, în care numai proştii mai pot crede.

Ochii mă ţinteau enigmatici, reci şi dispreţuitori. Cu o răceală arzătoare, cum sînt acele picături de lichide gheţoase care topesc placa de plumb mai lată ca latul de palmă.

Ca să-mi desprind privirea, i-am întors spatele şi m-am aşezat din nou, la biroul de trandafir, strămutîndu-mi sticla golită pe jumătate, mai aproape.

Am împins mapa de marochin, cu aurite inscripţii englezeşti — desigur mapa domniţei Aranka, adusă printre nimicurile ei de pension. Degetele au jucat între filele poroase de sugativă... O scrisoare ! O scrisoare neisprăvită, numai cîteva rînduri întrerupte. Şi încă o scrisoare românească ! La flacăra tremurătoare a luminării, am citit :

Dragă Mioara,

„Îţi scriu prin ordonanţă. Peste cinci zile regimentul pleacă spre Budapesta, cu toată divizia. Fii fără grijă Sînt sănătos, voios şi mă pregătesc mai mult pentru o plimbare plăcută decît pentru război. Acum mă aflu încartiruit cu batalionul, într-un castel faimos de grof. Un castel cu stafii. Cînd mi-a spus ieri tălmaciul această poveste, am rîs şi am strîns din umeri. Dar astă-noapte, în camera de unde-ţi scriu, o întîmplare ciudată m-a silit să rîd mai puţin. Imaginează-ţi..."

Scrisoarea se întrerupea aici. Desigur era epistola ofițerului care după prima noapte a renunțat să mai doarmă în castel și s-a dus să se culce cu soldații în cort.

Turnînd alt pahar, mă întrebam ce întîmplare ciudată l-a silit să-și curme rîsul, pe acest brav necunoscut care se pregătea atît de voios pentru război, ca pentru o plimbare plăcută ? Ce l-a înfricoșat să fugă din această încăpere alături cu soldații de rînd ? Și ce l-a întrerupt din scris ?

Cu ultimul pahar plin, m-am ridicat clătinîndu-mă, să închin încă o dată pentru stăpîna acestor locuri și să-i izbucnesc impertinent în nas, asigurînd-o că pe mine nu mă mai puteau atinge aceste înfricoșări copilărești.

I-am hohotit, și am ridicat cupa într-un lung monolog.

Cuprins de subit patriotism, am gratulat-o, că atît de simplu și fără prejudecăți, și-a ascultat glasul sîngelui — ea, nepoata țăranului Gheorghe Porumbacu și fiica Anei Porumbacu, din Racovița, de lîngă Sibiu. Complice, m-am bucurat că împotriva blazonului și împotriva aristocraticelor mofturi, de la pensionul din Cambridge, n-a rămas odrasla degenerată a unui maniac cu statură de pitic și frunte exagerată de gnom, ci a știut să fie numai nepoata și strănepoata unui neam, simplu și brav, de țărani. De la dînșii moștenise dragostea de hoinăreală, în vînturi aspre și încropeala arșiței. Pentru dînșii răspunsese la nebiruita chemare a apelor... Ea singură, cu de la sine îndemn, înțelesese că tot ce-o înconjura și toate strictele orînduieli la care o constrîngeau tradiția acestui solemn și funerar castel, fuseseră deșarte minciuni.

Era predestinată să fie copilă a munților în satul ei lîngă Sibiu ; devenise copilă a apelor ; atît și nimic mai mult !

Ce bine îi presimțeam romanul ei ; cum participam la toate peripețiile, lămurite deodată din uscatele date de dosar, ale avocatului dr. Silvestru Hotăran ! O sufocase mocnita viață, lîngă moșneagul stăpînit de sminteala reîncorporărilor. O dezgustase viața sclivisită și muieratică a capitalei binecuvîntate de crucea Sfîntului Gellert ! Ea, care nu-și trăia viața adevărată, decît atunci cînd pescuia

și vîna haiducește, ca o autentică și rustică fiică a naturii !...

Și iarăși, o înțelegeam prea bine, dezrădăcinată și născută dintr-un amestec de sînge încă nereconciliat, că ostenită de acest strîmt și monoton decor, evadase din existența încarcerată aici, să plece oriunde în lume, unde soarele e mai luminos și văzduhul mai puțin înmiasmat...

N-aveam de ce mă teme. Ce rău mi-ar putea dori, mie, care o presimt abia acum, așa cum nimeni n-a priceput-o desigur vreodată, și pentru care atît de senin închin ?

Clătinîndu-mă, cu mîna rezemată de spătarul scaunului, am gîlgîit paharul peste cap. Amintindu-mi tradiția magnaților la asemenea toasturi, am aruncat viteaz cupa deșertată, să se sfarme în țăndări. La izbucnirea cristalului spart în sute de așchii, mi s-a părut că privirea domniței Ankara tresare ofensată și că se încruntă.

Ceea ce îndată m-a indignat.

Cu o mobilitate, de la care nici de astă dată nu era străină butelia de Tokay, am trecut brusc, de la înduioșarea și admirația de adineaori, la cel mai amar rînjet.

— Vă dezgustă purtările mele plebee, nobilă domniță ? — am întrebat cu obrăznicie. S-a deșteptat în vinele voastre corcite sîngele grofilor cruciați ? Surîdeți, cu scîrbă și cu milă ?... Haha ! Poate credeți că vinul numai a vorbit și vorbește ?... Cum vă înșelați, prea nobilă contesă, de pînză și de vopsea. Sînt lucid !... Nu mă impresionează nici castelul acesta populat cu armuri ruginite și cu stafii ! Nici surîsul vostru, care vrea să fie enigmatic și de care nu-mi pasă ! Și ca să dovedesc că nu-mi pasă, uite, voi alege o carte din biblioteca maniacului vostru părinte și voi citi calm, pînă la adormire, ca în orice hotel banal, de oriunde !... Surîzi ?... Poți surîde cît vrei, cromolitografie care vei fi vîndută mîine la darabană..

Acestea spunînd, gesticulam cu ochii împăienjeniți de aburii vinului, în fața portretului alb și neclinit. Privirea domniței Aranka, răspunse nepăsătoare, cu sclipirea ghețos-arzătoare a ochilor verzi și negri și aurii și viorii

— și cu același început de surîs care tot nu se hotărîse, încă, să fie surîs deplin.

Am luat sfeșnicul și silindu-mă să-mi păstrez verticala, am pășit din încăpere în încăpere, pînă în bibliotecă, să-mi țin cuvîntul. Am ales o carte, două, trei... Tăcerea neagră și mucedă din cavoul acesta al cărților unde-și slujea liturghiile ocultiste groful cuprins de sminteală, mă lăsa indiferent cu desăvîrșire, acum. Ca să-mi probez mai vîrtos sîngele rece, am început să fluier cu o voluptate rea și sacrilejă, un refren de cabaret.

Cu teancul subsuoară m-am întors, izbindu-mă în ușori și împiedicîndu-mă în praguri. Haha ! Să poftească toate stafiile din lume, să horească în jurul meu cel mai dezmățat al lor sabat și să le rîd în nas la toate ; da, la toate....

Am aruncat hainele răvășite pe spătarul scaunelor și pe covoare : am așezat lumînarea la căpătîi și cele trei cărți cu scoarțele tari. În urechi îmi hăuia tăcerea, tîmplele îmi erau încinse de fierbințeală. Am deschis fereastra să dau drumul răcorii nocturne și numai după aceea, tacticos, m-am vîrît în așternut. Cu o fluturare de degete, ironică și arogantă, mi-am luat noapte bună de la portretul domniței Aranka.

Ochii m-au privit cu mila lor rece și disprețuitoare.

Și de la primele file, am vrut să mă știu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri și veacuri, căci cartea era al treilea tom, din spovedaniile Sfîntului Augustin : *„Je tombai donc, chez des hommes orgueilleusement délirants, et charnels excessivement et grands parleurs, dans la bouche de qui étaient les lacs du diable et une glu composée d'un mélange des sillabes de ton nom et du Seigneur Jésus-Christ et du Paraclet notre consolateur l'Espirit saint. Ces mots ne quittaient pas leur bouche, mais seulement le son et le bruit de la langue : et d'ailleurs un coeur vide du vrai. Et ils disaient : Vérité, et Vérité !“...*

Întorcînd foaia, fără voie ridicam ochii la ochii domniței Aranka, fiindcă îi simțeam urmărindu-mă neclintit.

Rîndurile jucau, deșirîndu-se și împletindu-se ; înțelesul cuvintelor se risipea, lunecîndu-mi din minte. Stăruitoarea prezență îmi atrăgea ochii hipnotic.

Iar începutul acela de surîs, se lămurea din ce în ce mai usturător ; demonică provocare.

— Ce vrei ? m-am răstit, întorcîndu-mă într-un cot, să nu-i mai văd fața și ochii, plecat numai pe foile cărții. Nu sînt nici Tivadar Vágo, ofițerul dezertor și revoluționar, nici locotenentul român, laș, care a fugit ca să nu te înfrunte, nici rîndașul imbecil, care s-a înecat. Nu mă tem de stafii, cum nu mă ademenește surîsul acesta infam, de fecioară bezmetică...

Spuneam — dar nu-mi ridicam ochii, s-o văd dacă a tresărit sub insultă.

I-am ridicat mai tîrziu, cînd o ceață s-a pus între privire și carte. Toată încăperea era năvălită de negură. Miasma lăptoasă a mlaștinilor, intrată pe nesimție prin fereastra deschisă. Flacăra luminării se împuținase aburită. Lucrurile se estompau vag, îndepărtate, imaterial — numai ochii portretului scînteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor, în tufișuri, noaptea.

— Așadar, toată miza în scenă ! am hotărît tare, toate vicleșugurile unui film misterios ! Ce proști ai putut amăgi pînă acum, ca să crezi că tot așa... ?...

Ochii luceau fosforic, sfredelind ceața opacă, batjocoritori și nepămînteni.

— Ce vrei ? am repetat nestăpînindu-mă, ridicat în capul oaselor și ridicînd cartea cu scoarțele tari.

Am ridicat-o și am lovit, aruncînd-o din toate puterile

Flacăra luminării sfîrîi și se stinse.

Întunericul mă înghiți ; un întuneric murdar și lăptos, aderent, de ceață. Dar lovisem bine ; ochii fosforici nu mai sclipeau sus, erau acum la înălțimea, mea, aprinzîndu-se și stingîndu-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte.

Era la înălțimea mea : portretul, așadar, căzuse.

Calmat, am pipăit cutia de chibrituri, la căpătîi, lîngă sfeșnic, unde o știam așezată. Am frecat un chibrit, mai multe. Hîrtia umedă și vîrful umed al chibriturilor nu dădeau nici o scînteie. Le-am tras pînă la cel din urmă, și am zvîrlit cutia deșartă, blestemînd.

Cînd am ridicat privirea, ochii fosforici nu mai erau acolo ; scînteiau lîngă ușă.

M-am repezit în întunericul vînăt să pipăi tabloul pe care îl știam căzut: rama era intactă și neclintită în perete, dar mîna n-a dat peste pînză — înlăuntrul ramei a pipăit numai peretele gol și aspru.

— Ce înseamnă nebuniile acestea? am răcnit, întorcîndu-mă.

Fosforicele pupile, verzui și aurii, clipeau acum în altă parte; în fața ferestrei cu lumina lăptoasă. Am sărit să prind drăceștile lumini, și luminile au săltat alături. Ochii, deprinși acum cu întunericul, deslușeau și-un veșmînt alb, lipindu-se de zid, făcîndu-mi față. Încă o dată m-am repezit, și încă o dată mi-a scăpat.

— Cu mine nu merg nebuniile acestea! am gîfîit cu încăpățînare, izbindu-mă prin întuneric de scaune și de alte mobile, împiedicîndu-mă în haine și întinzînd brațele, ca într-un joc de-a baba-oarba, să înclești arătarea jucăușă.

Și cea mai nebunească goană începu.

Ochii scînteiau pretutindeni, iar mîinile întinse nu-i puteau captura nicăieri.

Lîngă ușă, de cealaltă parte a biroului, între pat și mine, aproape de tot și scăpîndu-mi, cînd strîngeam brațele să cuprind fantasma albă și nu încleștam decît vidul.

Gîfîiam în întuneric, mă opream să calculez o săritură; fantasma cu ochi de fosfor se oprea și ea cu lucirile neolintite, și cînd mă aruncam, îmi zdreleam degetele în zid, palmele în colțuri de fier, tîmplele în ușori.

O dată am prins mîna și mîna s-a topit în strînsoare, fără nici o smunciturä, ca ochii să-mi rîdă în față, cu arzătoarea lor lumină, rece și nepămînteană.

Poate a durat numai cinci minute, bezmeticul joc; poate un ceas.

Toată îndărătnicia îmi era să dovedesc — să dovedesc cui? — că n-am nici o frică și că nu voi conteni, pînă ce nu voi avea aici, în mîini, caputurată, dezlegarea absurdei arătări.

M-am oprit să-mi șterg cu dosul palmei, fruntea udă și înfierbîntată; ochii cu recea dogoare s-au oprit și ei, în dreptul ușii. M-am aruncat, zvîcnind cu mîinile de

taur orbit de năvala sîngelui în creier ; arătarea albă s-a strecurat în coridor, deşirîndu-se, şi oprindu-se să mă aştepte la capătul cel mai întunecos. Am căzut, m-am ridicat, am înaintat bîjbîind în umbra de beznă, condus numai de scînteierea ochilor.

Pe urmă, în altă încăpere şi în alta şi încă în alta, jos pe scări, în sala cu armuri.

Se oprea, cînd întîrziam. O rupea înainte, cînd eram aproape.

Tălpile goale se contractau pe lespezile reci ca gheaţa : o clipă am avut nălucirea deşănţatei mele înfăţişări, dezbrăcat, cutreierînd coridoarele negre, după o arătare, după stafia de care-mi rîdeam cu atîta siguranţă, ieri, şi aseară, şi adineaori şi care acum îşi rîdea dînsa de mine... Dar nimic pe lume nu m-ar fi oprit. Voiam să văd, să ştiu cum are să sfîrşească, să-mi dovedesc... Să-mi dovedesc, ce ?

S-a rezemat de-o armură. M-am aruncat să o cuprind în braţe, la un loc cu armura. Omul de fier s-a prăbuşit pe lespezi, cu o detunare care a răscolit ecoul în toate sălile castelului pustiu şi sonor ; dar arătarea, neatinsă, mă aştepta în uşă. Încă o dată m-am năpustit, după ea,

Ce lună putredă, între nori bolnavi şi ce lumină lăptoasă !

Dintr-o singură aruncare a ochilor am întrevăzut-o, sus pe cer, şi îndată, privirea a coborît să regăsească fantasma cu ochi de fosfor, ca să nu-mi scape cumva. Mă aştepta la colţul zidului ; a ocolit spre cealaltă faţă, în parcul cu mlaştini.

Luna îşi trase un nor vînăt peste faţă ; întunericul de sus, fu deodată dens şi opac.

Dar numai întunericul de sus. Căci jos, toată întinderea parcului, cu scheletele strîmbe şi prăbuşite ale copacilor, era luminată straniu de muceda irizaţie a miasmelor.

O pîclă verzuie, în care dănţuiau sîmburi de flăcări, înfăşurate în vată.

Numai o clipă am avut răgaz să mă opresc, vrăjit de fantastica iluminaţie. Fiindcă îndată, arătarea mi-a jucat în faţă, aproape de tot, ca şi cum ar fi vrut să mă cheme

la hotărîrea mea și să mă sustragă de la vreo șovăială. Nu mă aflam doar aici, ca să admir un spectacol! Aveam altă datorie... Și am alergat după sprintena arătare, albă și jucăușă, printre luminițele care se aprindeau și se stingeau suflate de vînt, alergau alături de noi, ne întreceau și-și transmiteau lumina de la una la alta, o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi și roșii și de toate culorile curcubeului.

Fantasma poposea, se răsucea să mă aștepte. Atunci, cele două lumini fosforice și neclintite, păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănțuitoare de jos.

Numai ochii aceștia rămîneau reci, în neclintire ; iar toată puzderia luminilor nestatornice din smîrcuri alergau din flacără în flacără să se apropie și să-i facă un covor de licurici împrejur.

Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit și mă repezeam. Arătarea se deșira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărășită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi.

Am ajuns la zid ; înainte de a trece dincolo, am privit o dată îndărăt.

Toate luminile din urmă erau stinse.

Numai castelul Kemény, în întunericul aspru ca un postav, se vedea îmbăiat într-o lucire gălbuie și sulfuroasă ; lumina care nu venea de nicăieri și s-ar fi spus că e o sudoare satanică a zidurilor dospite de umezeală și de mucegai.

Umbra albă îmi juca înainte, ochii cu arzătoarea răceală, mă îndemnau impacient :

— „Haide ! Ce aștepți ? Unde te uiți ?"... Iar șerpuit, se strecură dincolo de zid, unde nemărginirea smîrcurilor se întinse iluminată de zvîrcolirea clipirilor gazoase.

Sub tălpi, în golul dezgustător, simțeam vietățile băloase încovrigîndu-se în jurul degetelor, îmi scuturam scîrbit piciorul din fugă și goneam încă, încă, sărind peste ochiuri păcurii de apă, călcînd în flăcări care se stingeau brusc, împleticindu-mă în rădăcini înnodate, care mă trăgeau îndărăt.

Și deodată, răsuflarea mi s-a gîtuit de spaimă.

În urmă, mai alerga cineva.

— Uuuu ! Ululu ! Uuuu ! Ulu-lu !

Gușatul, cu mîinile lungi, cu pași rășchirați, venea șuierîndu-și răsuflarea din cimpoiul de carne, urlînd...

— Uuu ! Ululu ! Uuuu-Ululu !

Cu toate puterile adunate, am început să gonesc mai deznădăjduit ; înainte, fugărind arătarea albă, în urmă, fugărit de jivina omenească, pe care nu o știam ce vrea și de ce aleargă.

— Uuu ! Ululu ! Uuuu-Ululu !

Este contagioasă sălbăticirea ? Ceva din strămoșii lacuștri s-a deșteptat în mine ? Nu știu ; dar m-am trezit în goana nebunească, urlînd și eu pe întrecutele, cu gușatul tîmp și nevolnic.

— Uuu ! Ululu ! Uuuu-Ululu !

Ne îngînam și ne întreceam : din fugă întorceam capul pe jumătate fiindcă îi simțeam răsuflarea gîfîită in spate : zvîcneam mai încordat și urlam mai bestial :

— Uuuuu ! Ulululu ! Uuu-Ululu !

Nici un obstacol nu mă oprea. Nici un dezgust. Uneori piciorul intra pînă la gleznă, stropi de abces mă împroșcau în obraz și în ochi, simțeam în gură gustul leșiatic și spurcat al putreziciunilor fermentate, pielea mă ustura de tăieturile săbiilor de papură și poate de mușcăturile animalelor băloase ; dar nimic nu mă oprea, ca o fiară slobozită din mijeala veacurilor. Eram doi care goneam după arătarea lacurilor, și dintre amîndoi, nu gușatul era cel mai aproape de animalitate.

— Uuu ! Ulu-lu ! urlă, la spate, rotind labele uriașe de gorilă.

— Uuuuu ! Ululu ! Uuuu-Ululu-urlu ! răspundeam mai îndîrjit, cu glas pe care nu mi-l cunoșteam și tot nu mi se părea destul de fioros.

Cînd deodată alba fantomă s-a oprit. A fost atît de neașteptat, încît nu mi-am putut curma goana și am trecut prin imaterialul veșmînt.

Am vrut să mă întorc, să văd unde s-a topit, s-o caut îndărăt jucînd în altă parte, chemîndu-mă, cum făcuse pînă atunci. Ceva s-a prăbușit în creștet, trosnindu-mi țeasta ; toate luminile dănțuind pe lacuri s-au stins brusc și am căzut cu fața în glodul vîscos.

Într-atît mi-am adunat ultimele puteri : să-mi întorc obrazul, nările și gura din mîlul acru și dospit, ca să-mi feresc răsuflarea liberă. Și să văd, pășind peste mine și fugind mai departe, cu mîinile vînturate roată, gușatul, cu răcnetul lui triumfal și acum rămas singur, stăpîn :

— Uuuu ! Ululu ! Uuuu-Ululu-uuu !

Fundul oceanului era abia luminat de un crepuscul livid. Madrepori, cu brațe de sfeșnic înflorite întindeau o feerică pădure în adîncul înăbușitor al apelor. Săgetau pești lungi ca sulițele, se opreau pești lați cît tăvile cu ochii bulbucați și ficși. Stelele mării, gigante, își roteau cele cinci brațe ca roza vînturilor. Vietăți străvezii coborau încet, balansînd clopotele fără de sunet. Și raci uriași și mustăcioși, necunoscute animale de toate culorile, pești torpilă descărcînd baterii care cutremurau apa, caracatițe cu brațe înnodîndu-se dezgustător, înaintînd zvîcnind din pomparea cu bulbuci a lichidului, viermi, crabi, moluște și toate jivinele monstruoase și fantastice ale profunzimilor ; unele mai divine ca păsările și florile paradisului, altele mai scîrboase și hîde ca arătările de vis rău, treceau în nesfîrșită procesiune pe dinaintea ochilor, vînîndu-se, ascunzîndu-se, gonindu-se și îmbrățișîndu-se în oribile spasmuri.

Aerul țevii din îmbrăcămintea de scafandru se împuțina înăbușindu-mi răsuflarea.

Numai aceasta m-a făcut să clatin semnalul care avea să mă tragă în sus, despărțindu-mă cu părere de rău de magica lume a adîncurilor. Reflectorul puternic al lămpii electrice tăia brazde luminoase scormonind unghere de stînci, unde se ascundeau sub alge alte vietăți necunoscute — îmi făgăduiam mîine să mă întorc, odihnit, pentru altă explorare.

Acum funia mă ridica legănat, cu greutățile de plumb atîrnate de picioare, lăsînd dedesubt mișuneala multicoloră din pădurea vrăjită de madrepori.

Apa era mai subțire și mai luminoasă.

Sprinten jucau numai suveicile peștilor.

Mai repede !

Am scuturat semnalul de sonerie, să mă smucească mai repede, fiindcă îmi vîjîiau tîmplele și în îmbrăcămintea de oțel deschideam gura sufocat, ca puii de șoarec sub clopotul aparatelor de făcut vidul în laborator.

Ce-a fost aceasta ?

Ascensiunea s-a oprit. Toată lumina s-a încețoșat acoperită de o caracatiță enormă, care-și întinde multiplele brațe cu ventuze în capăt, să mă cuprindă ; mă strînge încolăcit de-mi trosnește îmbrăcămintea articulată de metal ; mă privește cu ochii holbați din capul fără frunte și cu o smucitură mi-a smuls țeava, prin care aerul a fugit, lăsînd să gîlgîie apa ucigașă : Uuuu-Ululu, Uuuu-Ululu !

Mă zvîrcolesc fără putere, cu vinele plesnind și cu răsuflarea retezată ; ochii imenși și neclintiți, aproape de tot deasupra ochilor mei, mă privesc atent, cu o crudă și satisfăcută curiozitate — și caracatița rîde, rîde cu glas omenesc.

Cu o ultimă deznădejde încerc să resping vîscoasa îmbrățișare. Tentaculele se desprind ; au rămas numai ochii plecați pe fruntea mea, bulbucați și sticloși. Le implor îndurare. N-am venit cu nici un gînd rău. Nu voi mai tulbura niciodată împărăția apelor. O nevinovată și omenească curiozitate... Dar niciodată nu mai revin ; jur !

Ochii se îmbunează aplecați cu aceeași atenție să-mi sondeze privirea, de astă dată fără cruda răutate. Tot mai aproape, mai atent și mai îndelung, pînă ce se prefac în ochii gălbui, de după ochelarii cu lentilă bombată și cu ramă de baga, ai avocat-doctorului juridic Silvestru Hotăran.

— Uff ! Bine că dădu Sfîntul și te-am văzut întors la viață ! suspină ușurat avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, îndreptîndu-se greoi de șale și strîngîndu-mi mîna întinsă neînsuflețit pe cearceaful alb.

Încerc să surîd încă nedumerit unde mă aflu.

Rotesc ochii : pereți albi ripolinați, fereastră înaltă fără perdele, patul de fier, și peste cap, la căpătîi, foaia de observație.

Așadar, o cameră de sanatoriu !

Ce blîndă și bună e lumina caldă, năvălind val, prin fereastra deschisă! Și garoafele de pe măsuța de metal, cu miros dumnezeiesc!

Vreau să mă mișc între pernele mari. Nici brațele, nici trupul nu se supun.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă contemplă cu o maternă încîntare, frecîndu-și mîinile bunduce și păroase.

— O! Bată-te că mi-ai și făcut o istorie, cum ai rămas singur! mă mustră cu bunătate, clătinînd a amenințare inofensivă, arătătorul scurt și gros, ca un francfurter.

— Cine și-ar fi imaginat?... Prostii... Nici eu nu știu!... am îngăimat, dezvinovățindu-mă și încă o dată, încercînd să mă întorc pe o coastă.

— Acum stai liniștit! îmi poruncește, așezîndu-se alături, pe marginea patului. Totul e bine dacă sfîrșește cu bine... Și totul s-a sfîrșit mai bine decît îmi închipuiam. Singurul necaz, l-ai tras dumneata... Dar acum, că te văd trecut de criză, pot spune că mi-ai fost un noroc. L-ai plătit scump, erai să-l plătești cu viața; dar, dragă domnule, ai dezlegat o taină... Ai limpezit o controversă juridică, de la care puteam să mai aștept încurcături...

— Nu înțeleg! am spus.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îmi puse pe umăr palma lată ca o broască țestoasă, în chip de prietenească solicitudine:

— Ai să mai ai răbdare și am să-ți povestesc. Acum nu trebuie să te ostenești... Medicul ți-a recomandat liniște...

— Și dumneata crezi că o să am liniște dacă nu-mi spui acum?... Tot timpul am să mă gîndesc... Am să fac tot soiul de supoziții! m-am îndărătnicit, abia întors la viață și din nou stăpînit de demonul curiozității. În loc să dorm sau să nu cuget la nimic, am să-mi frămînt mintea să aflu... Dumneata numești aceasta liniște? am stăruit, înțelegînd că fermitatea doctorului juridic Silvestru Hotăran începe să se clatine.

Se ridică în picioare, măsurînd cu pași apăsați de cîteva ori camera în lung și în lat, cu mîinile la spate ; privi pe fereastră, se întoarse.

— Dealtfel, poate e mai bine ! spuse, oprindu-se și trăgîndu-și un scaun în fața mea. Toată istoria e scurtă... Acum două săptămîni cînd te-am găsit...

— Acum două săptămîni ?... am întrebat, și îndată am căutat cu ochii la calendarul din perete.

Într-adevăr : 29 august... Sînt două săptămîni de cînd zac fără cunoștință...

— Acum două săptămîni, reluă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cînd te-am găsit căzut în mlaștina aia ticăloasă, după ce te-am adus aci, la Cluj, să te predau în seama medicilor, ne-am întors să procedăm la o anchetă mai amănunțită... Cu autoritățile, bineînțeles. Și n-am greșit. Am descoperit la cîțiva pași de unde căzuseși, în nămol îngropat și în descompunere, trupul contesei Aranka Kemény... Ne-a fost ușor să stabilim identitatea... După inelul din deget, după carabina de alături, după ce s-a mai putut cunoaște din îmbrăcămintea putredă... Mai greu este de stabilit cum de a ajuns acolo. Părerea judelui e că s-a înecat și că trupul s-a scufundat singur cu timpul, în mlaștină. S-a înecat din accident, sinucidere, asasinat ?... Aceasta, dragă domnule, n-are s-o știe niciodată, nimeni. Ca măsură de precauție a fost arestat Gyula gușatul... Dar e nevolnic ; nu-i poți scoate un cuvînt, e mai dobitoc decît dobitoacele din curte... L-am arestat, fiindcă e frate cu fostul locotenent Tivadar Vágo și fiindcă după spusele slugilor, își adora cu simțirea lui de gușat stăpîna... Mi-am spus că, poate gelos de cele cîteva plimbări nevinovate ale contesei Aranka în tovărășia lui Tivadar Vágo, în cugetul lui de nerod și de nebun va fi mijit ideea crimei... Dar acestea sînt numai presupuneri. Fapt este că descoperirea a înlăturat cea din urmă complicație. Înțeleg bine, că în materie de succesiune, data morții e de cea mai mare însemnătate. Dacă se dovedea că Aranka a murit după contele Andor, atunci asupra averii puteau să ridice pretenții succesorii ei ascendenți, adică neamurile Anei Porumbacu, Gheorghe Porumbacu și așa mai departe. Cu

alte cuvinte tot felul de complicaţii. Acum lucrul e simplificat : ultimul decedat în ordinea cronologică, e contele Andor, şi cum a murit fără testament, averea merge după lege succesorilor de drept, în speţă clienţilor mei... După cum vezi, datorită peripeţiilor dumitale au fost înlăturate şi cele din urmă dificultăţi juridice. Pot spune că îţi datorăm recunoştinţă.

— Mersi ! am întrerupt sec, fără entuziasm, aflînd prozaicul deznodămînt al peripeţiilor pe care nu le va şti niciodată, nimeni.

Şi am tăcut un timp, cu ochii închişi, revăzînd fantasma albă şi sprintenă a domniţei Aranka, despre care acum înţelegeam că-şi căuta odihna unui mormînt creştinesc şi de-aceea chema trecătorii s-o izbăvească din putreziciunea smîrcurilor.

Pe urmă, într-un tîrziu, mai mult de politeţe, decît de curiozitate, am întrebat :

— Dar castelul ? Biblioteca ? Licitaţia a fost ?

— O ! da ! răspunse, frecîndu-şi mîinile cu stăpînită satisfacţie avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Au mers lucrurile mai fain decît mă aşteptam.

Plecîndu-se să-mi destăinuie cu glas mai scăzut :

— Am pus să liciteze pentru două mii de jugăre de bălţi, un om al meu... Le-am luat pe nimic. Nici nu se prezenta să le liciteze nimeni. Cine, ce să facă, cu două mii de jugăre de bălţi, papură şi smîrcuri ?... Cuibar de ţînţari şi de friguri palustre. Eu, o iau sistematic. Irigaţii, canalizări... În cinci ani de muncă, scot aur... Şi sînt şi cu conştiinţa curată : m-am ofertat, decît fiindcă nu se prezenta nimeni. Nu-i drept, dragă domnule ?

În loc de răspuns, ochii mei s-au oprit stăruitor la paharul deşert de la căpătîi, cu urme grase şi opace de degete. „Exact, limpede ca acest cristal !“ — am gîndit, amintindu-mi episodul de acum două săptămîni, cînd avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, urmărindu-mi privirea, înţelese cu toate acestea la ce-am cugetat, fiindcă roşi, dovedind o subtilitate în citirea gîndurilor ascunse, la care nu m-aş fi aşteptat, nicicînd.

— Şi cărţile ? Biblioteca ? am întrebat, numai ca să risipesc jena acestei osînde fără cuvinte.

— A ! cărţile ! vorbi cu însufleţire, avocatul dr. juridic. Închipuieşte-ţi, dragă domnule, că am avut cea mai mare surpriză !... Mă temeam că n-are să se prezinte nimeni. Şi a venit un ovrei tocmai de la Pesta, un anticar, care cunoştea dinainte biblioteca. A oferit, cît nu mă aşteptam : zece mii de pengö... Dar am avut grijă şi de dumneata, dragă domnule, m-am înţeles cu el să aleg întîi măcar o sută de volume pentru dumneata... Şi m-a ajutat el, foarte de treabă şi serviabil. Uite ! îmi spuse, arătîndu-mi înşirate pe duşumea, lîngă perete, un şir de cărţi, cu fericirea unui om care a pregătit o mare şi plăcută surpriză.

Am vrut să mă ridic într-un cot, să privesc lacom.

— Te rog, stai liniştit ! mă îndesă la locul meu avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cu palma lată cît broasca ţestoasă. Ţi le aduc, eu, să le vezi, pe rînd...

Şi îmi cără pe rînd, cărţile, ştergîndu-le praful de pe legăturile de piele, cu batista despăturită şi aşteptînd exclamaţiile mele de surpriză şi de recunoştinţă, cu seninătatea bună a unui bunic care a pus la cale cel mai neaşteptat dar nepotului.

Erau numai cărţi oculiste, de magie, de spiritism şi de reîncarnaţii, toate noi, de trei şi de patru decenii alese după cît se înfăţişau mai arătoase, legăturile proaspete şi aurite. Toate preţuind, pentru mine, mai puţin decît greutatea lor la cîntar. Nici una din celelalte rare şi preţioase, rătăcite măcar din întîmplare. Anticarul „serviabil" de la Pesta nu se oferise degeaba, să adauge priceperea lui la nepriceperea avocatului procurist ! Dr. juridic Silvestru Hotăran aştepta încîntat şi oarecum mirat, de prea searbădul meu entuziasm.

— Zici că pentru toată biblioteca a oferit zece mii de pengö ?... Cît fac zece mii de pengö în monedă românească ? am întrebat, privind în tavan, unde se topea tot furgonul meu himeric de cărţi : o avere.

— Aproape trei sute de mii de lei ! răspunse prompt şi triumfal, dr. juridic Silvestru Hotăran. Aş fi fost încîntat, după evaluarea mea să luăm cincizeci de mii de lei ; şi a dat trei sute de mii... Un nebun !... Nu m-aş mira să aflu că a ajuns la faliment în scurtă vreme...

— Doctore, doctore ! am rostit amar... Biblioteca contelui Kemény prețuia cu ochii închiși, cinci-șase milioane... Erau cărți acolo care au să fie plătite, una singură, cu zece mii de pengö și mai mult.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă privi cu neîncredere prin ochelarii lui bombați. Pe urmă dădu din cap, și se apropie să-mi așeze mai bine, sub bărbie, cearceaful alb :

— Nu trebuia să te ostenesc... A spus bine medicul. Ai încă febră ! Să-ți pun termometrul...

POSTFAȚĂ

ÎN APROPIEREA FANTASTICULUI

Prozator cu o subliniată propensiune spre realitățile sociale, romancier dar și autor de nuvele — alert, prolific, deschis problemelor la ordinea zilei — Cezar Petrescu, adept al unei retorici consacrate, s-a orientat, nu de puține ori, spre fantastic. Cinci volume, grupate în categoria Fantasticul interior *și făcînd parte din* Cronica românească a veacului XX, *o demonstrează. Privit mai atent, fantasticul lui Cezar Petrescu vrea să spună că irealul e o excrescență neașteptată a realului, lunecare lentă în superstițios și oniric, de unde succesiunea de forme combinatorii frizînd o iraționalitate frapantă sau discretă. Oamenii, pare a susține autorul* Întunecării, *își manifestă veritabila individualitate (cea* interioară*) în momentele de criză psihică și etică, la întretăierea realului cu imaginarul, mai exact la interferența concretului — din experiență diurnă — cu spectralul si misterul orelor de noapte. Nu romanele* Simfonia fantastică *sau* Baletul mecanic *recomandă îndeajuns filonul fantastic, ci prozele de dimensiuni mai restrînse, povestiri și nuvele de cincizeci-șaizeci de pagini —* Omul din vis, Aranca, știma lacurilor, Omul care și-a găsit umbra, Adevărata moarte a lui Guynemer *— ilustrînd formula, de altfel improprie, de „fantastic interior". În toate acestea — relatînd experiențe la persoana întîi sau experiențe raportate de martori —, cîte o ființă discontinuă se împarte între convențiile vieții exterioare și solitudinea celei interioare; se produce, inevitabil, o ruptură între durata normală si timpul ascuns, inaccesibil celorlalți, încifrat, criptic, deformator al noimelor. Cum accesul în interiorul labirintic, cețos și insolit, e barat, cum resorturile faptelor se refuză cunoașterii, nonsensurile, situațiile derutante, neverosimile, se afiliază fantasticului. Intrusiunea acestuia devine uneori atît de naturală, încît realul si imaginarul dau impresia de simultaneism.*

Se vede lesne că fantezia excepțională a prozatorului e nutrită cu lecturi despre ocultism si para-psihologie, cu scrieri sfidînd ordinea cotidianului trăit; fantome, demoni, practici secrete, coșmare, tulburări fiziologice, magie și esoterism, acestea impulsionează propriile demersuri de creator. Între bunurile moș-

tenite de moșierul decrepit Iorgu Ordeanu (Omul din vis), *figurează „manuscrise deasupra cărora au migălit, la lumină de opaiț, călugări în chilii de mănăstiri, cărturari arși pe rug, slujitori ai cabalei, vraci ai magiei negre, alhimiști căutători ai pietrei filozofale și a izvorului de tinerețe vesnică...“ Prin intermediul altui personaj (delegat al autorului), lectorului i se vorbește, în* Aranca, știma lacurilor, *de interesul contelui Andor Kemény pentru „stiințele oculte, reîncarnare, spiritism, magnetism“ si magie, de cărți de acest gen redactate de Allan Kardek, de Swedenborg, Denis Areopagitul, Ruysbroeck și alții. Autorul* Arancăi *a trecut, de bună seamă, prin reprezentanții faimoși ai fantasticului, prin E.T.A. Hoffmann, Théophile Gautier, Villiers de l'Isle-Adam, Barbey d'Aurévilly, Edgar Poe, Guy de Maupassant, Gérard de Nerval, însă în cazul său miraculosul, supranaturalul și magicul ocupă funcții precare ; lipsesc diversele dislocări si răsturnări stupefiante, forțele fascinatorii și exorcizante din romantismul german, scenele crispante, situațiile imaginate ulterior de un Mircea Eliade. Chiar dacă livrescul si lecturile au partea lor de contribuție, tipul de fantastic practicat de prozator stă, pe mare întindere, în dependența unor rezonanțe folclorice avînd ca nucleu germinativ nu atît ilogicul absolut cît nemaivăzutul.*

Atîta timp cît obsesia e semnul unei rupturi în echilibrul dintre experiența colectivă si cea individuală, ea ține de domeniul psiohopatologicului. Curiozitatea cuiva care se apropie de Omul din vis — *piesă titulară dintr-un volum cu subtitlul* Trei povestiri cu morți — *e întreținută, de la un anumit nivel, de repetate coincidențe de natură onirică. Obsesia se rezolvă în senzațional : preocupat încă din anii de liceu de omul care-i apărea în vis — un vis anticipativ —, naratorul îl descoperă în realitate sub înfățisarea „unui domn cu haine cenușii ; un bătrîn cu mustățile cărunte, tunse scurt, cu o figură foarte tristă și obosită, cu o cravată îngustă și neagră, strînsă pe un guler tare, din care se vede vîrful de metal al butonului...“ Straniul personaj, salvatorul din vis, revine benefic, misterios, de cîte ori naratorul se găsește în dificultate ; si totdeauna însoțit de un cățel cafeniu „cu picioarele scurte si răsucite în afară, ca labele de crocodil.“ Aici, nelipsitul cîine Soliman e un analog al* umbrei *dintr-o viitoare nuvelă,* Omul care și-a găsit umbra. *Urmaș ruinat al unei vechi familii de latifundiari, Iorgu Ordeanu,* omul din vis *a pierdut la cărți o avere imensă ; el e concomitent vedenie și adevăr, de unde senzația bizară de halucinant, de neliniste si tensiune, toate implicate într-o țesătură de stări confuze, lunecoase și tulburătoare. Întrebările pe care naratorul (el însuși cartofor impenitent) si le adresează siesi, aerul enigmatic al lui Ordeanu la prima intîlnire la țară (în momentul lichidării ultimei proprietăți), revederea lui la Bucuresti în spațiul mizer al unei camere închiriate (decor balzacian), apoi la clubul jucătorilor de cărți, unde naratorul cîștigă cei din urmă bani ai „strigoiului“, toate au acea nuanță de* flou, *de* sfumato, *caracteristică zonelor misterioase ale existenței. In semi-întunericul camerei închiriate la*

București zac teancuri de rarități bibliofile moștenite, volume prăfuite, nedeschise vreodată de omul din vis. Tot în penumbră, la flacăra unei luminări, se vede un Ordeanu „împuținat", istovit, cu „fața străvezie", cu „părul cenușiu și putred", mască imobilă cu „privire înghețată de mort". Descripția excelează în reverberații semantice traducînd răcirea, întunecarea progresivă, agonia ; vocea narativă ascunde mereu ceva sau simulează taina.

Detalii ce se sustrag determinismului logic se suprapun tablourilor franc realiste privite de aproape, între care, clubul, mesele de joc, crupierii, nopțile de toamnă, străzile orașului ; îndărătul naratorului stă autorul, atent, ispitit de investigații psihologice, totodată moralist indirect despre puterea banului. Jucătorul lui Dostoievski a fost, nici vorbă, punctul de plecare. Două individualități complementare — Ordeanu și Naratorul — se constituie în actori, într-o dramă despre patima care devastează definitiv. Un personaj de prim-plan, altul de planul al doilea, ambii comportînd funcții referențiale, în vederea conturării unei tipologii. În mister rămîne profilul unei tinere Agata, „de o frumusețe fină și firavă" (cum o arată o fotografie din camera bătrînului cartofor), figură trecută în moarte, enigmatic legată de biografia celor doi : ermetic închisă în existența lui Ordeanu ; aeriană și patetic protectoare în amintirea piezișă a naratorului. „Ce rețea nevăzută de întîmplări risipite în viața mea, fără nici o legătură aparentă — se întreabă acesta — își lămureau apropieri tainice, se strîngeau acum tot mai aproape, ca sforile unei curse pentru sălbăticiunile pădurii, în jurul meu și al acestui om ; strigoi din visurile copilăriei ? Și pentru care sfîrșit aceasta ?"... Un revolver „mic, negru, ca o jucărie", marchează sfîrșitul omului din vis. Rămîne însă cîinele Soliman, atașat de narator, trăsătură de unire cu dispărutul.

Vechi castele bîntuite de fantomele proprietarilor de odinioară abundă în proza engleză de la Horace Walpole (Castelul din Otranto, 1765) și Anne Radcliffe (Castelele lui Athlin și Dunbayne, 1789, pînă astăzi. Afinități la nivelul structurii, nu la cel al vocii narative, pot fi stabilite între respectiva proză și Aranca, știma lacurilor, una din creațiile reprezentative ale fantasticului românesc. Într-un ținut „blăstămat și stricat de ape", tărîm de bălți și friguri palustre, veghează sumbru, imprevizibil, castelul grofilor Kemény, despre care circulă întîmplări de groază cu stafii și dispariții bizare. Un ultim Kemény, „capricios și despotic", urmaș istovit a douăzeci de generații de oameni de arme, claustrat între cărți oculte, are certitudinea că el e spiritul reîncarnat al unui cavaler din neamul său, turcit cu secole înainte. Amestecul de sînge continuă prin însoțirea contelui Andor Kemény cu Ana Porumbacu (aceasta cu patruzeci de ani mai tînără), fiica unui țăran din Racovița, lîngă Sibiu. Fapt care tulbură lucrurile, femeia, un „medium excepțional", se îneacă în canalul din parcul castelului, după care groful comunică cu spiritul răposatei, fostă reîncarnare a nepoatei unui sultan. Coincidențele, straniul reite-

rează : nu după mulți ani dispare și Aranka (în titlu : Aranca), *fiica lor — instruită într-un pension din Cambridge —, pasionată de pescuit și vînat, de plimbări cu barca pe lac. Slugile, apariții ciudate, consonante cadrului, jură că noaptea, prin parc, prin încăperile castelului, umblă neauzită stafia contesei Aranka ; moarta fără mormînt cere loc de odihnă după datină. Întîmplările, vorbele se succed între realități verificabile și aproximații, atenția mergînd prioritar spre nelămurit, ezitînd între străveziu și ocult. O astfel de ezitare continuă între „o explicație naturală și una supranaturală" definește, în fond, fantasticul (Tzvetan Todorov) Hotărît,* Aranca știma lacurilor *e cea mai „muzicală" din toate prozele lui Cezar Petrescu de aspect fantastic : bălțile în tonuri „ruginite" de crepuscul, chemarea „smircurilor înmiasmate", oglinzile de apă „băloasă", petele de „mătreață buboasă", foirea vietăților acvatice — iată elemente de orchestrație, refrene reactualizînd ritmic senzația de uimire.*

Focalizare dublă și chiar triplă ducînd cinematografic la clătinarea perspectivelor, la schimbarea centrilor de interes și, în cele din urmă, la o neliniște ce emană nu numai dinspre indivizi — contele Andor Kemény, Aranka — dar din întreg spațiul cu „stafii" și duhuri, cu oameni puțini si ostili. In „zarea aburită de umezeală", lucrurile iau „înfățișări spectrale de spaimă" : arbori negri, pe jumătate prăbușiți în apă, sălcii „moarte", crengi „carbonizate", o barcă aproape scufundată, un „bazin negru", un canal cu apă „tot atît de mocnită și neagră" configurează o atmosferă de ambiguități și imprevizibil, răscolind straturi adînci ale inconștientului. Asistăm la o ingenioasă potențare a efectelor narative grație descripției care, nerămînînd la nivelul unui decor, participă la acțiune, imprimă locului o psihologie și un suflet și mai ales contribuie la orchestrarea întregului. Penumbre și întuneric orientează spre vîrste de mult uitate, cu vagi urme în memoria colectivă. Castelul depărtat de lume, suspect, întunecat, „fuliginos și mut", ascunde cine știe ce taine. Între a fi *și* a părea *se instituie cînd raporturi de egalitate, cînd de respingere ; tranziții* din real, în ireal, *niciodată echilibrate, reînnoiesc sistematic dubiile, incertitudinea, anxietățile. Umbre și apariții fantomatice se plimbă pe coridoare ; niște bătrîni servitori* par *„doi vrăjitori, din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască și inimă de motan negru, dezbrăcîndu-se la piele în miezul nopții, ca să joace dansurile lor deșănțate". Fantezia trimite imediat la ritualuri magice în „lumina cretoasă a lunii", cînd cîinii, neliniștiți, „urlă de groază."*

Un gușat cu brațe lungi de gorilă, monstru respingător, sporește sinistrul. În acord cu spațiul extern, microunivers în care castelul dormitează în lumină „vînătă, bolnavă și tristă", spațiul dintre zidurile edificiului multisecular, cu ferestre „înguste și opace", convine scenariului de dramă. Nimeni nu vrea să înnopteze în camera răposatei Aranka. Ochii ei verzi, cum apar într-un portret, fascinează — ca în Portretul lui Dorian Gray *de Oscar Wilde ; însă ochii nu sînt „într-adevăr verzi, ci aurii și negri și*

viorii în acelaşi timp, schimbători, profunzi, si hipnotici cum sînt ochii de leopard...“ Întreg „fluidul vieţii“ Arankăi din portret e legat prin mii de fire de zidurile cu „aer rău“, cu păianjeni şi lilieci, de porţile zăvorîte şi armurile ruginite, de cărţile descriind experienţe singulare, de accesele de delir şi febră ale lui Andor Kemény suferind de insomnii şi prăbuşit în nebunie. Solitarul Kemény n-a ieşit din castel pînă la cincizeci si unu de ani; structură radical diferită, Aranka, „autentică şi rustică fiică a naturii“, priveşte spre larg. Lunecarea din real, digresiunile cu pigmenţi exotici despre un Ştefan Koloman Andrei Kemény trecut la islamism, învederează o fină artă a nuanţelor, acestea împletite cu aluzii despre „efluvii, corp astral, corp odic, aură, materializări“, magnetism şi celelalte. Puterile fascinatorii ale fantomei Arankăi („arătare albă si jucăuşă“), efectele ei asupra naratorului, dedublarea lui, o băutură străină, prezenţa unei oglinzi martore, contribuie la globalizarea impresiei de halucinaţie şi fantasmagorie. Nu e de mirare că sufletul Arankăi, înghiţită de ape — poate cu proprie voinţă, poate din nebăgare de seamă — dirijează paşii naratorului spre mlaştini, exact spre locul unde corpul ei putrezea neştiut.

Orice dereglare psihică e pentru Cezar Petrescu motiv de curiozitate, de investigaţii şi ipoteze, dar sedus de „fantastic“ nu-l interesează găsirea cheilor explicatoare, ci apropierea de mecanismele abnorme. Dubla existenţă a lui Ion Burdea-Niculesti — Omul care şi-a găsit umbra *— e aşadar obiect de observaţie metodică asupra unui personaj de structură balzaciană, de unde cvasi-absenţa fantasticului propriu-zis. Experienţa-limită a protagonistului, văzută în ramificaţiile ei sociale şi etice, relevă fără mare noutate o ascensiune tenace, meticulos calculată, urmată de prăbuşire. Schema morală e aproape de fabulă. Cu puternicul lui eu posesiv, Ion Burdea-Niculeşti nu acţionează în sensul unui* libido *neistovit, ci exclusiv în direcţia puterii. Ajuns în punctul cel mai înalt al ambiţiilor sale, şef al unui prestigios partid politic, personajul sigur de sine, cinic, „calculat ca o maşină precisă“, e — pe alt plan — un anxios, un asediat de temeri, iar propria-i „umbră“ multiplică întrebări secrete. Omul diurn „orînduit şi stăpîn“, măsurînd totul în cifre, trece impasibil peste cadavre, îşi repudiază copilul — ivit din relaţiile cu o colegă — pentru ca printr-o căsătorie profitabilă să intre într-o familie cu blazon. Episodul femeii jertfite, amintirea copilului, dispărut şi el, aparţin reacţiilor glaciale, abominabilului fără fisuri. „Nimeni să nu aştepte nimic de la nimeni“!, nici o credinţă — conchide omul cu „mască de piatră“. Noaptea, în spaţiu închis, personajul temut şi „lucid la fiecare pas“ din timpul zilei, e răvăşit, torturat, excedat de prezenţa umbrei: a Adevărului irepresibil, adică, „Tot ce faci, (umbra) repetă desfigurînd, parodiind, exagerînd, si totusi, poate ea numai, dă adevărata proporţie a actelor tale(...). Numai ea rămîne nedespărţită întotdeauna şi orice s-ar întîmpla, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvîrşit tu, neştiut de·*

nimeni"... Noaptea e timpul frămîntărilor reluate, timp în care abstractul se reconvertește în concret. Narațiunea se sprijină pe tranziții în serie, între ceea ce pare și ceea ce este; de la nivelul actului consumat la cel al recapitulării analitice într-o oglindă-memorie căreia nimic nu-i scapă. Ca într-un basm de Andersen, chiar cu titlul Umbra, acest dublu misterios al existenței terorizează. Nopți făcînd să apară întrebarea „pînă cînd ?" confirmă dimensiunea stării-limită, a umbrei (conștiinței) care, „imaterială" și „enigmatică", obligă pe purtător să-și amintească.

Psihologic vorbind, protagonistul e un febril la rece, un excedat, un diabolic fără demonie; fiind greu de precizat unde sfîrșește o trăsătură și unde începe alta, nu se știe „dacă omul își păzea umbra sau umbra își păzea omul." Raporturile dintre real și abstract se tulbură: cînd un automobil îi calcă umbra, el are „senzația fizică absurdă că, într-adevăr, roțile au călcat ceva dureros din el..." Senzație demonstrînd că insul cu „înfățișare sigură și biruitoare" se abandonează straniului, spaimei de sine, posedat de culpa de a fi sfidat forțele fundamentale ale omenescului. Coerența odată pierdută, obsesia e formă curentă a unui conflict irezolvabil, fără altă ieșire decît moartea. Absorbită de tenebre, în cursul nopții umbra generează coșmare cu note de fantastic, determinînd hotărîrea celui „înfricoșător de singur în universul lui secret" să se spînzure de un arbore. Se desparte, astfel, de „umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată"... La originea povestirii poate fi celebra nuvelă din 1814 a lui Adalbert von Chamisso, Strania istorie a lui Peter Schlemihl — cunoscută și sub titlul Omul care și-a pierdut (vîndut) umbra.

Nimic n-ar justifica după primele pagini încorporarea povestirii Adevărata moarte a lui Guynemer în categoria fantasticului. Personajul autentic cu acest nume, un tînăr aviator francez prăbușit la 11 septembrie 1917 după ce abătuse cincizeci și patru de avioane de luptă germane, se proiectează în legendă. Condiția mitizării e de a găsi sprijin reînnoit în ficțiune, de a opune epuizării sensurilor perspective inedite. La Cezar Petrescu, noutatea e de a susține după dispariția reală a faimosului pilot că — asemenea unui viteaz din epopeea medievală — el trăiește: avionul său, „Vieux Charles", a căzut; pilotul, rănit, a fost luat prizonier, apoi transferat din lazaret în lazaret pînă în Silezia. Element senzațional, o infirmieră „din neamul cel mai înalt al vrăjmașilor", îndrăgostită de Guynemer, fuge cu el, cu un avion care în loc să ajungă peste ocean se oprește într-un spațiu carpatic deșert, ciclopic, împresurat de înălțimi vinete. Crede oare Guynemer — însoțit de enigmatica femeie — în remodelarea existenței prin întoarcerea la elementar? Gestul lui e utopic. Iubirea nu-i restituie starea de plenitudine, pe care singur văzduhul i-o asigura. Printr-o răsturnare a codurilor naturale, un șoim — rănit, la rîndu-i, ca mai înainte Guynemer și vindecat prin îngrijirea acestuia — se atașează sălașului de piatră al celor doi, acceptînd și el un fel de semi-captivitate ciudată. Se schițează o rețea de

simboluri și analogii, sugerînd că bravura în războì a pilotului francez, nu diferă, în substanță, de comportamentul șoimului „Vieux Charles" (numit astfel în amintirea avionului abătut). Solidaritatea dintre omul înălțimilor și vultur, „corsar al văzduhului", ține de paradoxul unui eroism neeroic, înțeles ca forță devoratoare care-și creează propriile semnificații: „Nimeni nu-și poate evita destinul"... În aer, Guynemer era numai „procuristul unei puteri" care-l „depășea" și-l „stăpînea"; mai clar încă: „tot ce am săvîrșit curajos îmi venea de dincolo de mine..."

Iată dar tema dublului, cu alternante tranșante între un departe epic (eroul care înfăptuiește febril, paroxistic, prospectiv) și un aproape rezervat recapitulărilor, viziune din care același ins scindat, năruit etic, meditează, „interpretează" retrospectiv în solitudini montane, redus la o mizerie absolută. O perpetuă ondulație de planuri deplasează privirile de la narator — și el fost aviator — la faimosul as al aerului, acum în zdrențe, cu „obraz palid, verzui", misterios pînă la a nu-și divulga numele. Dacă cel dintîi — naratorul — e tentat să dea precizie irealului, Guynemer, dimpotrivă, dezarticulează sistematic realul, proiectîndu-l în mister și penumbre. Construit pe antinomii, divergent, distant, taciturn (coplesit de „tortura înfricoșătoare" a muțeniei), relativ locvace apoi, nefericit și cinic, omul despre care se credea că făcuse „pact cu cerul" pare un „biet nebun" copleșit de gînduri, descărnat, „rece, enigmatic și absent". La mijloc e o teribilă criză a identității: Icarul căzut pe pămînt balansează derutat între lumea fenomenală și cea a esențelor, cu concluzia că „viața depășește mai des decît se crede fantasmagoriile imaginației." Scos din condiția sa excepțională de erou, retras în singurătate, Guynemer are ceva de martir, interiorizat, refractar normelor comune. Fapt amintind dramele sihaștrilor — cineva „poate evada din lume", nu și din el însuși. Purtător de extreme, personajul „mai mort decît morții" știe că iubirea însăși nu este decît „singurătate în în doi," că el și Elsa sînt „două elemente iritate ale naturii, care s-au căutat prin contrast, s-au întîlnit spre nefericire și vor sfîrși prin exterminare..." Entități incomunicabile! Zburătorul care — înainte de Antoine de Saint-Exupéry a intrat în istorie, devine în viziunea lui Cezar Petrescu, obiectul unei biografii fanteziste, fabulație centrală pe ideea că „singura cumințenie a eroilor e să știe a muri la vreme"...

Cu pagini dense ca acestea, prozatorul înfruntă timpul mai sigur decît cu unele din romanele sale.

CONSTANTIN CIOPRAGA

JUNIMEA
IAŞI - ROMÂNIA

Lei 8,50